T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Kozahane Ve İpek Fabrikaları Üzerine Bir Araştırma: Edirne Kozahane Restorasyonu

Cennet EMEKCİ
Yüksek Lisans Tezi
MİMARLIK ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Nevzat İLHAN

2011
EDİRNE

T.C
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KOZAHANE VE İPEK FABRİKALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: EDİRNE KOZAHANE RESTORASYONU

MİMAR CENNET EMEKCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

Bu Tez 09.09.2011 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Tarafından Kabul Edilmiştir.

Prof. Dr. Nevzat İLHAN
(Danışman)

Yrd. Doç. Dr. H.Candan ZÜLFİKAR

Yrd. Doç Dr. Tülay CANITEZ

ÖZET

Yüksek Lisans
"Kozahane Ve İpek Fabrikaları Üzerine Bir Araştırma: Edirne Kozahane Restorasyonu"

Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı

Kozahane ve İpek Fabrikaları üzerinde bir araştırma ve Edirne Koza Han Restorasyon Projesi adlı tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır.

Bu çalışmada Edirne İli, Kaleiçi Mahallesi'nde bulunan Kozahane konu alınmıştır. Çalışmada yapının mevcut durumunun belgelenmesi, tarihsel gelişim sürecinin araştırılması ve korunmasına yönelik müdahalelerin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, Kozahane'nin bulunduğu Edirne İlinin coğrafi konumu ve kurulduğu dönemdeki kültür, sanayi ve ticaret incelenmiştir. İpek böcekçiliğinin nerede doğduğu, Dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimi araştırılmıştır.

İkinci bölümde, ipek böcekçiliği ile ilgili yapılar, ipek böceği beslenen konutlar, ipek böcekçiliği okulu ve ipek flatür fabrikaları ile ipek dokuma fabrikaları araştırılmıştır. Bu yapıların genel özellikleri belirlenmiştir. Bursa'da ve Yunanistan'da koza ve ipekçilik ile ilgili yapılar hakkında genel bilgi verilmiştir. Bu yapıların teze konu olan Kozahane ile benzer yönleri belirlenerek, araştırılan yapılarla karşılaştırma olanağı yaratılmıştır. Bu şekilde Kozahane'nin ipek böcekçiliği ve ipek üretim sürecinin hangi kısmını kapsadığı belirlenmiştir. Belirlenen nitelikler sonucunda ilk yapılış amacı, kullanımı, kuruluş şeması ve kullanılan elemanlar araştırılmıştır.

Üçüncü bölümde, Edirne Kozahanesi'nin tarihçesi araştırılmış ve Edirne İli üzerindeki konumu belirtilmiştir. Tapu Müdürlüğünde yapılan araştırmalar sonucunda yapılış tarihi net olarak bulunamadığı için, bölgenin tarihi araştırılarak, yaklaşık olarak yapım tarihi belirlenmiştir. Çalışmalar doğrultusunda Kozahane'nin genel özellikleri belirlenmiştir. Yapılan ölçümler doğrultusunda rölöveleri hazırlanmıştır. Yapıdaki bozulmalar, strüktürel bozulma, malzemede meydana gelen bozulmalar, işlevsel ve çevresel bozulmalar olmak üzere irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde, yapılan araştırmalar, benzer yapılarla karşılaştırmalı çalışmalar ve yapıda bulunan mevcut izlere dayanarak Kozahane'nin restitüsyon projesi önerisi çizilmiştir.

Beşinci bölümde, Kozahane için koruma önerileri belirlenmiştir. Yapının restorasyonu için yapılacak çalışmalar basamaklı olarak anlatılmıştır. Yapıya yeni bir kullanım önerisi getirilerek, yapıda yapılacak olan koruma ve restorasyon çalışmalarının sonuçlarının sürekliliğini sağlamak amaçlanmıştır.

Çalışmalarda elde edilen bulgular çalışmanın sonuç kısmında değerlendirilmiştir. Kozahane'ye yeniden işlev verilmesinin önemi sonuç kısmında vurgulanmıştır. Yapının restorasyonu ve yeniden kullanımının kente faydaları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edirne, Kozahane, İpek Kozası, Koza, İpek, Restorasyon

ABSTRACT

"A Study on the Cocoonery and Silk Factories: Restoration of Edirne Cocoonery"

Trakya University Graduate School of Science, Department of Arkitecture

The thesis, named as "A study on the Cocoonery and Silk Factories: Restoration of Edirne Cocoonery", is composed of six sections.

The subject of this thesis is the Cocoonery in Kaleiçi District in Edirne Province. The aim of the study is to document the present state of the building, research the process of its historical development and determine the interventions in order to sure its protection.

In the first part, geographical features of the province of Edirne where the Cocoonery is located are studied. It is followed by the investigation of cultural, industrial and commercial activities of the period when it is built. Origin of sericulture and its evolution in Turkey and in the world are researched.

In the second part of the study, buildings of sericulture, silkworm breeding houses, sericulture training institutes, filatures and silk weaving factories are researched. General characteristics of these buildings are studied. General information about the buildings of cocoon and sericulture in Bursa and Greece are given. Similar aspects of these buildings with the Cocoonery studied in this thesis are determined and comparative studies are done. With the help of this, the role of the Cocoonery in the process of sericulture and silk production could be identified. In this way, more detailed information could be derived about the original use, organization and architectural features of the Cocoonery.

In the third part, historical study about the Cocoonery is made and its location in Edirne Province is studied. Hence the building could not be dated with the research done in Directorate of Land Registry of Edirne, with the studies on the historical background of this district, approximate date of the construction is found. In accordance with the studies, general characteristics of the Cocoonery are obtained. Drawings of the building are prepared with the help of the taken measurements. The evaluated physical deformations in the building include structural deformations, material deteriorations and functional and environmental deformations.

In the fourth part, using the information collected up to this phase including the historical research, comparative study and the traces gathered from the building itself, restitution proposal of the Cocoonery is prepared.

In the fifth part, preservation recommendations for the Cocoonery are stated. The steps of the required work for the restoration of the building are defined. A new function for the building is determined aiming to provide the sustainability of the conservation and restoration work.

In the conclusion part, the information gathered throughout the study is evaluated. Importance of proposing a new use for the Cocoonery is emphasized in this part. The benefits of the restoration and reuse of the building for the city are evaluated.

Key Words: Edirne, Cocoonery, Cocoon, Silk, Restoration

ÖNSÖZ

Çalışmalarım boyunca beni yönlendiren Hocam Prof. Dr. Nevzat İLHAN'a, Yrd. Doç. Dr. Tülay CANITEZ'e ve emeği geçen tüm hocalarıma, maddi ve manevi desteğiyle çalışmalarım boyunca yanımda olan Annem Şefika EMEKCi'ye, kardeşlerim Çiğdem KÜÇÜK ve Cihan EMEKCİ'ye, benden desteklerini esirgemeyen dostlarıma teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Mimar Cennet EMEKCİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ iii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
RESİM DİZİNİ viii
TABLO DİZİNİ xii
HARİTA DİZİNİ xiii
EK DİZİNİ xiv
1. GİRİŞ 1
1.1. Çalışmanın Amacı 1
1.2. Çalışmanın Yöntemi 1
1.3. Edirne'nin Coğrafi Konumu ve Tarihsel Gelişimi 2
1.4. Edirne'nin Ticari Konumu ve Ekonomik Yapısı 8
1.5. İpek Böcekçiliğinin Gelişimi ve İpek Çeşitleri 15
1.5.1. İpek Böceği Çeşitleri 15
1.5.2. Dünyada İpek Böcekçiliğinin Gelişim Süreci 16
1.5.3. Türkiye'de İpek Böcekçiliğinin Gelişim Süreci 17

2. KOZA VE İPEKÇİLİKLE İLGİLİ YAPILAR 22
2.1. İpek Böceği Beslenen Konutlar 22
2.2. İpek Böcekçilik Okulu, Harir Dar-ül Talimi 25
2.3. İpek Fabrikaları Üretim Süreci 29
2.3.1. İpek Flatür Fabrikaları 29
2.3.2. İpek Dokuma Fabrikaları 35
2.4. Bursa'daki Tarihi İpek Fabrikaları 44
2.4.1. Fabrika-i Hümayun 46
2.4.2. Turgut Yılmazipek İpek Fabrikası 50
2.4.3. Duruder İpek Fabrikası 53
2.4.4. Doğan Yılmazipek İpek Fabrikası 54
2.4.5. Rıfat Özbek İpek Fabrikası 57
2.4.6. İpeker İpek Fabrikası 58
2.4.7. Osman Fevzi Efendi İpek Fabrikası 63
2.5. Yunanistan'daki Tarihi Kozahane ve İpek Fabrikaları 65

3. EDİRNE KOZAHANESİ 70
3.1. Konum 70
3.2. Tarihçe 71
3.3. Genel Tanım 73
3.4. Plan Özellikleri 74
3.4.1. Bodrum Kat Planı 74
3.4.2. 1.Kat Planı 78
3.4.3. 2.Kat Planı 80

3.5. Cephe Özellikleri 81
3.5.1. Kuzey Cephe 81
3.5.2. Doğu Cephe 83
3.5.3. Güney Cephe 84
3.5.4. Batı Cephe 86

3.6. Strüktür ve Yapı Elemanları 88
3.6.1. Duvar 88
3.6.2. Döşeme 88
3.6.3. Ahşap Taşıyıcılar 89
3.6.4. Merdiven 90

3.7. Mimari Öğeler 91
3.7.1. Kapılar 91
3.7.2. Kepenkler 92
3.7.3. Pencereler 92
3.8. Ek Yapılar 94
5.8.1. Fırın ve Baca 94

3.9. Yapıdaki Bozulmalar 96
5.9.1. Strüktürel Bozulmalar 96
5.9.2. Malzeme Bozulmaları 98
5.9.3. İşlevsel Bozulmalar 102
5.9.4. Çevresel Bozulmalar 102

4. KOZAHANE RESTİTÜSYONU 103
5. KOZAHANE KORUMA, KULLANMA VE RESTORASYON ÖNERİSİ 117
5.1. Tasarım ve Onarım Kriterleri 117
5.2. Koruma ve Onarım Önerileri 119
5.2.1. Temizleme (Niteliksiz Eklerin Kaldırılması) Önerisi 120
5.2.2. Sağlamlaştırma Önerisi 121
5.2.3. Bütünleme Önerisi 122
5.2.4. Yeni İşlev Önerisi 123

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 129
KAYNAKLAR 131
ÖZGEÇMİŞ 133
EKLER 137

Resim Dizini

Resim 1.5.3.1: Karaağaç'ta bulunan İpek fabrikasından günümüze kalan baca,2009 21

Resim 1.1.1 : Böcekçilik katı pencerelere açılan ve tel gerilen küçük boşluklar,(A.B.Pamir,1995). 22

Resim 2.1.2: Aşağı Sölöz köyü ipek böceği yetiştirilen konut(Oral,2001) 23
Resim 2.1.3: Yeni Sölöz köyü ipek böceği yetiştirilen konut(Oral,2001) 24
Resim 2.1.4: Sofada ipekböcekçiliği,(A.B.Pamir,1995). 24
Resim 2.1.5: Edirne'de ipekböcekçiliği yapılan ahşap kepenkli konut (Onur,2006). 25
Resim 2.2.1: Bursa İpekçilik Okulu, Kartpostal 26
Resim 2.2.2: Bursa İpekçilik Okulu, Kartpostal. 27
Resim 2.2.3: Bursa İpekçilik okulu, 2011. 27
Resim 2.2.4: Bursa İpekçilik Okulu, 2011. 28
Resim 2.2.5: Bursa İpekçilik Okulu, iç mekân, 2011. 28
Resim 2.2.6: Bursa İpekçilik Okulu, iç mekân, 2011. 29
Resim 2.3.1.1: Turgut Yılmazipek İpek Fabrikası istim odalarına giden demir raylar, 2001. 30
Resim 2.3.1.2: Turgut Yılmazipek ipek fabrikası kozaklık ünitesi çatı katında bulunan kerevet, Oral,1999. 31
Resim2.3.1.3: Turgut Yılmazipek fabrikası kozaklıkda bulunan kepenkler,2011. 31
Resim 2.3.1.4: Tepme mancınık, Dalsar,1960. 32
Resim 2.3.1.5: Tepme mancınık arkadan görünüm, Dalsar,1960. 33
Resim 2.3.1.6: Mancınık , Yağlıdere, 2005. 33
Resim 2.3.1.7: Mancınık , Yağlıdere, 2005. 34
Resim 2.3.1.8: Flatür fabrikalarında mekanik olarak çalışan mancınık. H. Seven, 1959. Dutçuluk ve İpekböcekçiliği, hakimiyet matbaası, Bursa. 34
Resim2.3.1.9:Duruder İpek fabrikası mancınıkhane, havalandırma bacaları, Oral, 2002. 35
Resim 2.3.2.1: İpeği çözme ve sarma aleti, Haluk Bükümcü Koleksiyonu, Oral, 2001. 36
Resim 2.3.2.2: Mehmet Öksüz devdehanesi, tavel, Oral, 2001. 37
Resim 2.3.2.3: Mehmet Öksüzler devdehanesi, devdah çıkrığı, Oral, 2001. 38
Resim 2.3.2.4: Mehmet Öksüzler devdehanesi,ipek ipliğin devdah çıkrığında bükülmesi, Oral, 2001. 38
Resim 2.3.2.5: Nivertteki ipliğin tardan geçirilerek çerçeveye alınması, Pakipek A.Ş., Oral,2001. 39
Resim 2.3.2.6: Büküm makinası, Oral, 2001. 40
Resim 2.3.2.7: Çözgü makinesi, devere, Oral, 2000. 40
Resim 2.3.2.9: Doğan Yılmazipek Fabrikası dokuma ünitesi, Bursa, 2011. 42
Resim 2.3.2.10: Bursa Mustafa Dörtçelik İpek fabrikasının desen atölyesi, Oral,2000. 43
Resim 2.3.2.11: Bursa Resulzade boyahanesi, boyahane birimi, Oral, 2002. 43
Resim 2: Fabrika-i Hümayun ve çevresi,2000 (Aydın,2007) 46
Resim 2.4.1.23: Fabrika-i Hümayun 2011 48
Resim 2.4.1.3: Faruk Saraç Meslek Yüksek Okulu olarak kullanılan yapının atölye bölümü, 2011. 49

Resim 2.4.2.1: Turgut Yılmazipek ipek fabrikası genel görünümü, 2011. 50
Resim 2.4.2.2 : Kozaklık Ünitesi, 2011. 51
Resim 2.4.2.3 : Mancınıkhane Ünitesi, 2011. 52
Resim 2.4.3.1: Kozaklık Ünitesi, 2011. 53
Resim 2.4.3.2: Duruder İpek Fabrikası,2011 54
Resim 2.4.4.1: Demirkapı Kilisesi, 2011. 55
Resim 2.4.4.2: Doğan Yılmazipek İpek fabrikası kozaklık üniteleri,2011. 56
Resim 2.4.5.1: Yıkılan Fabrika üniteleri, foto: Özlem Şahin,1999. 57
Resim 2.4.5.2: Dokuma Atelyesi ve bükümhane olarak kullanılan ünite,2011 58
Resim 2.4.6.1: Tofaş Bilgi Parkı Yerleşim Planı, 2011. 59
Resim 2.4.6.2: Kozaklık, 2011. 60
Resim2.4.6.3: Yıkılan istimhane ve baca, 2011. 61
Resim 2.4.6.4: Kozaklık restorasyon önerisi, Bilgi Panosu, 2011. 61
Resim 2.4.6.5: Restorasyon öncesi durum, Bilgi Panosu, 2011. 62
Resim 2.4.6.6: İstimhane ve baca 1997 yılı, Bilgi Panosu, 2011. 62
Resim 2.4.7.1: Kozaklık, 2011. 64
Resim2.4.7.2: Kozaklık ve baca, 2011. 64
Resim 2.4.7.3: Baca, 2011. 65
Resim2.5.1: Etmektzogluo İpek Fabrikası. 66
Resim 2.5.2: Soufli İpek Müzesi 67
Resim2.5.3: Soufli Tzivre İpek Fabrikası 68
Resim 2.5.4: Soufli Kalesis Kozahanesi. 69
Resim 3.2.1 :Büyük Yangını gösteren harita, 1918. 73
Resim 3.4.1.1: Zemin katta bulunan ahşap taşıyıcılar, 2009. 74
Resim 3.4.1.2: Kuzey-Batı yönünde yer alan odanın ahşap kapı ve penceresi, 2009. 75
Resim 3.4.1.34: Kuzey-Güney doğrultusunda yer alan seki, 2009. 76
Resim 3.4.1.4: Doğu yönünde yer alan merdiven ve altında bulunan beton seki, 2009. 76
Resim 3.4.1.5: Batı cephesinde bulunan demir kapı, 2009. 77
Resim 3.4.1.6: Batı cephesinde kapı önünde bulunan merdiven izleri, 2009. 77
Resim 3.4.2.1: Demir kepenkli pencereler, 2009. 78
Resim 3.4.2.2: Doğu cephesinde bulunan ahşap merdiven, 2009. 79
Resim 3.4.2.3: 2.kat zemininin 1. Kat zemini üzerine çökmüş olan bölümü, 2009. 79
Resim 3.4.2.4: 2.kat zemininin 1. Kat zemini üzerine çökmüş olan bölümü, 2009. 80
Resim 3.4.3.1: 2. Katta bulunan demir kepenkler, 2009. 80
Resim 5: 2.kat yıkılan kısım ve 2.kata çıkan merdivenler, 2009. 81
Resim 3.5.1.1: Kuzey cephesinde bulunan iki demir kapının bir tanesi çimento harçlı sıva ile kapatılmıştır, 2009. 82
Resim 3.5.1.2: Kuzey cephesinde çimento harçla kapatılan kapı, 2009. 82
Resim 3.5.2.1: Doğu cephesi, 2009. 83
Resim3.5.2.2: Cephelerde yer alan gergi demirleri, 2009. 84
Resim 3.5.3.1: Güney cephede bulunan 1. Ve 2. Kat pencereleri demir kasa içerisine tel gerilmiştir, 2009. 85
Resim3.5.4.1: Batı cephesinde bulunan demir kapı, 2009. 86
Resim 6: Batı cephesinde bulunan pencereler, 2009. 87

Resim 3.5.4.3: Yapı çevresinde bulunan 15 cm genişliğindeki oluk, 2009. 87
Resim 3.6.2.1: Ahşap döşeme, 2009. 88
Resim 3.6.3.1: Zemin katta bulunan ahşap taşıyıcılar ve tabanlarında taş ayaklar, 2009. 89
Resim 3.6.3.2: Döşemeyi taşımak için kullanılan kare ve dikdörtgen kirişler, 2009. 90
Resim 3.6.4.1: Katlar arası ulaşımı sağlayan ahşap merdiven, 2009. 90
Resim 3.7.1.1: Doğu cephesinde bulunan demir kapı, 2009. 91
Resim 3.7.1.2: Kuzey cephede yer alan kapı, 2009. 91
Resim 3.7.2.1: Demir kepenk ve metal kasalı tel kafes, 2009. 92
Resim 3.7.3.1: Zemin kat penceresinde bulunan demir kepenk, 2009. 93
Resim 3.7.3.2: 1.katta ve 2.kat pencerelerinde bulunan demir kepenk, 2009. 93
Resim3.8.1.1: Koza Han'ın bahçesinde bulunan fırın, 2009. 94
Resim 3.8.1.2: Koza Han'ın bahçesinde bulunan fırın ve baca. 95
Resim 3.8.1.3: Koza Han'ın bahçesinde bulunan fırın ve baca, 2009 95
Resim3.9.1.1: 1.kat tavanında çöken kısım, 2009. 96
Resim 3.9.1.2: Zemin katta ahşap taşıyıcılarda meydana gelen sehim, 2009. 97
Resim 3.9.1.3: Kuzey Cephesinde, duvarda meydana gelen çatlak, 2009. 97
Resim 3.9.2.1: Ahşap döşemede meydana gelen renk değiştirme ve liflerin ayrılması, 2009. 98
Resim 3.9.2.2: Ahşap taşıyıcılarda meydana gelen renk değiştirme ve mantar, 2009. 98
Resim 3.9.2.3: Ahşap kirişlerde rutubetten dolayı meydana gelen bakteri ve renk değiştirme, 2009. 99
Resim 3.9.2.4: Demir malzemede meydan gelen paslanma ve tel kafeste meydana gelen malzeme kaybı, 2009. 99
Resim3.9.2.5: Demir kapıda meydana gelen paslanma, 2009. 100
Resim 3.9.2.6: Kuzey Cephede, duvarda meydana gelen derin çatlaklar, 2009. 100
Resim 3.9.2.7: Cephede sövelerde ve kornişte meydana gelen malzeme kaybı,2009. 101
Resim 3.9.2.8 : Duvarda meydana gelen yosunlanma ve pas lekesi, 2009. 101
Resim 7: Yapıya bitişik olarak yapılan bina, 2009. 102
Resim 4.1 : Turgut Yılmazipek İpek Fabrikası'nda İstimhaneye giden demir raylar, 2011. 103
Resim4.2: Turgut Yılmazipek İpek Fabrikasında bulunan istim odaları, 2011. 104
Resim 4.3: Mehmet Yüksel İpek Fabrikasında bulunan istimhane, 2011. 104
Resim 4.4: Kozaların içindeki ipek böceğinin kelebeğe dönüşmeden su buharında boğulması 105
Resim 4.5: Turgut Yılmazipek ipek fabrikası kozaklığı, 2011. 106
Resim4.6: Duruder ipek fabrikası kozaklığı, 2011. 107
Resim 4.7: Doğan Yılmazipek ipek fabrikası kozaklığı, 2011. 107
Resim 4.8 : Osman Fevzi Efendi ipek fabrikası kozaklığı, 2011. 108
Resim 4.9: Osman Fevzi Efendi ipek fabrikası kozaklığı, iç mekan, 2011. 108
Resim 4.8: Koza Han İstim odası, 2009. 109
Resim4.9: Tekrar eden pencereler, 2009. 110
Resim 4.10: Batı cephesinde bulunan yapının kapattığı pencere, 2009. 111
Resim 4.11: Zemin katta sonradan yapıldığı düşünülen oda, 2009. 112
Resim 4.12: Zemin katta bulunan odanın zemin kaplaması, 2009. 112

Resim 4.13: Zemin kat muhdes oda tavan kaplaması, 2009. 113
Resim 4.14: Demir kepenk sökülen pencere, 2009. 113
Resim 4.15: Kuzey cephe kapı önündeki muhdes merdiven, 2009. 114
Resim 16: Güney cephe zemin katta kapıya dönüştürülen pencere, 2009. 114
Resim4.17: 1.katta bulunan muhdes oda, 2009. 115
Resim 4.18: Bahçede bulunan yapı izleri, 2009. 116
Resim 5.2.4.1: Direkt aydınlatma, Mazzo Restoran, Amsterdam. 124
Resim 5.2.4.2: Yarı direkt aydınlatma, Mazzo Restoran, Amsterdam. 124
Resim 5.2.4.3: Yarı direkt aydınlatma, Shade Club, Romanya 125
Resim 5.2.4.4: Yarı direkt aydınlatma, Shade Club, Romanya. 125
Resim 5.2.4.5: Endirekt aydınlatma, La Nonna Restoran. 126
Resim 5.2.4.6 : Bahçe aydınlatması. 126
Resim 5.2.4.7: Bahçe Döşeme aydınlatması. 127
Resim 5.2.4.8: VRV (Isıtma, soğutma) ve Havalandırma Sistemlerine örnek (ısıtma ve soğutma için dış üniteli örnek). 127
Resim 5.2.4.9: Isı geri kazanımı şeması 128

Tablo Dizini

Tablo 1.3.1. : Edirne'nin yıllara göre nüfus gelişimi. 5

Tablo 1.4.1: Osmanlı Devleti Döneminde Edirne'de bulunan çarşı, kervansaray ve hanlar,(E.T.S.O, 1985). 12

Tablo 1.4.2: Balkan Savaşı Döneminde Edirne'de bulunan yapılar,(E.T.S.O, 1985). 13

Tablo 1.4.3: 1924-1925'de Edirne'de ticaret yapan esnaflar,(E.T.S.O, 1985). 14

Harita Dizini

Harita 19.3.1 : Edirne ve Komşu ülkeler(google maps). 2

Harita 1.3.2 : Edirne'ye komşu olan İller ve Ülkeler 3

Harita 1.3.3. : Osmanlı Devleti'nin 1807-1923 yılları arasındaki toprak kayıpları. 4

Harita 1.3.3: II. Yüzyıl, XIV. Yüzyıl ve XV. Yüzyıl Edirne haritaları (Kıran, 2006). 6

Harita 1.3.4: XVII. Yüzyıl, XIX. Yüzyıl ve 1950'li Yıllarda Edirne (Kıran, 2006) 7

Harita 2.4.1: Bursa'nın tarihi kent dokusu içinde yer alan ipek fabrikaları ve konumları Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, 1996. 45

Harita 3.1.1: Kozahane ve çevresi. Koruma Amaçlı İmar Planı. 70

Edirne Belediyesi İmar Bürosu, 2005.

Harita 3.1.2: Kozahane vaziyet planı. 71

Ek Dizini

1- Envanter Fişi 138

2- Tapu Senedi (Maliye Hazinesi) 139

3- Tapu Senedi (Koza Tarım Satış Kooperatifi) 140

4- Aplikasyon Krokisi (Edirne Kadastro Müdürlüğü) 141

5- Muhtarlıkça Tutulan tutanak (Dilaverbey ve Doğan Mahallesi Muhtarı, 1980) 142

6- Koza Tarım Satış Kooperatifi'ne satıldığına dair yazışmalar. (Edirne Milli Emlak Müdürlüğü) 143

7- Bilgi kartı (Milli Emlak Müdürlüğü, Edirne) 144

8- Vekâletname (Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü) 145

9- Tapu Senedi (Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü) 147

10- Vekâletname, 1938. 149

11- Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü, yazışmalar. 151

12- Röl 1/12 - Rölöve Vaziyet Planı(Ölçülü) 154

13- Röl 2/12 - Rölöve Zemin Kat Planı(Ölçülü) 155

14- Röl 3/12 - Rölöve 1.Kat Planı(Ölçülü) 156

15- Röl 4/12 - Rölöve 2.Kat Planı (Ölçülü) 157

16- Röl 5/12 - Rölöve A-A Kesit (Ölçülü) 158

17- Röl 6/12 - Rölöve B-B Kesit (Ölçülü) 159

18- Röl 7/12 - Rölöve Kuzey Görünüş(Ölçülü) 160

19- Röl 8/12 - Rölöve Doğu Görünüş(Ölçülü) 161

20- Röl 9/12 - Rölöve Güney Görünüş(Ölçülü) 162

21- Röl 10/12 - Rölöve İstim Odası ve Baca(Ölçülü) 163

22- Röl 11/12 - Rölöve Sistem Detayı(Ölçülü) 164

23- Röl 12/12 - Rölöve Pencere Detayları(Ölçülü) 165

24- Analiz 1/8 - Zemin Kat Planı 166

25- Analiz 2/8 - 1.Kat Planı 167
26- Analiz 3/8 – 2.Kat Planı 168
27- Analiz 4/8 – A-A Kesit 169
28- Analiz 5/8 – B-B Kesit 170
29- Analiz 6/8 – Kuzey Görünüş 171
30- Analiz 7/8 – Doğu Görünüş 172
31- Analiz 8/8 – Güney Görünüş 173
32- Rest 1/12 Restitüsyon Vaziyet Planı 174
33- Rest 2/12 Zemin Kat Planı 175
34- Rest 3/12 - 1.Kat Planı 176
35- Rest 4/12 - 2.Kat Planı 177
36- Rest 5/12 - A-A Kesit 178
37- Rest 6/12 - B-B Kesit 179
38- Rest 7/12 - Kuzey Görünüş 180
39-Rest 8/12 - Doğu Görünüş 181
40- Rest 9/12 - Güney Görünüş 182
41-Rest 10/12 - İstimhane 183
43- Rest 12/12 - Kerevet Detayı 184
44- Res 1/8 - Zemin Kat Planı 185
45- Res 2/8 - 1.Kat Planı 186
46- Res 3/8 - 2.Kat Planı 187
47- Res 4/8 - A-A Kesit 188
48- Res 5/8 - B-B Kesit 189
49- Res 6/8 - Kuzey Görünüş 190
50- Res 7/8 - Doğu Görünüş 191
51- Res 8/8 - Güney Görünüş 192
52- II Res 1/11 Vaziyet Planı 193
53- II Res 2/11 Zemin Kat Planı 194
54- II Res 3/11 1.Kat Planı 195
55- II Res 4/11 2.Kat Planı 196
56- II Res 5/11 A-A Kesit 197
57- II Res 6/11 B-B Kesit 198

58- II Res 7/11 Kuzey Görünüş 199
59- II Res 8/11 Doğu Görünüş 200
60- II Res 9/11 Güney Görünüş 201
61- II Res 10/11 Batı Görünüş 202
62- II Res 11/11 Pencere Detay 203

1. GİRİŞ

Tez konusu olarak seçilen Kozahane, 20. Yüzyıl başlarında Edirne, Kaleiçi Bölgesinde inşa edilmiştir. 1905 yılında Kaleiçi bölgesinde yaşanan büyük yangın[1] sonucunda bölgenin bir kısmı tamamen kül olmuştur. Yangın sonrası Edirne Belediyesi tarafından, Kaleiçi semtinin yeni bir imar planı hazırlamıştır. Bu bölge Yahudi nüfusun iskân alanı olarak kararlaştırılmıştır. Kozahane de yeni imar planı hazırlanan bu bölgede bulunmaktadır.

II. Abdülhamit'in fermanı ile öncelikli olarak bu alana bir sinagog[2] yapılmıştır. Kozahane de bu dönemde inşa edilmiştir. Yapının ilk sahibi Buhor Yakim adında bir Yahudidir. Buhor Yakim'in vefatı üzerine yapı karısı ve oğullarına kalmıştır. 1980 yılında varislerden haber alınamadığından dolayı yapı mülkiyeti Maliye Hazinesine intikal etmiştir. 1991 yılında Koza Tarım Satış Kooperatifi Birliği'nin mülkiyetine geçmiştir. Bina işlevsizlik ve bakımsızlıktan dolayı harabe olmuş ve kullanılamaz hale gelmiştir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Kozahane'nin günümüzde plan şeması değişmemiştir. Fakat yapının, işlevsizlikten ve bakımsızlıktan dolayı çatısında çökme meydana gelmiştir. Hazırlanan tez çalışması ile yapının tamamen yıkılmadan önce mevcut durumunun belgelenmesi, biran önce onarım çalışmalarına başlanması açısından altlık oluşturması hedeflenmiştir. Edirne'de günümüze ipekböcekçiliği ile ilgili yapıların yok olduğu göz önünde bulundurularak (Karaağaç Bölgesi'de ipek fabrikasının sadece bacası kalmıştır), yapının bütünlüğünü kaybetmeden korunmasına yönelik müdahaleleri belirlemek ve bu müdahalelerin uygulanmasına zemin hazırlamak amaçlanmıştır.

1.2. Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, Kozahane'nin bugünkü durumunu çizim ve fotoğraflarla belgeleyen rölöve, ilk yapıldığı durumu gösteren restitüsyon ve önerilen işlev doğrultusunda yapılacak müdahaleleri açıklayan restorasyon projelerinin hazırlanmasını kapsamaktadır. Yapının tarihine ışık tutacak bilgi ve belge araştırması yapılmıştır.

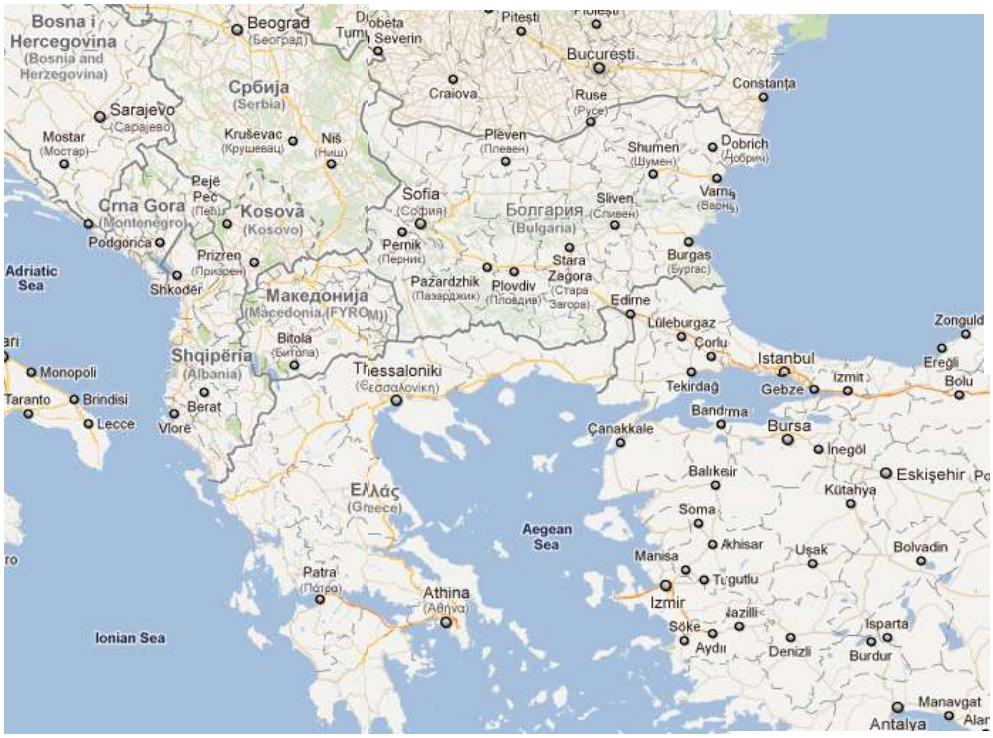
[1] Büyük Yangın: Harik-i Kebir, 1905 yılı ağustos ayında meydana gelmiştir.
[2] Kaleiçi Mahallesinde bulunan Büyük Sinagogdur.

Belgelemeye rölövelerin hazırlanması ile başlanmıştır. Kozahane'nin yapılışı ve işleyiş şeması ile ilgili net bilgiler bulunamamıştır. Bu nedenle restitüsyon için Bursa'daki koza ve İpekçilik ile ilgili yapılar ile Batı Trakya ve Makedonya'da bulunan ipekçilik ile ilgili yapılar araştırılmıştır. Bursa örnekleri yerinde incelenmiştir. Yapılan karşılaştırmalı çalışma ve bulunan izler sonucunda yapının restitüsyonu çizilmiştir.

Restorasyon kriterleri belirlenirken, en az müdahale ile korunması ve kullanılmasına yönelik kararlar alınmıştır. Çalışmalar sonucunda, restorasyon projesi ve restorasyon raporu hazırlanmıştır.

1.3. Edirne'nin Coğrafi Konumu ve Tarihsel Gelişimi

Edirne şehri, Tunca, Meriç ve Arda nehirlerinin birleşme noktalarının doğusunda ve Tunca Nehirinin bu noktada çizdiği eğrinin doğu ve güney doğusunda kuruludur. İstanbul'un 225 km. kuzey batısında bulunmaktadır. Şehir, Tunca'nın doğu kıyısı kenarından başlayarak doğudaki tepelere doğru gelişir. En alçak yeri "Kirişhane" olup deniz seviyesinden 37 m. yüksekliktedir (Osman, 1994).

Resim 1.3.1 : Edirne ve Komşu ülkeler(google maps).

Kentin rakımı, Tunca kıyısında 47 m Selimiye de 75 m'dir. İl'in doğusunda Kırklareli'nin Pehlivanköy, Merkez ve Kofcaz; Tekirdağ'ın Malkara ve Hayranbolu; Çanakkale'nin Gelibolu ilçeleri; Batısında Yunanistan; Kuzeybatısında Bulgaristan; Güneyinde ise Ege denizi vardır (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985) (Harita 1.3.1, 1.3.2.).

1846 yılında ilk kez yayınlanan Devlet Salnamesi'ne göre, Edirne Eyaleti; Vize, Kırkkilise[3], Gelibolu ve Filibe livalarından oluşmaktaydı. 1867 İdare-i Vilayet Nizamnamesi'ne göre Edirne Vilayeti; Edirne, Filibe, Gelibolu, Tekirdağ ve İslimye sancaklarından oluşuyordu. Edirne sancağına, Babaeski, Dimatoka, Kırkkilise, Cisr-i Mustafapaşa, Uzunköprü ve Edirne merkez kazaları bağlıydı. 1893 yılında Edirne Vilayeti, Edirne merkez sancak, Kırkilise, Tekfur Dağı, Gelibolu, Gümülcine ve Dedeağaç sancaklarından oluşmaktaydı(Özey, 2002; O,Yaşar). 1897 yılında Edirne Vilayeti, merkez Gümülcine, Kırkkilise, Dedeağaç, Tekfur Dağı ve Gelibolu sancaklarından oluşmaktadır. Edirne merkez sancağı ise Cisr-i Mustafapaşa, Kırcaali, Cisr-i Ergene(Uzunköprü), Dimatoka, Ortaköy ve Havza kazalarından oluşmaktaydı (Güran, 1997; O.Yaşar).

Harita 1.3.2 : Edirne'ye komşu olan İller ve Ülkeler

[3] Kırkkilise: Bugünkü Kırklareli.

1906-1907 döneminde Edirne Vilayeti; Gümülcine, Kırkkilise, Dedeağaç, Tekfurdağı ve Gelibolu livalarından oluşmaktadır. 1914 yılında Edirne Vilayeti; merkez, Kırkkilise, Tekirdağ ve Gelibolu livalarından oluşmaktadır. 1914 yılında Edirne Vilayeti nüfusu 627.500'e gerilemiştir. (Behar, 1996; Karpat, 2003; O.Yaşar).

1897 yılından 1906 yılına kadar Edirne Vilayeti nüfusunun önemli bir büyüme göstermesinde Balkanlardan gelen göçmenlerin bu vilayete yerleşmesi etkilidir. Buna karşılık 1914 yılında nüfusta görülen küçülme Balkan Savası'nda bu vilayete ait toprakların çok büyük bir bölümünün kaybedilmesinden kaynaklanmaktadır. 1901 Edirne Vilayet Salnamesi'ne göre Edirne'nin nüfusu 97.733'dir (Yurt Ansiklopedisi, Edirne maddesi, 1982; O.Yaşar).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Mesta, Kara-su Irmağına kadar Batı Trakya'yı içine alan Edirne'nin 1 milyondan fazla nüfusu vardı. 1913 Balkan harbi sonucunda, sancağından ikisinin (Dedeağaç, Gümülçene) Bulgaristan'a verilmesi, 1915'te Dimetoka ve Meriç'in bütün sağ sahilinin terk edilmesi, ayrıca harp nedeniyle ortaya çıkan göç Edirne'yi büyük bir nüfus kaybına uğratmıştır.(Harita 1.3.3.).

Harita 1.3.3. : Osmanlı Devleti'nin 1807-1923 yılları arasındaki toprak kayıpları.

Cumhuriyet dönemi İl nüfusu fazla gelişme göstermemiş, 1927-1980 arası ülke nüfusu % 228 artarken Edirne nüfusu % 129'luk bir artış göstermiştir. 1980 sayımında 363 bin nüfusuyla 47. İl olan Edirne'nin ülke toplam nüfusu içindeki payı binde 8,1'di (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985) (Tablo 1.3.1.). Türkiye İstatistik Kurumu 2010 yılı nüfus sayımına göre Edirne nüfusu, 390 bin 428'dir.

EDİRNE'NİN YILLARA GÖRE NÜFUS GELİŞİMİ	
Yıllar	**Nüfus (kişi)**
1927	158.840
1935	184.840
1940	251.373
1945	198.271
1950	221.268
1955	252.190
1960	276.479
1965	303.234
1970	316.425
1975	340.732
1980	363.286

Tablo 1.3.1. : Edirne'nin yıllara göre nüfus gelişimi.

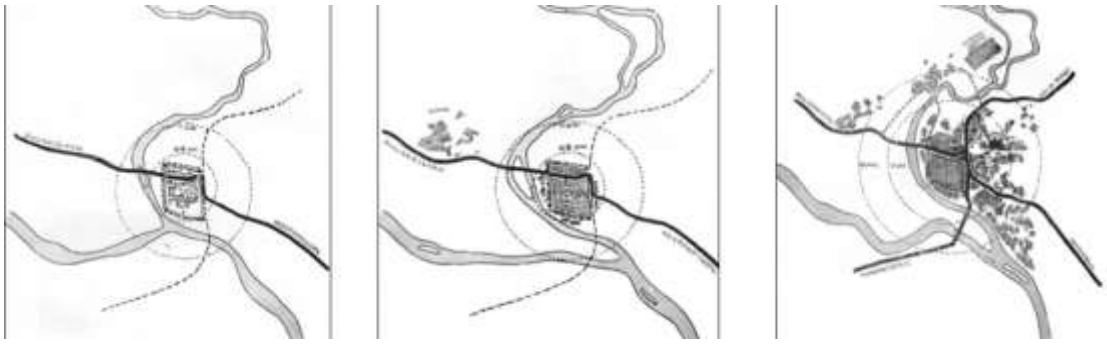
Osmanlı'nın eski başkentlerinden biri olan Edirne'nin, başkent olarak gelişmesinden öte, nüfusunun artması ile kültürel ve mimari zenginliklerinin çokluğunun nedeni, coğrafi konumundan da kaynaklanır. Edirne sadece önemli bir ticaret ve transit merkez olmakla kalmayıp, aynı zamanda sarayın ve kültürünün Osmanlı Avrupası'na doğru açılan gerçek kapısıydı. Batı kökenli olup ancak İstanbul'dan geçen sanat modaları, Balkanlar'a bu kentten yola çıkarak yayılırdı (Cerası,1999).

Edirne, Osmanlı çağının anıtlarıyla süslü bir kentidir. Helenistik ve Roma çağlarını yaşamıştır. Milattan yedi yüzyıl önce Traklar, Çanakkale'den Rumeli'ye geçerek, Trakya'yı istila etmişlerdir. İşte bu istila sırasında bugünkü Edirne'nin ilk temelleri

atılmıştır. Daha sonra Traklar'ın yerleşim alanının adı "Oroestia" kullanılmış ve Roma İmparatoru Hadrianus tarafından genişletilip güzelleştirildiğinden Adriyanapolis de denilmiştir (Osman,1994).

Bizans yönetiminde kaldıktan sonra 1362 yılında I. Murat zamanında Osmanlıların eline geçmiştir. I. Murat tarafından adı "Edirne" olarak değiştirilmiştir. 1362–1453 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. İstanbul'un alınışının ilk planları Edirne'de Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılmıştır(Osman,1994).

1453 yılından sonra başkent İstanbul olmasına rağmen XVII. yüzyılın ikinci yarısında Edirne, birçok Osmanlı padişahının devleti yönettiği yer konumundaydı. Edirne'nin fethinden sonra Kaleiçi'nde oturan Osmanlılar, bin tarihlerine kadar (M: 1591) kale duvarları içinde mahalleleri kurmuşlardır. (Osman,1994). (Harita 1.3.3.).

Harita 1.3.3: II. Yüzyıl, XIV. Yüzyıl ve XV. Yüzyıl Edirne haritaları (Özdeş; Kıran, 2006).

IV. Mehmet Edirne'yi ikinci bir yönetim merkezi yaptı. Saray-ı Cedit[4] ve bazı köşkler bu devirde yapıldı. XVIII. yüzyılın ortalarına doğru meydana gelen büyük yangında (4 Temmuz 1745), 60 kadar mahalle yanmıştır. 1971 ağustos ayında meydana gelen depremde ise birçok yapı yıkılmıştır(Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

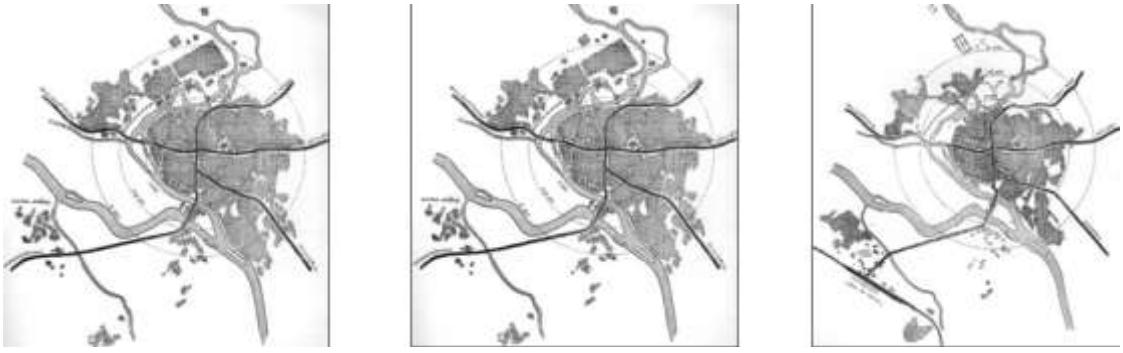
[4] Saray-ı Cedit: Yeni saray adıyla bilinen ve Edirne'deki Osmanlı saraylarından biridir. İstanbul'daki Topkapı Sarayı'ndan sonra Osmanlı'nın en büyük sarayı idi. Günümüze yalnızca çok küçük bir kısmı ulaşabilmiştir. Yapımına II. Murat döneminde başlanmış, Fatih Sultan Mehmet zamanında Mimar Şehabettin'e tamamlattırılmıştı. En görkemli zamanı, padişah IV. Mehmed'in saltanatlığında yaşandı. Bu devirde içine yeni köşk, oda, kasr, çeşme ve havuzlar yapıldı.

III. Selim'in Islahat Hareketleri döneminde olaylara sahne olmuştur. 1801 yılında Rumeli'deki durumu düzeltmekle görevlendirilen Rumeli Valisi Hakkı Paşa ayan ve derebeylerin muhalefeti ile karşılaştı. 1806 yılında "Edirne Kıyamı" diye adlandırılan bir olay daha meydana gelmiştir(Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

Edirne 1829'da Rusların işgaline uğradı. Prusya seferinin araya girmesi ile Eylül 1829 da anlaşma imzalandı. 1912 yılında toplanan Balkan devletleri 22 Eylülde Osmanlı devletine Savaş açmaya karar verdi. Edirne- Kırk kilise hattında hücum eden Bulgarlar bazı başarılar elde etmiştir (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

Osmanlı Mebusan Meclisinin kararı ile Enver Paşa komutasındaki ordu, 22 Temmuz'da Edirne'ye girdi. 10 Ağustos 1913 yılında imzalanan Bükreş antlaşması ile fiili duruma hukuki bir şekil verildi.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Edirne, Yunan isteklerine karşı varlığını korumak amacı ile Trakya-Paşaeli cemiyeti bünyesinde çalıştı. Yunanlıların 1920'de Edirne'yi işgalleri Mudanya Mütarekesi'ne kadar sürdü. 25 Kasım 1922'de şehir tahliye edildi. Lozan Antlaşması ile Türkiye hudutları içine alındı (Harita 1.3.4.).

Harita 1.3.4: XVII. Yüzyıl, XIX. Yüzyıl ve 1950'li Yıllarda Edirne (Özdeş; Kıran, 2006)

Şehir İkinci Dünya Savaşı sırasında Balkan Ülkeleri'nin işgali üzerine büyük sıkıntılar yaşayan şehir sonradan gelişmeye başladı. Edirne Osmanlı İmparatorluğu'nun son devrinde Meriç Irmağı aşağı çığırının iki taraftaki topraklara yayılan büyük bir vilayetin

merkeziydi. Balkan Harbinden sonra Batı Trakya'da ise eski sancakların vilayet haline getirilmesinin sonunda, şimdi yalnız aşağı Meriç vadisini boylayan şerit üzerindeki topraklarda yer almaktadır(Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

1.4. Edirne'nin Ticari Konumu ve Ekonomik Yapısı

Edirne'de, kara taşımacılığının yanı sıra nehir-su taşımacılığının olması, kenti alım-satım merkezi olarak Balkanların en büyük hatta XVIII. yüzyılda dünyanın sayılı büyük kentleri arasına sokmuştur(Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985)[5].

Türkiye'nin Avrupa'ya açılan kapısı olan Edirne, uzun tarihi boyunca bu özelliğini yani Doğu-Batı ticaret yolları üzerindeki stratejik konumunu korumuştur. Rumeli Eyaleti'nin önemli bir merkezi olan Edirne, XIX. yüzyılda oldukça canlı bir ticari hayata sahipti (İşli; Koz,1998).

Osmanlı Devleti'nin Edirne'yi fethinden önce, 10 binden az nüfusa sahip olan kent, 1530 yılında Rumeli Eyaleti İcmal Defterleri'ne göre 20 bin nüfus yaşadığı tahmin edilmektedir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında şehrin nüfusunun önemli oranda arttığı ve 30 bine ulaştığı görülmektedir. Gerek coğrafi konumu ve gerekse nüfus potansiyeli Edirne'nin ticari yönden gelişmesini sağlamıştır. Edirne Balkan Şehirlerine ve Orta Avrupa'ya ihracat yapan bir pamuklu dokuma sanayi ve transit ticaret merkezi olarak yer almıştır. XVIII. yüzyılda Edirne'ye gelen ham ipek, ipek kozası, pamuk, keten ve demir gibi hammaddeleri, burada işleyebilecek bir esnaf topluluğu ile atölye tipi sanayi faaliyetler göstermekteydi (O. Yaşar).

XVIII. yüzyılda Edirne'nin önemini gösteren bir faaliyette panayırlardır. Edirne'de ve diğer Balkan Şehirlerinde üretilen malların bir kısmı bu panayırlarda pazarlanırdı (O. Yaşar).

Osmanlı döneminde ticaret açısından önemli olan, ahilik, loncalar ve esnaf örgütleri bulunmaktadır. Ahilik, II. Murat devrine kadar devam etmiş bir esnaf teşekkülüdür. Ahilik teşkilatında ticaret ağır basmaktadır (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

[5] E.T.S.O = Edirne Ticaret ve Sanayi Odası (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası rehberi, yüzüncü yıl anısına 1885-1985)

Üretimde standartlaşma, elde edilen malı pazara sürme, eşit malda eşit fiyat ve kalitede birliği sağlama[6] konusu amaçlanmıştır.

XVI. yüzyıldan itibaren "Ahilik" teşkilatının devamı ve gelişmiş bir biçimi olan "Lonca" teşkilatları kurulmaya başlamıştır. Cumhuriyet döneminde örf ve adet olarak ahilik ve loncanın izleri görünmektedir. 1949'da 5373 sayılı kanun 1964'te 507 sayılı Esnaf ve Küçük sanatkârlar Kanunu ve en son olarak Resmi gazetede yayımlanan Yasa ile devlet tarafından en son biçimde örgütlenmiştir (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

XVIII. yüzyıl Edirne ve Trakya'nın alım-satım olanakları konusunda Fransız arşivlerindeki raporda bu çağın ticaret yaşamını anlatmaktadır. Raporda III. Ahmet'in Edirne'den çekilmesiyle yabancı ve rakip tacirlerin kenti bırakıp gittikleri yazmaktadır.

Edirne'nin bu dönemde 20.000 hane olduğu ve bunun 15.000 Türk, 3000 Rum, 1000 Yahudi, 1000 hanede ermeni olduğuna raporda yer verilmiştir. Savaşlar nedeniyle Balkanlarda göçlerin başlamasından sonra kent ticari hayatının olumsuz olarak etkilendiği ve Edirne'de 2-3 tacir ve firma bulunduğu ve birçok firmanın İstanbul'a göç ettiği özellikle belirtilmiştir. Yabancı tacirler alım-satımı elinde bulundurmak için aralarında üstünlük yarışını önlemek ve piyasayı ayakta tutabilmek için aralarında anlaştıkları ve bir tür kartelden edilecek bir anlaşma içine girdikleri görülmektedir. Bu çıkar anlaşmasında kente getirilen mallar ve fiyatlar konsolosluklar tarafından ayarlanmaktaydı. Böylece güçlüğe itilen yerli tacirler tekelci fiyatlar karşısında alacağı malı İzmir ya da başka kentlerden yabancılarla malı trampa ederek almaya çalışıyorlardı. Bu durum ise yerli taciri yabancı tacirlerin öne sürdüğü koşullara uymaya zorluyordu.[7]

Edirneli yerli tacirler daha çok panayırlarda çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Edirne aynı zamanda Akdeniz ile Tuna boyu arasında aracılık ticaretini yapan bir kenttir. Akdeniz ticaret alanlarına İstanbul ve İzmir limanları ile bağlıydı. Yine İstanbul'la arasında 4-6 Kervan durağı bulunmaktaydı. İstanbul'dan Edirne'ye her gün iki kervan kalkmaktaydı. Edirne ticaret yolunun ikincisi ise Edirne-Tekirdağ ve Tekirdağ-İstanbul deniz yolu idi.

[6] Mithat Gürate, Unutulan Adetler ve Loncalar.
[7] XVIII. Yüzyılda bir Fransız ekonomistinin Edirne'nin ticari olanakları ile ilgili raporu.

Edirne'nin İzmir ile ticareti Tekirdağ veya Enez üzerinden yapılırdı. Nehir yolu ile yılın belli dönemlerinden Edirne'den Enez'e inmek ya akıntı veya altı düz sallarla yapılması olanaklı idi. Yerli gemilerin her mevsim uğradığı bu limanlara(Tekirdağ ve Enez) yabancı gemiler Bahar ve Yaz aylarında uğruyorlardı(Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

Kentin iç alımı azınlıkların elinde olduğu görülmektedir. Fransızlar özellikle Londrin denen yünlü kumaşları Edirne'de çok satmaktaydılar(Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

Edirne çoğunlukla yün, manda derisi, ipek ve balmumu dış satımı yapmaktadır. Enez ve Marmara Ereğlisi iskelelerinden yün dış satımı Tekirdağ iskelesinden deri ve şarap dış satımı yapılan bu mallar Edirne'de üretilmekteydi. Fransızlar yılda 10 bine yakın deriyi Edirne debbağhanelerinden satın alıyorlardı (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

Edirne'nin tarihi ve coğrafi konumunda kuruluşundan bugüne kadar ilginç gelişmelere sahne olan ve kentin alım-satım ile ekonomisine en çok etki eden olaylar ipek yolu ve kervansaraylardır (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

İpekböceğini ilk defa yetiştiren ve ondan yararlanmasını bilen Çinlilerdir. Daha sonra bu işi öğrenerek ipek yapan Hintliler yaptıkları ipekleri Küçük Asya'ya oradan da Avrupa ülkelerine gönderiyorlardı. Çin ve Hint tüccarlarının batı ülkelerine giderken konaklamak için uğradıkları kasaba ve şehirlerin bulunduğu güzergâha İpek yolu denmektedir (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

İpek işinin batı ülkelerde tutulması nedeniyle tacir ve kervanların ikinci bir uğraşısı İpek Yolu'nun önemini daha bir artırdığı görülmüştür. Bu ikincil uğraşı ise baharat satışı idi. Böylece doğu ve iç Asya'dan başlayarak İran üzerinden Anadolu'ya gelen İpek Yolu'nun İstanbul ve Çanakkale boğazlarını geçerek Edirne'de düğümlendiğini görüyoruz. Gerek Roma döneminde gerekse Osmanlı imparatorluğu döneminde Edirne ipek yolu üzerinde büyük bir iş merkezi durumundaydı. Bu iş merkezlerinden geçen ve Avrupa ülkelerine giden üç doğal yolun varlığı (Tunca-Arda ve Meriç nehirlerinin balkan dağları arasında meydana getirdiği yollar) Edirne'yi sadece ipek işinde değil her türlü alım-satım işinde bir merkez haline dönüştürmüştür. Bütün bu olaylar kent içinde

Osmanlı'nın en büyük han ve kervansarayların yapılmasına neden olmuştur. Ülkemizin en büyük kervansarayı Ekmekçizade Ahmet Paşa ve en büyük hanlarından biride Rüstem Paşa Hanı'dır (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

Osmanlı Devleti'nin Egemenliği altında bulunduğu sürece genellikle bir sınır kenti değil bir iç kent olan Edirne, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile neticelenen uzun savaşlar sürecinde 1912–1913 Balkan Savası sırasında ve 1920–1922 yılları arasında işgal edilmiş, yine savaş ortamında ve ardından yaşanan mübadele ile iktisadi yapısında da sarsıntıya uğramıştı (İsli; Koz, 1998).

Balkan Savaşı döneminde Edirne'nin nüfusu, 47.289 İslam, 19.608 Rum, 14.469 Yahudi, 4.000 Ermeni, 2.324 Bulgar, 46 Katolik, 46 Protestan olmak üzere toplamda 87.781 kişidir (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

Kurtuluş savaşı sonrası iki sınır arasında kalan Edirne, nüfusunda azlığı nedeniyle ticaret en düşük düzeye inmiştir. Kent 1970'li yıllara kadar durgun bir dönem geçirmiştir. II. Dünya Savaşı kentte ayrı bir yıkım yaratmıştır. 1941 yılında kent halkı şehri terk etmiş, nüfus on bine kadar düşmüştür. Savaş sonrası gidenlerin bir kısmının dönmesi ile nüfus otuz bine çıkmıştır (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

1960'dan sonra turizme açılan Türkiye'ye kara yolu ile gelen turistlerin Edirne'den geçmesi üzerine ticaret biraz canlanmıştır. Alışveriş hareketlenince kentte Merkez Bankası ve Diğer bankalar kurulmaya başlanmıştır. Askeriyenin ve Trakya Üniversitesi'nin bölgeye gelmesi ve Edirne'nin pilot bölge olarak kabul edilmesi ile endüstri ile kentin ticari yaşamı gelişmiştir (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 1985).

OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE EDİRNE'DE BULUNAN ÇARŞILAR, HANLAR, KERVANSARAYLAR		
No	**Adı**	**Diğer Adı**
1	Arasta	Kavaflar Çarşısı
2	Astarcılar Hanı	Solaklar Hanı, Havlucular Hanı
3	Ekmekçizade Ahmet Paşa Kervansarayı	Ayşe Kadın Hanı
4	Basmacılar	Mezid Bey Hanı
5	Mustafa Paşa Hanı	İki Kapılı Han, Çoban Mustafa Paşa Hanı
6	Gümrük Hanı	Eski Menzil hane, Çöplüce Hanı
7	Hacı Alemüddin Hanı	Telgraf Hanı, Tarakçılar Hanı
8	Büyük Rüstem Paşa Hanı	Bankerciler Hanı
9	Küçük Rüstempaşa Hanı	Karğir Han
10	Araplar Hanı	Kurşunlu Han
11	Meyve Kapanı	Yemiş Kapanı
12	Nakıl Hanı	Nahil Hanı
13	Sokullu Hanı	Taş Han
14	Ali Paşa Çarşısı	Uzun Çarşı
15	Bedesten	Bezesten
16	Eski Bedesten	---
17	Un Kapanı	---
18	Kiracı Hanı	---
19	Katırcılar Hanı	---
20	Bat pazarı Hanı	Küçük İki Kapılı Han
21	Esir Hanı	---
22	Kızılbaş Hasan Ağa Hanı	---
23	Kürkçüler Hanı	---
24	Çubukçular Hanı	---
25	Lüleciler Hanı	---
26	Bal kapanı Hanı	Odahay-i Kebir
27	Kapan-i Atik	---

Tablo 1.4.1: Osmanlı Devleti Döneminde Edirne'de bulunan çarşı, kervansaray ve hanlar,(E.T.S.O, 1985).

BALKAN SAVAŞINDA EDİRNE'NİN DURUMU						
No	Yapılar	Adet		**No**	Yapılar	Adet
1	Selattin Cami	10		**32**	Un Kabanı	1
2	Mescit ve Cami	300		**33**	Mağaza	432
3	Tekke	34		**34**	Değirmen	135
4	Medrese	35		**35**	Han ve Kervansaray	60
5	İmaret	9		**36**	Kiremit ve Tuğla Ocağı	15
6	Kütüphane	6		**37**	Müskirat (İçki) Fabrikası	13
7	Muvakkithane	2		**38**	Ateş Fabrikası	1
8	Havuz	4		**39**	Reji Duhan Fabrikası	1
9	Su Terazisi	20		**40**	Harir (ipek, koza) Fabrikası	2
10	Askeri Hastane	1		**41**	Karhane	8
11	Darül Hadis	1		**42**	Sal Değirmeni	7
12	Redif Deppoyu	1		**43**	Buzhane	5
13	Kışlayı Hümayun	4		**44**	Nişasta hane	4
14	Karakol hane	19		**45**	Rakı Fabrikası	4
15	Askeri Daire	1		**46**	Zahire Ambarı	32
16	Sanayi Kışlası	1		**47**	Saat Kulesi	1
17	Belediye Hastanesi	1		**48**	Reji Dairesi	1
18	Vilayet Matbaası	1		**49**	Reşadiye Bahçesi	1
19	Çeşme	550		**50**	Maarif Dairesi	1
20	Sebil	11		**51**	Telgrafhane ve Postahane	1
21	Kuyu	27		**52**	Ziraat Okulu	1
22	Köprü	9		**53**	Adliye Binası	1
23	Otel	11		**54**	Mahkeme-i Şer'i ye	1
24	Kıraathane	3		**55**	Hapishane	1
25	Gazino	26		**56**	Polis Dairesi	1
26	Matbaa	4		**57**	Ziraat Bankası	1
27	Debbağ hane	32		**58**	Emlak-ı Şahane	1
28	Eczane	15		**59**	Sanayi Okulu	1
29	Belediye Dairesi	1		**60**	Harbiye Okulu	1
30	Büyük Su Kemeri	3		**61**	Rüştiye-i Askeriye	1
31	Bal kabanı	1		**62**	İdadi Mülki	1

Tablo 1.4.2.: Balkan Savaşı Döneminde Edirne'de bulunan yapılar,(E.T.S.O, 1985).

1924-1925'de EDİRNE'DE TİCARET ERBABI

Tüccarın Adı	İştigal Konusu	Adres
Azaryan Biraderler	Kundura, zahire	İki Kapılı Han
Ahmed Muhtar	Zahire, mandıra, yol mütteahhitligi	Rüstem Pasa Hanı
İsrail A.	Sarraf, zahire, mandıra	Bit Pazarı
Emin Bey Zade Fikri	Zahire, değirmencilik	Tekke kapı
İsak Avadia	Bakkaliye	Askeri Daire Karsısı
Bankacı Mehmed Alat-ı	Ziraiye, tütün	Zindanaltı
Sabri Efendi	Manifatura	Bacılarbası
Bakkal başı Zade İzzet	Bakkaliye, mandıra, zahire	Belediye Karsısı
Tevfik	Zahire, mandıra, çiftçi	İki Kapılı Han
Touray Papo	Kundura, zahire	İki Kapılı Han
Hafız Recep	Deri, tuhafiye	İki Kapılı Han
Halid	Yağhane, zahire	İskele
Rafael Toledo	Kösele, tuhafiye	Tahmis
Mehmed Emin	Bakkaliye	Arastabası
Saatçi Hacı Ali	Tütün	Rüstem Pasa Hanı
Seyit Ağa	Mültezim, zahire	Halep Hanı
Avadia Hakikou ve Toledo	Sarraf	Bit Pazarı
Kazım Nami ve Albert	Manifatura	Dizen Karsısında
Mehmed Karabekir	Mültezim, zahire	Celep Hanı
Müfti Zade Serif	Zahire, çiftçi	Rüstem Pasa Hanı
Molla Mehmed Efendi	Zahire, tütün	Kazancılarbası
Mosse Taranto	Koza, zahire	Rüstem Pasa Hanı
Nessim Rovidi	Tuhafiye, attariye	Direk Karsısı

Tablo 1.4.3.: 1924-1925'de Edirne'de ticaret yapan esnaflar,(E.T.S.O, 1985).

1.5. İpek Böcekçiliğinin Gelişimi Ve İpek Böceği Çeşitleri

Bu bölümde ipek böcekleri çeşitleri, bu böceklerin hangi ortamlarda yasadığı anlatılmaktadır. İpek böcekçiliğinin Dünyadaki ve Türkiye'deki gelişimleri incelenmiştir.

1.5.1. İpek Böceği Çeşitleri

İpek böceği denince akla ilk, belki dut ağacının yapraklarından beslenen türü gelir. Oysa ipek böceğinin birçok çeşidi vardır; bunların ırkı, cinsi ve özellikleri farklı olduğu gibi üzerinde beslendiği ağaç cinsleri de farklıdır. Salgısından ipek elde edilen Bombycidae ailesi ile Saturnidae ailesine mensup ipek böceği cinsleri içinde en kalitelisidir. Çin'de kültür edilmiş dut ağacında yetişen beyaz ırk, hakiki ipek böceği denilen "Bombyx Mori L" cinsidir (Rebel 1927; İmer, 2005).

Bombycidae ailesinden gelen birçok cins ipek böceği bulunur. Rondotia menciana Moore ipek böceği Orta Çin, Kuzeydoğu Çin, Ussuri yöresinde yaygındır. Bombyx Mandarina Moore ipek böceği Sinistan'da, Kuzey Çin, Orta Çin, Shanghai'da, Japonya'da yaygındır. Beyaz dut ağacı ipek böceği (Bombyx Mori L) cinsi ise Çin'de, Japonya'da, İtalya'da, Fransa'da yaygın olup, beyaz dut ağacı cinsinde yaşar (Rebel 1927; İmer, 2005).

Saturniidae ailesinden gelen ipek böceği cinsleri de Atlas, Aillanthus, Tussah, Saturnia pyretorum ve Lasiocampa otus isimleriyle bilinen yaban ipek böceği cinsleridir. Götterbaum denilen kokar ağaç üzerinde, karabiber ağacında, meşe, söğüt, hibiscus gibi ağaç cinslerinde yaşar(Strassen 1926; İmer, 2005). Daha çok Hindistan'da ve Batı Asya'da yetiştirilmekte olan bu yaban ipek böceği cinsleri, ilk kez M.Ö. VIII. yy'da, Çin'de ortaya çıktığı söylenen beyaz ırk ipek böceği cinsinden, binlerce yıl önceden beri bu yörelerde tanınmaktaydı (Silbermann 1897; İmer, 2005).

Kos adasında yetişmiş olduğu tahmin edilen ve Aristoteles ile Plinius'un; "bu hayvancıklar selvi ağacı, fıstık ağacının bir türü, dişbudak ve meşe ağacı gibi ağaç türlerinde yetişir", diye bahsettiği yaban ipek böceğine bugün Anadolu, Yunanistan, İtalya ve Yugoslavya'da rastlanır. Kurtçukların bugün İzmir yakınlarında selvi ağaçları üzerinde, Dalmaçya'da meşe ağaçları üzerinde yaşadığı tespit edilmiştir. (Keller 1913: İmer, 2005).

Bombyx Mori L cinsi ipek böceği, birçok tür ipek böceği arasında en iyi ipek üreten, kultive edilmiş en özel cinsidir. Bu cins ipek kozalarından 1500 metreye kadar, hatta bazen daha fazla ipek tel çekilir. 1 kilo ipek elde etmek için 10 kilodan fazla koza kullanılır. (Drege-Bührer 1989; İmer, 2005). Bu cins ipek, her cins dut ağacında beslenmez. Bu yüzden Çin'de yetişen iki cins dut ağacı vardır; birisi yaban, diğeri kultive edilmiş olanı. Kultive edilmiş dut ağacı, kalın ve geniş yapraklı olanıdır. Bunlar, Bombyx Mori L cinsinin beslendiği ağaç cinsi olup ipeğin kalitesinde önemli rol oynar. Yaban olan dut ağacında kaliteli ipek böceği yetişmez. (Drege-Bührer 1989; İmer, 2005).

1.5.2. Dünyada İpek Böcekçiliğinin Gelişim Süreci

İpekböceklerinin kültüre alındığı ve ilk ipek çekildiği yer Çin'dir. Bazı kaynaklar M.Ö. 2600 yıllarında Çin İmparatoru tarafından dut ağacı yaprakları üzerinde bulunan kozalardan çıkan kelebeklerin çiftleşmesi ve yumurtlamasıyla elde edilen tohumlardan ilk kez ipekböceği üretilmiştir. Kozalardan basit ipek çekimi ve bunların dokunması da ilk kez Çin'de gerçekleştirilmiştir. İpekçilik Çin'de bir sanat haline gelmiş, bu sanat ülkeye ün ve büyük kazanç sağlamıştır. Çin ipekböcekçiliği ve ipeğin dışarı çıkmaması için ölüm cezaları getirmiştir (Tuncel, vd).

Uzun yıllar sadece Çinlilerin giydiği ipekli kumaşlar M.Ö. 200 yıllarında ticari yollarla batıya ulaşmıştır. Avrupa pazarlarında büyük ilgi görmeye başlamıştır. İpekböcekçiliği Japonya'da da yayılmaya başlamış, İmparatorluğun koruması altında gelişen ipek Endüstrisi 19. yüzyılın sonlarına doğru büyük gelişme göstererek dünyanın en ileri seri kültür ülkesi durumuna ulaşmıştır Tuncel, vd).

M.S. 149'da Türkistan, Hotan eyaleti hakanının bir Çin prensesi ile evlenmesi sonucunda prenses, düğün hediyesi olarak götürmek üzere saçlarının arasına ipekböceği tohumu saklayarak Hotan'a gelmiştir. Hotan'dan sonra ipekböcekçiliği yavaş İran'a yayılmaya başlamıştır. M.S. 500 yıllarında Bizans İmparatoru Justinyen zamanında İstanbul'a gelmiştir. Batıya doğru giden ipek yüzünden İstanbul'da ileri bir ipek sanayi oluşmuştur. Siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı kervanlarla, Bizans arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden ipeğin İstanbul'a gelmemesi sonucunda, İstanbul ipek sanayinde krizin başlamasıyla, Justinyen ipeğin gerçek mahiyetini anlamaya karar vermiş ve bu

amaçla iki rahibi din kisvesi altında Asya'ya göndermiştir. Rahipler ipekböceğinin yetiştirilmesini ve kozadan ipek çekilmesini öğrenip İstanbul'a dönerken bastonlarının içine ipek böceği tohumu koyarak, M.S. 552 yılında İstanbul'a getirmişlerdir. Böylece ipekböcekçiliği, Asya'dan Avrupa'ya geçmiştir (Çolak, 2002).

Önceleri Marmara Bölgesine başta Bursa ve İzmit dolaylarında gelişme göstermiş daha sonra Edirne ve dolaylarına yayılmıştır. Özellikle 1800'lü yıllardan sonra ülkemizde ipekböcekçiliğinde büyük bir gelişme kaydedilmiş, Bursa'da basit el mancınıklarıyla çekilen ipekler Avrupa piyasalarında büyük istek görmüştür. Türkiye bugün ipek yolu adıyla bilinen güzergâhta bulunmakla ayrıca önem kazanmıştır.

1.5.3. Türkiye'de İpek Böcekçiliğinin Gelişim Süreci

Osmanlı Devleti'nin Bursa'yı başkent yapması ile Bursa ve İzmit'te ipek böcekçiliği gelişim göstermiştir. Bu dönemde Edirne'ye kadar yayılan ipek böcekçiliğinin asıl gelişimi, ipekli kumaşların Avrupa'da çok tutulmasından dolayı 1840 yılından itibaren olmuştur (Çolak, 2002).

XVII. yüzyıl boyunca Avrupa'nın ham ipek talebi Osmanlılar tarafından karşılanmış, XVI. yüzyılın ikinci yarısından XIX. yüzyılın başlarına dek ise ipek ipliğin üretiminde Avrupa için ucuz ve aynı zamanda yakın bir hammadde konumuna gelinmiştir. XIX. yüzyılda ipek endüstrisi ve zanaatında başlayan gerileme Osmanlı İmparatorluğunun endüstrileşen Avrupa ülkeleri ile olan ticaret ilişkilerinin değişim süreci ile bağlantılı olmuştur. Bir taraftan ipek böcekçiliğinin geleneksel yöntem ve makineler ile yapılıyor olması, diğer taraftan Avrupa'nın deniz yolu ile ucuz hammadde kaynaklarına doğrudan ulaşma imkânına kavuşması, sektörde ciddi bir gerilemeye neden olmuştur. XIX. yüzyıldan başlayarak Osmanlı Devleti Avrupa'daki gelişmeleri izlemeye, Tanzimat reformları ile ekonomik ve teknolojik gelişmelerin önünü açmaya çalışmıştır. Ancak ipek üretimi konusunda yine de Uzakdoğu ürünü olan ucuz hammadde kaynakları ile rekabet edememiştir. Yapılan üretim ile iç piyasa talebi karşılanmış; daha sonra bu pazarda anlamlı bir ekonomik destek olmaktan çıkmıştır (Faroqhi, 1994; A.B.Pamir,2005).

XIX. yüzyılda Osmanlı sınırı dâhilinde 160'a yakın fabrika kurulmuştur. Sanayi gelişimine destek olması açısından birçok girişimler başlatılmıştır. 1851 yılı Londra sanayi sergisine Osmanlı koza ürünleri gönderilmiştir. Ardından Bursa, batı gelişmiş sanayisinin hammadde ve yarı mamul üretiminde merkez konumuna yükselmiş ve bir Pazar halini almıştır(Altun, 2007).

Fransa'da ortaya çıkan ve kısa sürede çevre ülkelerde etkisini gösteren Karataban hastalığı 1860'lı yıllarda ülkemiz ipekböcekçiliğinde büyük gerilemelere neden olmuştur. Ayrıca Süveyş kanalının açılmasıyla Türkiye'nin ipek yolu üzerindeki konumunu yitirmesine ve ucuz Çin ipeklerinin Avrupa piyasalarına sürülmesi gerilemenin diğer bir nedeni olmuştur. Pastör tarafından hastalıksız tohum üretme yönteminin bulunmasıyla ülkemizde ipekböcekçiliği yeniden canlanmaya başlamıştır. 1888 yılında Bursa Harir Darül Talimi isimli ilk ipekböcekçiliği okulu kurulmuştur. 1908 yılında gerçekleşen 18 bin ton yaş koza üretimi tarihin en yüksek seviyesini oluşturmuştur. (Karaca,2008). 1. Dünya Savaşı ve ardından yaşanan Kurtuluş Savaşı başta Avrupa pazarlarının kaybolmasına ve yurt içinde ipekböcekçiliğinde gerilemelere neden olmuştur. Ayrıca ipekböcekçiliği o tarihte önemli olduğu Fransa, İtalya ve ülkemizde önemli gerilemelere neden olmuştur.

Harir Dar-ül Talimi 1921 yılında, ipekböcekçiliği mektebi adı altında yeniden açılmıştır. Ayrıca Edirne, Diyarbakır, Antalya ve Denizli de birer kontrolörlük kurulmuştur(Çolak, 2002). Cumhuriyet'in ilanından sonra Tarım Bakanlığına bağlanmıştır. Bursa'daki okul daha sonra "İpekböcekçiliği Enstitüsü" şekline dönüştürülmüştür. Türkiye'de üretilen tohumların uygun koşullar altında kışlatılmalarının sağlanması amacıyla 1933 yılında Bursa'da bir "Kışlak Müessesesi" kurulmuştur. 1975 yılında Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğünün kurulmasıyla Bursa'daki Enstitü "İpekböcekçiliği Araştırma Enstitüsü" adı ile çalışmalarını sürdürmüştür.

1845 yılında Bursa'da buharla çalışan ve 60 mancınığı bulunan ilk Harir Fabrikası kurulmuştur. 1856 yılında fabrikaların sayısı 37'ye, bunlardaki mancınık sayısı ise 3000'e ulaşmıştır. 1860 yılında ipekböceklerinde görülen karataban hastalığı ve 1869

yılında Süveyş kanalının açılmasıyla Avrupa piyasalarına gelen ucuz Çin ve Japon ipekleri nedeniyle ülkemizde ipekböcekçiliği gerilemiştir (Karaca,2008).

XIX. yüzyılın sonlarına doğru İstanbul, Selanik, Adana, Bursa ve Lübnan mekanize olmuş İbrişim[8] üretim bölgeleri oluşturulmuştur. Selanik'te 1880'lerin başında fabrika sayıları süratle arttı. 1890'lı yılların başında Selanik bölgesindeki 4 fabrika civar memleketlere ve Ege adalarına iplik ihraç ediyordu. Edirne'deki fabrikalar ise 1889'da memlekette üretilen ham pamuğun %30'unu kullanıyordu. Edirne'nin iki ipek iplik üreten fabrikası vardı (Yücekaya, 2009).

1930 yılında İpekböcekçiliği Enstitüsü kurulmuştur. 1933 yılında 1.200 ton yaş koza üretilmiştir. Gerek Türkiye gerekse Bursa ili koza üreticileri için en önemli girişim 1940 yılında Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'nin kurulması olmuştur. (Karaca,2008)

1971'de Bursa'da İpek Böcekçiliği Araştırma Enstitüsü'nün kurulması ve 1972'de polihibrit tohum üretimine geçilmesi ile üreticinin yeniden bu ürüne yönelmesi sağlanmıştır. Fakat filatür sanayinin demode olmuş makineleri ile standart ham ipeği çekmenin mümkün olmayışı, 1970'li yıllarda Türkiye'yi kuru koza ihraç eden bir ülke konumuna getirmiştir (Karaca,2008).

1980'de kurulan ve Balkanların en büyük ipek çekme-bükme ünitelerine sahip Koza Birlik Fabrikası, 1995'de randıman alınmaması yüzünden kapatılmıştır. Böylece, ham ipek çekimi sadece mancınıkla küçük aile işletmelerine bırakılmıştır. Bunlar genelde Ödemiş, Milas, Samandağ başta olmak üzere Bursa, Bilecik, Diyarbakır ve Alanya'da bulunmaktadır (Karaca,2008).

Boya, büküm, dokuma ve apre gibi işlemleri kapsayan ipekli tekstil endüstrisi, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana çoğunlukla Bursa ve çevresinde yer almıştır. 1980'li yıllarda sadece Bursa'da üretim yapan 18 ipekli tekstil fabrikası, ipek iplik ve kumaş piyasasındaki rekabet yüzünden üretimlerini polyester ve pamuğa kaydırmıştır. Neredeyse tek ipekli mamul olan ipek halının dokunması ise, Bilecik, Bursa, İzmir, Hatay, Kayseri ve Hereke'de el tezgâhlarında yürütülmektedir (Karaca,2008).

[8] İbrişim: Bükülmüş ipek iplik.

Kozacılık Edirne ve yöre halkına çok kazanç getiren bir iştir. Kozacılık, savaş nedeni ile bir hayli zedelenmiş, dut bahçeleri harap olmuş ve oldukça gerilmiştir.

Kozacılık kent ekonomisine büyük katkıda bulunmaktaydı. Harcanan çabalarla II. Dünya savaşı sonunda kozacılık ileri bir hamle yapmıştır. Kurulan Koza Kooperatif bu iş kolunu tekrar canlandırmıştır. Açılan kurslar ve verilen ücretsiz ipek böceği tohumları Edirne'de kozacılığı yeniden gündeme getirmiştir. Koza Kooperatif'in girişimleriyle dut bahçeleri yeniden yetiştirilmeye başlanmış. Bunun yanı sıra Edirne'ye getirilmesine karar verilen makineler ile ipek halı dokumacılığına geçilmiştir (E.T.S.O,1985).

XVIII. yüzyılda ipeğin azalmasıyla birlikte Edirne ve İstanbul'da ipek ticareti oldukça canlanmıştı[9](M.Genç; Şahin,2006). Bu dönemde İstanbul'da sadece Bursa, Edirne ve Bulgaristan ipeğine rastlanıyordu. Edirne'de bulunabilen ipekler ise Edirne'nin kuzey batısına düşen Tırnova'dan gelirdi. Bu ipek üç kaliteden oluşmaktaydı. En ince kaliteye sahip olan Tırnova ipeği, Bursa ipeği ile yarışabilecek kadar kaliteliydi. Edirne'de ticareti yapılan ipekli kumaşlar ise Kutni, Alaca, Hatayi ve Atlaslardı. Kutni'yi Edirne adıyla anılan kumaş İnöz, Rodoscuk, Bergos ve Saroz'a ihraç edilirdi. Hatayi türü ipekler ise Sakız Adası'ndan Osmanlı kentlerine ve Edirne'ye ithal edilirdi. Edirne gümrük kayıtlarında adına sıkça rastladığımız Hatayi için "Telli Sakız Hatayi" tabiri kullanılmıştır. Ancak daha sonraki dönemlerde halkın ipeğe olan talebinin artması üzerine Sakızlı Ustalar İstanbul'a getirilerek burada bir fabrika açılmıştır (Şahin, 2006).

Edirne gümrüğünden geçen ipekli ürünler arasında Harir-i ham[10], harir kozağı, harir elvan bulunuyordu. Harir ithalatı daha çok Müslüman tüccarlar vasıtasıyla gerçekleşmekteyken çok az da olsa ihracatı yapılmaktaydı (Şahin, 2006).

Edirne Karaağaç bölgesinde XIX. yüzyılda, geniş bir alana yayılan dutluklar ile ipek böceği üretimi yapılmakta ve koza fabrikalarında işlenmektedir. İpek Edirne'nin en önemli ticari gelirlerindendi ve dış ülkelere ihraç edilmekteydi. Balkan Savaşı döneminde, Edirne'de iki adet İpek Fabrikası olduğu bilinmektedir. Bunlardan biri,

[9] M.Genç, Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomisi, s.212. 19. Yüzyılda dahi Edirne ipeğinin İstanbul'a nakledildiğini görmekteyiz. Öyle ki tüccarların ihtikâr yapmalarını önlemek ve İstanbul'un ipek ihtiyacının karşılanmasında sıkıntı yaşanmaması için Edirne ve civarında üretilen ipeğin başka yerlere satılmayarak doğrudan İstanbul'a gönderilmesi için fermanlar gönderilmiştir.

[10] Harir-i Ham: Ham İpek.

1870'de yayınlanan bir kitapta, harita üzerinde, Timurtaş Köyü ile Karaağaç arasından geçen ve Sinekli'ye uzanan yol üstünde büyük bir İpek Böceği Koza İşleme Fabrikasıdır[11]. Diğeri ise bugün Ortaköy caddesinde bulunan baca kalıntısı (Resim 1.5.3.1.) yine bu dönemlerde kullanılan bir başka koza fabrikasıdır (Doğu, 1996).

1923 mübadelesinden sonra, Edirne'ye bağlı bir mahalle konumuna gelen Karaağaç'ta kalan, Gayri Müslim halkın büyük bir kısmı, II. Dünya Savaşı sırasında İstanbul, Yunanistan, İtalya ve Brezilya'ya göç etmişledir. Mübadelede, Batı Trakya'dan gelen Müslüman halkın bir bölümü Karaağaç'a yerleştirilmişlerdir (Doğu, 1996).

Yapılan göçler tüm Trakya bölgesindeki tarımsal yapıyı önemli derecede etkilemiştir. Göçlerden önce ünlü bağcılık ve ipek böcekçiliği Rumların elindeydi. Yerlerine yerleştirilen göçmenler ise bağcılık ve ipek böcekçiliğini bilmediklerinden, bu sektör büyük bir darbe yaşadığından, bir daha eski haline gelememiştir (Doğu, 1996).

Resim 1.5.3.1: Karaağaç'ta bulunan İpek fabrikasından günümüze kalan baca,2009.

[11] Hochstetter, s.359; İstasyon kompleksinin doğu yakasında Sinekli Karakoluna giden yol üzerinde bulunan koman çiftliği sahiplerinden Hasan Dilan, 1970 yıllarına kadar fabrikanın büyük bir kısmının ortada olduğunu daha sonra askeri birliklerin, yapı taşlarını başka yerlerde kullanmak üzere götürdüklerinden yok olduğu dedesi Fuat Koman'ın kendisine anlattıkları ile bu yok üzerinde dükkânların sıralandığını ifade etmiştir.

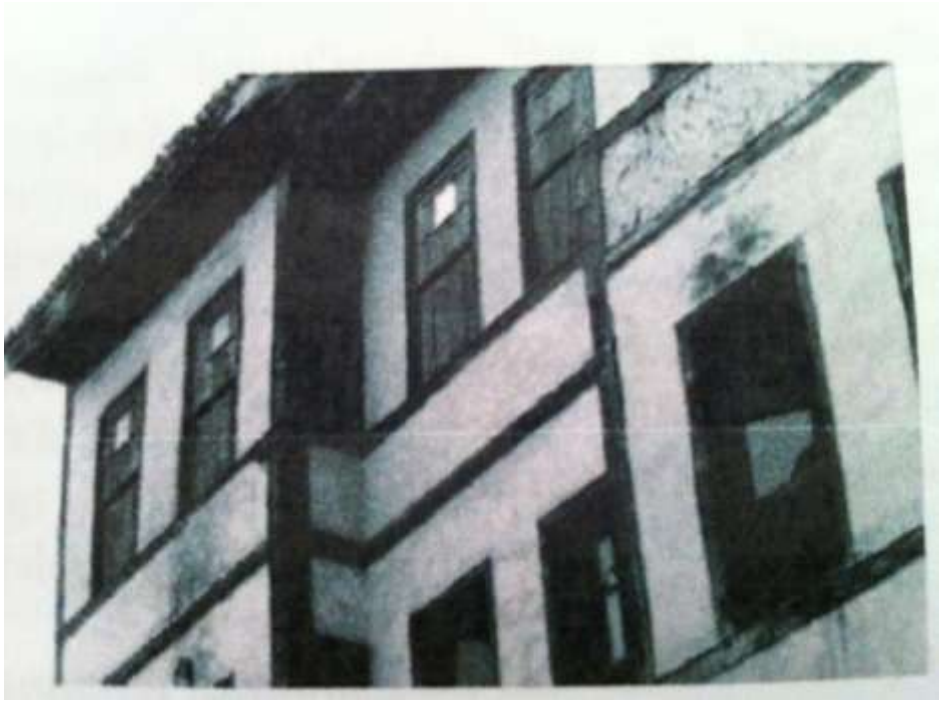
2. KOZA VE İPEKÇİLİKLE İLGİLİ YAPILAR

2.1. İpekböceği Beslenen Konutlar

Ekonomik ve ‘folklorik’ bir uğraş olarak konut içinde uygulama alanı bulan ipekböcekçiliği, konutların iç mekân kullanımlarını ve kent mimarisini de etkilemiştir (A.B.Pamir, A.Yücel,2005).

Konut içerisindeki mekânlar ipek böcekçiliğinin gerektirdiği tüm şartları sağlayacak şekilde biçimlenmiştir. Konut içerisinde yapılan ipek böcekçiliğinde, tırtılların ipek kozalarını yapmaları için uygun ortam sağlanması ve tırtılların ipek kozalarını hazırladıktan sonra kelebek olup kozayı delmelerine fırsat vermeden öldürülmeleri için geçen iki aylık süreyi kapsamaktadır (A.B.Pamir, A.Yücel,2005).

Temiz havanın sağlanması böcekçilik için büyük önem taşıdığından ve ayrıca loş karanlık bir ortam istendiğinden, bu katlarda pencereler ahşap kepenklerin ortalarına açılan tel gerilmiş ufak delikler şeklindedir (Resim2.1.1.) (A.B.Pamir, A.Yücel,2005). Serin ve kuru ortam koza imalatının kalitesi için önemlidir.

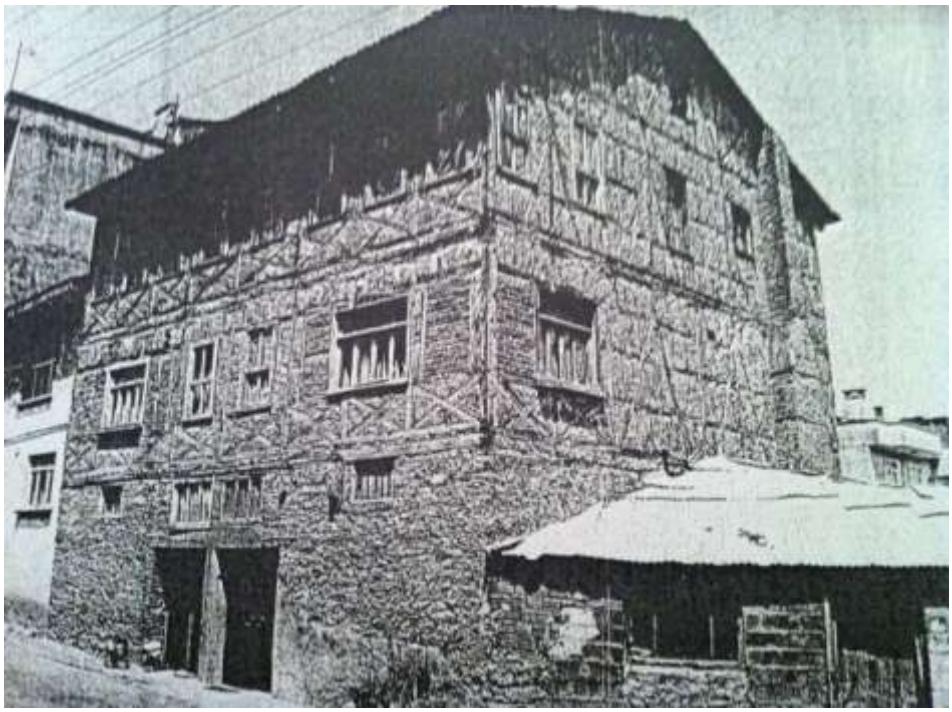

Resim 2.1.1. : Böcekçilik katı pencerelere açılan ve tel gerilen küçük boşluklar,(A.B.Pamir,1995).

Bursa çevresinde ipekböceği yetiştirildiği bilinen yerleşimler Aşağı ve Yukarı Sölöz Köyleridir (Resim2.1.2, 2.1.3.). Yöre halkı 1990'lı yıllara kadar koza üretiminin sürdüğünü belirtmektedir. Bu konutlarda hem koza üretimi hem de zeytincilik bir arada yapılmıştır. Üç veya dört katlı konutların çatı katları ipekböcekçiliği için kullanılırken bodrum katlarında zeytin yetiştiriciliği için kullanılan havuzlar bulunmaktadır (Resim2.1.4.).

Köy konutları ahşap karkas sistemle inşa edilmiştir. Ahşap iskelet dolgusu olarak kerpiç, tuğla ve taş kullanılmıştır. İpekböcekçiliğinin sürdürüldüğü yıllarda, genellikle çatı katlarına 40cm aralıkla yerleştirilen kerevetler, koza mevsimi sonunda sökülerek depolara kaldırıldığı yöre halkı tarafından anlatılmaktadır (Aydın, 2007).

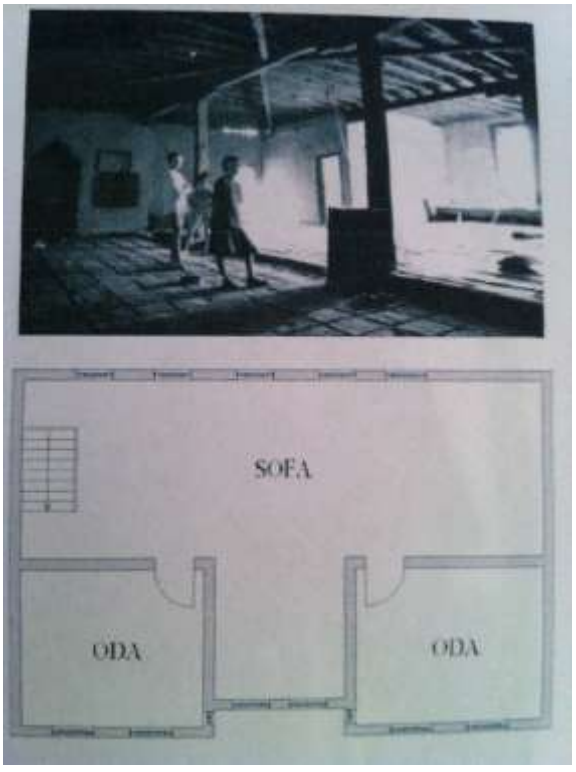
Bilecik iline bağlı Osmaneli kasabasında da 1990'lı yıllara kadar ipekböcekçiliği yapılan konutlar bulunmaktaydı (A.B.Pamir, A.Yücel,2005). Genellikle iki katlı olan bu yapıların zemin katlarında, koza üretiminin sürdürüldüğü yıllarda, dut yaprakları ve dalları depolanmaktaydı. İpekböcekçiliği birinci katta, ya odaların birinde ya da sofa bölümünde yapılıyordu. İkinci katı bulunan evlerde ise ikinci katın tamamı böcekçilik işlemi için kullanılmaktaydı (Battalgazi, 2001; Aydın,2004).

Resim 2.1.2 :Aşağı Sölöz köyü ipek böceği yetiştirilen konut(Oral,2001)

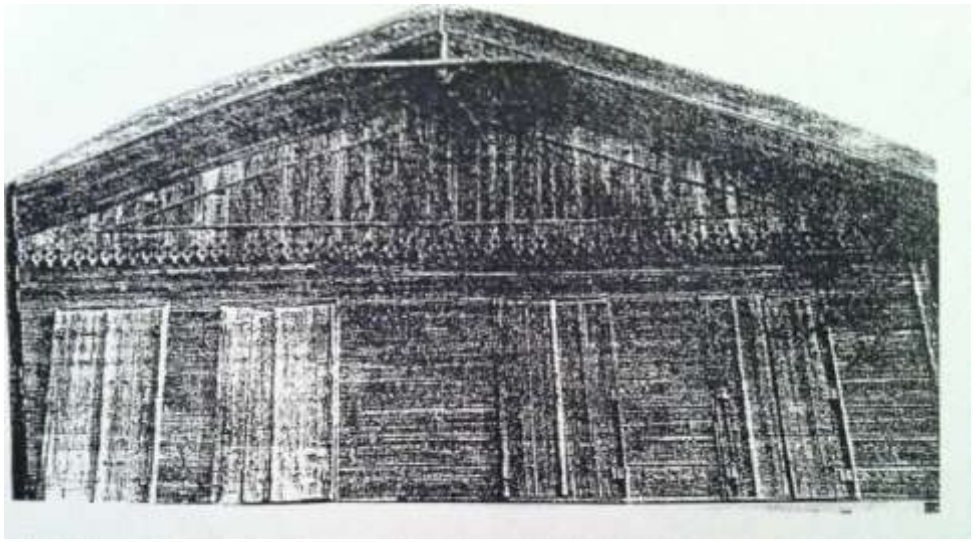
Resim 2.1.3 : Yeni Sölöz köyü ipek böceği yetiştirilen konut(Oral,2001)

Resim 2.1.4: Sofada ipekböcekçiliği,(A.B.Pamir,1995).

Kozacılık Edirne ve yöre halkı için önemli kazanç sağlayan bir iş koluydu. Yüzlerce koza haneden günümüze ancak 5-10 tanesi kalmıştır. Halk için önemli bir uğraş olan kozacılık, savaş nedeniyle bir hayli zedelenmiş, dut bahçeleri harap olmuş ve kozacılık

da gerilemiştir (E.T.S.O,1985). Edirne'de ipekböceği yetiştiriciliği konutlarda da yapılmaktaydı (Resim2.1.5).

Resim 2.1.5: Edirne'de ipekböcekçiliği yapılan ahşap kepenkli konut (Onur,2006).

2.2. İpekçilik Okulu- Harir Dar-ül Talimi

Bursa'daki koza üreticileri 19. yy ikinci yarısında, artan koza talebini karşılayabilmek amacıyla, bakım kurallarına uymadan kapasitenin üzerinde üretim yapmaya başladılar (Oral, 2004). 1860 yılında Bursa'daki ipekböceklerinde "pebrine" hastalığı görülmüştür (Yurt Ansiklopedisi, 1982). 1881 yılında Hüdavendigar Vilayetinin ipek öşrü gelirlerinin Düyun-u Umumiye İdaresi'ne bırakılmasında sonra, yeni kurulan idare ipekböceğinin bakım kurallarına uygun yetiştirilmesi ve ıslah edilmesi amacıyla Bursa'da "Harir Dar-ül Talimi" adı verilen ipekçilik okulunu kurmuştur (Hudson, 2001; Oral, 2004).

Harir Dar-ül Talimi 1894 yılında yeni binasına taşınmıştır. Harir Dar-ül Talimi'de yapılan ipekçilik kursları ipekböceği gelişimine büyük katkı sağlamıştır (Dalsar, 1960; Oral,2004 'den alıntıdır).

Fransa'da Sivan eyaletinde müze olarak korunan bina, Fransa ve Japonya böcekhaneleri örnek alınarak inşa edilmiş ve tohum üretimine geçilmiştir. Sadece Bursa'nın ipek üretimi için gerekli olan tohumu değil, Balkanlara, İran'a da tohum sevkiyatları yapılmıştır. Tohum üretimi ve ipek böceği beslenmesi üzerine çalışan Bursa İpekçilik Okulundan, 1897'si yabancı olmak üzere 5,000 öğrenci yetişmiştir (Celâl Bayar da bu

okulun mezunları arasındadır). Avrupa'ya ve Orta Asya'ya da uzman yetiştirilmiştir (Wikipedia).

Binanın birinci katında bir idari oda, küçük bir laboratuar, iki kuluçka ve bir koza kurutma odası, bir sınıf ve bir yemekhane bulunmaktadır. İkinci katta iki böcekhane, bir kelebekhane ve bir müze, üçüncü katta ise yatakhane, lavabo ve dinlenme odaları bulunuyor. Böcekler üşümesin diye binaya yerden ısıtmalı kalorifer tesisatı kurulmuştur (Wikipedia).

Düyun-u Umumiye İdaresi'nin 1926 yılında kaldırılmasından sonra Harir Darül Talimi, "İpekböcekçilik Mektebi" adıyla çalışmalarına devam etmiştir, 1930 yılında İpekböcekçiliği Enstitüsüne dönüştürülmüştür (Bursa Yıllığı, 1934;Oral, 2004). 1971 yılında İpekböcekçiliği Enstitüsü, "İpekböcekçiliği Araştırma Enstitüsü" olarak düzenlenmiştir (Resim2.2.1, 2.2.2) (Bursa Ansiklopedisi,1984).

Resim 2.2.1: Bursa İpekçilik Okulu, Kartpostal.

Resim 2.2.2: Bursa İpekçilik Okulu, Kartpostal.

Enstitü, 1976 yılında taşındıktan sonra, tarihi bina öğrenci yurdu olarak kullanılmıştır (Bursa Ansiklopedisi,1984). Günümüzde yapı Bursa Anadolu İmam Hatip Lisesi mülkiyetindedir (Resim2.2.3).

Resim 2.2.3 : Bursa İpekçilik okulu, 2011.

1976 yılından sonra üç yangın geçiren yapı büyük hasar görmüştür (Oral, 2004). 2001 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi Yapıyı İpekçilik Müzesi olarak yenilenmesi için girişimde bulunmuş, fakat Milli Eğitim Bakanlığı ile anlaşma sağlanamamıştır.

Bursa Anadolu İmam Hatip Okulu mülkiyetindeki yapının 2011 yılında restorasyon çalışmaları tamamlanmıştır (Resim2.2.4, 2.2.5, 2.2.6).

Resim 2.2.4: Bursa İpekçilik Okulu, 2011.

Resim 2.2.5: Bursa İpekçilik Okulu, iç mekân, 2011.

Resim 2.2.6: Bursa İpekçilik Okulu, iç mekân, 2011.

2.3. İpek Fabrikaları ve Üretim Süreci

2.3.1. İpek Flatür Fabrikaları

Koza yetiştiricilerinde alınan kozalar önce istimhane, sonra kozaklık ve mancınıkhanede çeşitli işlemlere tabi tutularak ham ipek haline getirilirdi.

İstimhane; Koza yetiştiricilerinden satın alınan kozalar fabrikada yer alan demir raylarla istimhaneye (buhar fırınına) getirilir. Bu ünitede 70º C'de 35 dakika buhar verilerek kozayı meydana getiren böcek öldürülür. Bu işleme "ihnak" adı verilmektedir (Ete, 1974; Oral,2004). Edirne'de kısmen mevcuttur.

Bu işlemin yapılma amacı, iki veya üç gün içerisinde kozanın içerisindeki böcek, ağzından çıkardığı selisin maddesiyle kozanın oval kısmını eriterek dışarı çıkar, uçmayan bir kelebek haline gelir ve üç gün içerisinde ölür. İpekte oluşan kopukluk nedeni ile delik kozadan iplik çekilemediği için vaktinde işlenmeyen koza kullanılmaz hale gelir (Ete, 1974; Oral,2004).

Önlerinde demir rayların (Resim2.3.1.1) yerleştirildiği geniş düzlükler bulunan istimhane ünitelerinde, dikdörtgen planlı istim odaları yer almaktadır.

Resim 2.3.1.1: Turgut Yılmazipek İpek Fabrikası istim odalarına giden demir raylar, 2001.

Kozaklık; İstimhaneden çıkan kozaya "yaş koza" denilmektedir. İpek çekilebilmesi için yaş kozaların kurutulması gerekmektedir. Bu işlem Bursa'da kozaklık olarak anılan özel yapılarda yapılırdı. Kozaklıklardaki kerevetlere serilen kozalar, üç ay kurutulurdu (Resim2.3.1.2) (Ete, 1974; Oral,2004'den alıntıdır). Edirne'deki konumuz olan yapı "kozaklık"tır.

Genellikle üç veya dört katlı olan kozaklıkların çatı katları da bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı bu yapılarda 35-45 cm aralıklarla üst üste yerleştirilen kerevetler yer alır. Kozaların kurutulabilmesi için rutubetsiz ortam gerektiğinden kozaklıkların yapımında ahşap malzeme tercih edilmiştir. Güneş ışığını önlemek amacıyla pencerelerde genellikle ahşap kepenkler yer almaktadır (Resim 2.3.1.3) (Ete, 1974; Oral,2004'den alıntıdır).

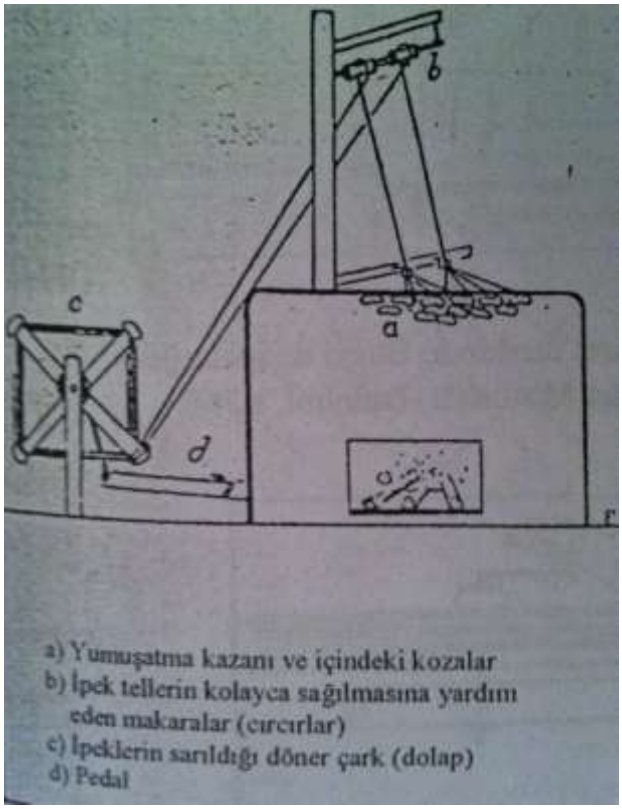

Resim 2.3.1.2: Turgut Yılmazipek ipek fabrikası kozaklık ünitesi çatı katında bulunan kerevet, Oral,1999.

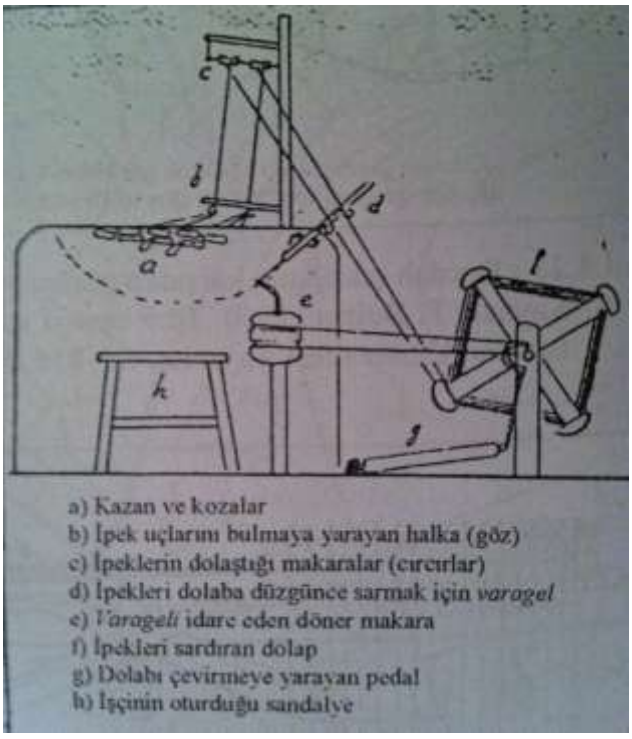

Resim2.3.1.3: Turgut Yılmazipek fabrikası kozaklıkda bulunan ahşap kepenkler, 2011.

Mancınıkhane; 17. yüzyıldan, Bursa'da flatür fabrikaları kurulmaya başladığı 19. yüzyıla kadarki dönemde, kozadan ipek çekimi evlerde yer alan tepme mancınıklarda yapılmaktaydı (Resim 2.3.1.4, 2.3.1.5) (Mackie, 2001; Oral,2004). Tepme mancınık, kozaların yumuşatılmasına yarayan su kazanı ve çekilen tellerin sarıldığı çarktan oluşmaktadır (Resim2.3.1.6, 2.3.1.7). Yumuşatma kazanları 60-70cm yükseklikte, topraktan yapılmış bir ocağın üzerinde bulunurdu. Bu ocağın bir tarafına oturan işçi, kazanda kaynamakta olan suyun içine kozaları atar ve elindeki sopa ile bunları karıştırırdı. Yeterince yumuşayan kozaların uçları sopanın üzerine geldikçe işçi tarafından yakalanır ve asıl teller çıkarılırdı. Bundan sonra 15-20 kozanın teli bir araya getirilerek kazanın hemen kenarında bulunan bir çivinin kıvrık halkasından geçirilir, yine kazanın bir kenarından yukarı doğru uzatılmış olan iki sopanın arasına konulan bir tahtanın üzerindeki iki makaradan dolaştırıldıktan sonra ocağın yakınındaki bir çıkrığa bağlanırdı. İşçi bir taraftan kozaların uçlarını bulurken ve kopan kozaların yerine yenilerini eklerken, bir tarafta da çarka bağlı olan bir tahtanın üzerine, pedala devamlı basardı. Ayakla itildiği için bu mancınığa tepme mancınık denilmektedir (Dalsar, 1960; Oral, 2004).

Resim 2.3.1.4: Tepme mancınık, Dalsar,1960.

Resim 2.3.1.5: Tepme mancınık arkadan görünüm, Dalsar,1960.

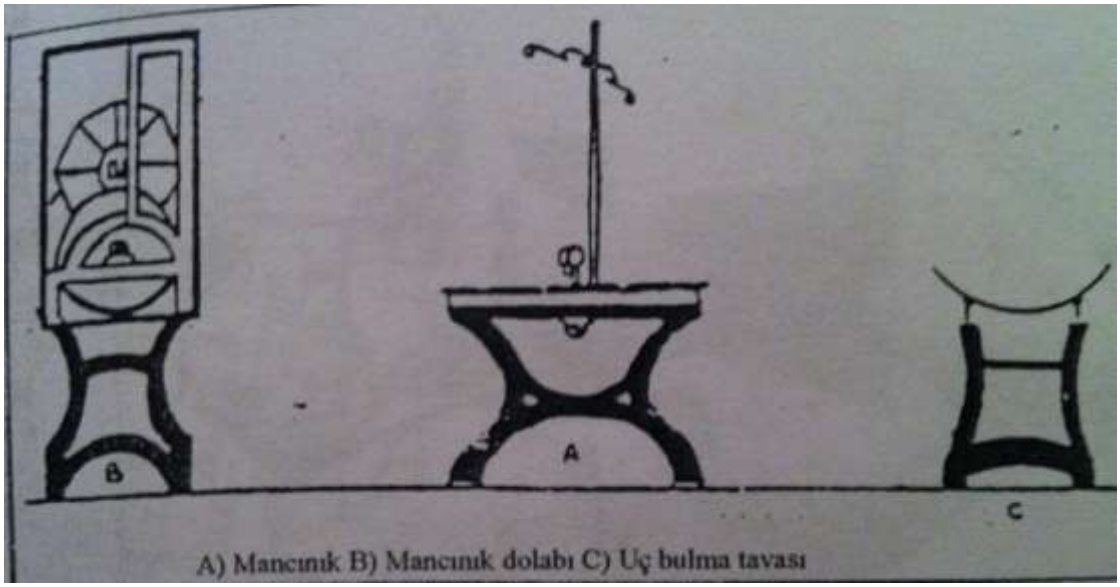

Resim 2.3.1.6: Mancınık , Yağlıdere, 2005.

Resim 2.3.1.7: Mancınık , Yağlıdere, 2005.

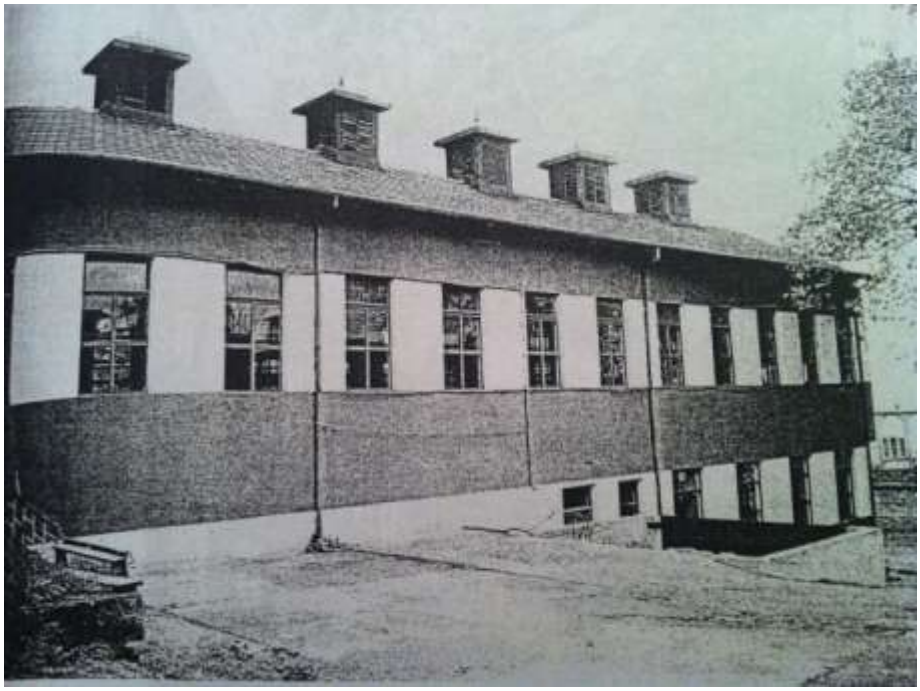
Bursa'da tepme mancınıklarla ham ipek imalatı, buhar gücü ile çalışan fabrikaların kuruluşlarından sonra da sürdürülmüştür (Resim2.3.1.8) (Ökçün, 1997; Oral, 2004'den alıntıdır). Tepme mancınıklar Bursa'da 1980'li yıllara kadar kullanılmıştır(Oral, 2004).

Resim 2.3.1.8: Flatür fabrikalarında mekanik olarak çalışan mancınık. H. Seven, 1959. Dutçuluk ve İpekböcekçiliği, hakimiyet matbaası, Bursa.

Flatür fabrikalarında buhar gücüyle ve mekanik bir sistemle çekilen ipek ipliklerde standart kalınlık sorunu çözülmüştü. Tepme mancınıklarda çekilen ipek ipliklerde standart sağlanamıyordu. Bu nedenle 1850'lerde fabrikalarda çekilen ipeğin bir tefesi 110 kuruşa satılırken, tepme mancınıkla elde edilen ipekler 60 kuruşa satılıyordu (Dalsar, 1960; Oral, 2004'den alıntıdır).

Tek katlı ve dikdörtgen planlı mancınıkhane ünitelerinde haşlanan kozaların buharının mekândan uzaklaştırılması için tavanda havalandırma bacaları bulunurdu (Resim 2.3.1.9) (Oral, 2004).

Resim2.3.1.9: Duruder İpek fabrikası mancınıkhane, havalandırma bacaları, Oral, 2002.

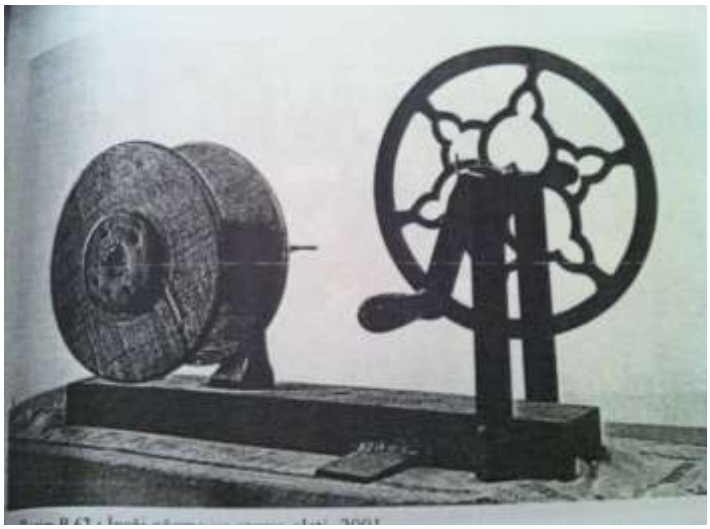
2.3.2. İpek Dokuma Fabrikaları

İpek flatür tesislerinden gelen ham ipek, dokuma fabrikalarındaki çözgü ve bükümhanelerde, dokuma atölyelerinde, boyahanelerde çeşitli işlemlere tabi tutularak satışa hazır kumaş haline getirilirdi (Oral, 2004).

Çözgü ve Bükümhaneler; Kozadan çekilen ipek ipliğin dokumaya hazırlandığı çözgü ve bükümhanelerde, kumaşın boyuna olan çizgilerini meydana getiren çözgü ipliği (meşdud) ve enine olan çizgilerini meydana getiren atkı ipliği (pot) elde edilirdi. Geçmiş yüzyıllarda ipek ipliğin dokumaya hazırlanması için dolapçılar, devdahlar, taar ve tarakçılar çalışmışlardır (Dalsar, 1960; Oral, 2004'den alıntıdır).

Dolapçılar, mancınıktan gelen ipek iplikleri açarak onları makaralara sararlardı. Bursa'nın değişik semtlerindeki evlerde, eski çözme ve sarma aletlerinde yapılmaktaydı (Resim2.3.2.1). Bu alet iki kişi tarafından idare edilirdi. Aletlerin yere çok yakın olan çözgü çarkları (elemyeler) elle dönen bir makara kolu ile döndürülmekteydi. Kişi bu kolu çevirirken, diğeri çarklardaki ipeklerin akışını idare etmekteydi. Bu iş fabrikalarda "tavel" denilen makinelerde yapılırdı (Resim2.3.2.2). Çözme çarklarında açılan ve

makaralara sarılan ipek iplikleri, katlanmak ve bükülmek üzere, dolaba alınırdı. Yaklaşık üç metre çapında olan dolap çıkrığı, üzerine atılmış ipek teller vasıtasıyla küçük iğleri çevirir ve bu iğlerin dönmesiyle ipek bükülür (Dalsar, 1960; Oral, 2004). Bükülen iplikler dokumada atkı ipliği olarak kullanılırdı (Oral, 2004).

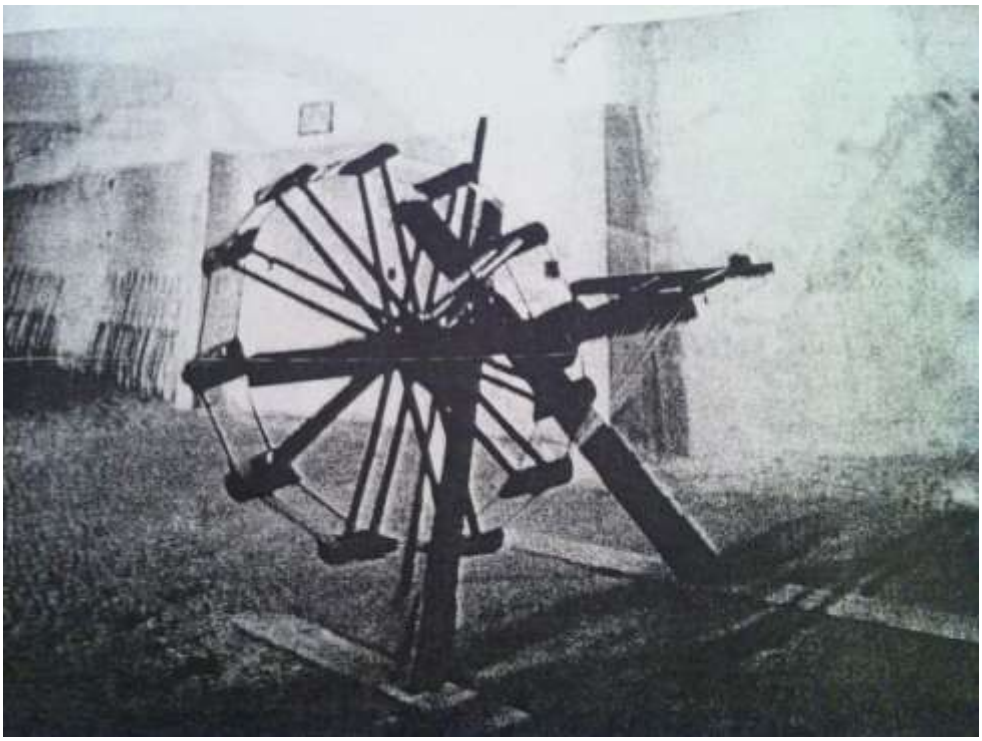
Resim 2.3.2.1: İpeği çözme ve sarma aleti, Haluk Bükümcü Koleksiyonu, Oral, 2001.

Kazazlar tarafından "ibrişim" adıyla satılan renkli oyalar, kaytanlar, klaptanlar için gerekli ipek iplikler devdahlar tarafından hazırlanırdı (Dalsar, 1960; Oral, 2004'den alıntıdır).

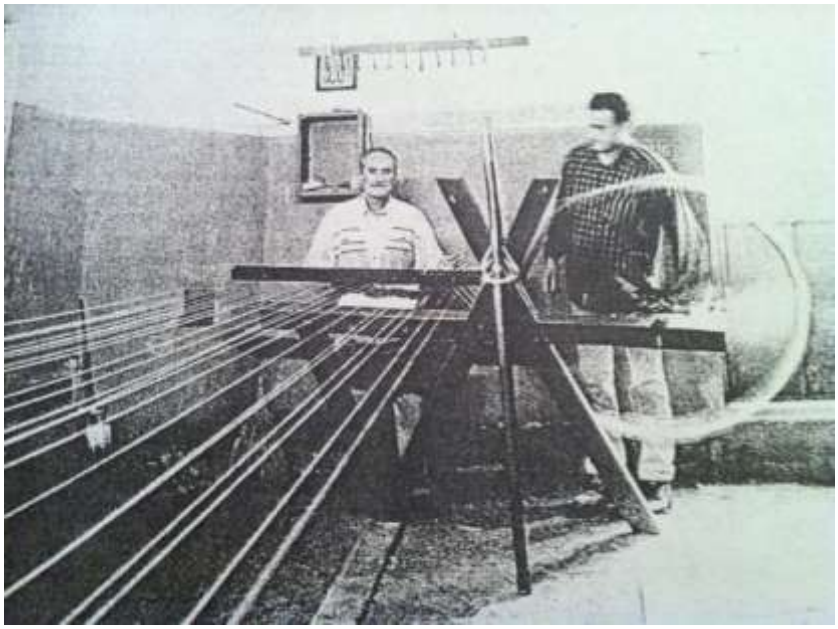

Resim 2.3.2.2: Mehmet Öksüz devdehanesi, tavel, Oral, 2001.

Devdahların çalışma mekânları yaklaşık 50-60 m uzunluktaydı. Bükülecek iplikler önce "daar" adı verilen havuzlarda ıslatılır, ıslak bükülmesi gereken ipeklerin güneşte kurumamaları için çalışma mekânı sadece iki küçük pencereyle aydınlatırdı. Mekânın bir ucundan öbür ucuna kadar uzatılan ipek iplikler çıkrıkçı tarafından bükülürdü (Resim2.3.2.3, 2.3.2.4). İpekler bükülürken bükümün tesiri ile kısalacağından bükücü bunu göz önüne alarak, birkaç çevirmeden sonra "süreklik değneği" adı verilen ahşap tahtaların üzerindeki çıkrığını yavaş yavaş ileri iterdi. Devdahların hazırladıkları ibrişimlerin uzunlukları, çalıştıkları mekânın uzunluğunun iki katı olurdu. 20-30 tel büküldükten sonra çırak, eline aldığı makaraya (cehriye) bükülmüş ipek iplikleri sarardı. Bu ipliklerin makaraya sarılması, işin en zor ve yorucu olan kısmıdır (Oral, 2004).

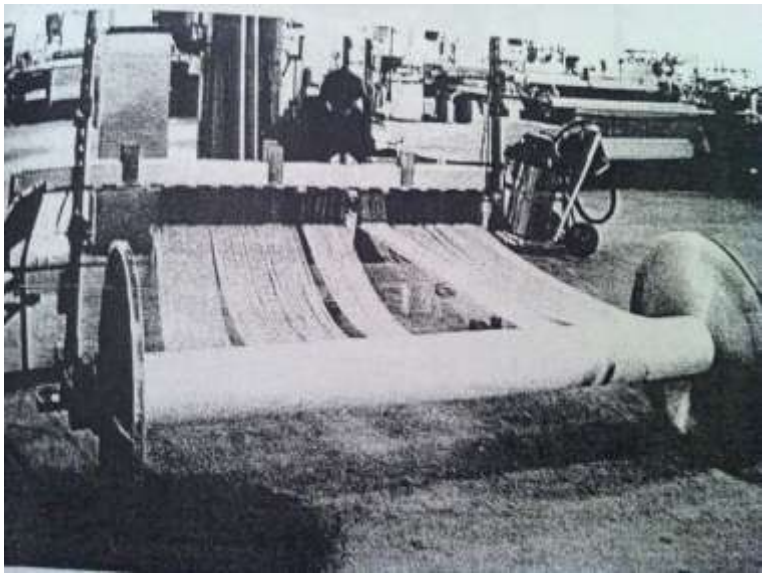

Resim 2.3.2.3: Mehmet Öksüzler devdehanesi, devdah çıkrığı, Oral, 2001.

Resim 2.3.2.4: Mehmet Öksüzler devdehanesi,ipek ipliğin devdah çıkrığında bükülmesi, Oral, 2001.

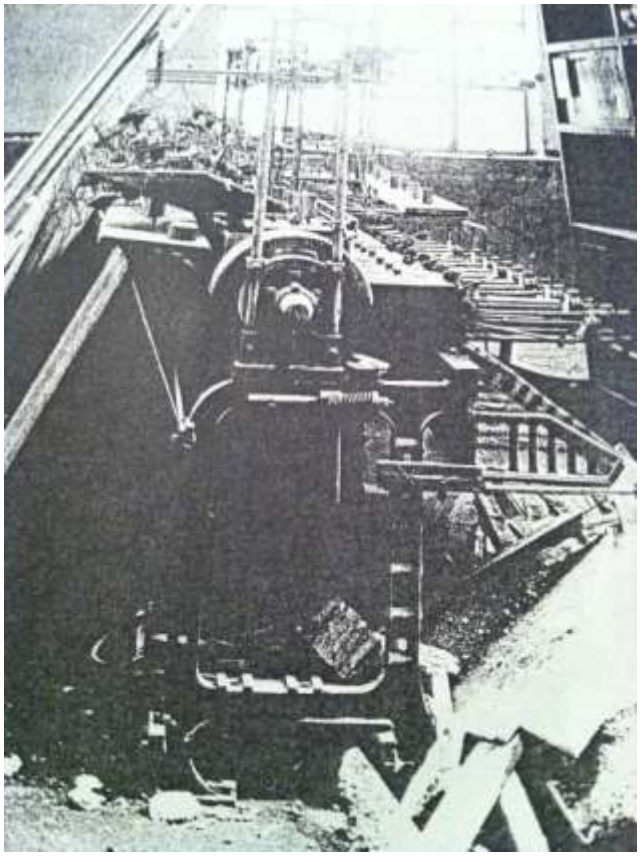
Taar ve tarakçılar, ipekli kumaşların dokunması sırasında çözgü ipliklerini tutan tarakları hazırlayarak, bu ipliklerin taraklara geçirilmesi işi yaparlardı (Resim2.3.2.5) (Dalsar, 1960; Oral, 2004'den alıntıdır).

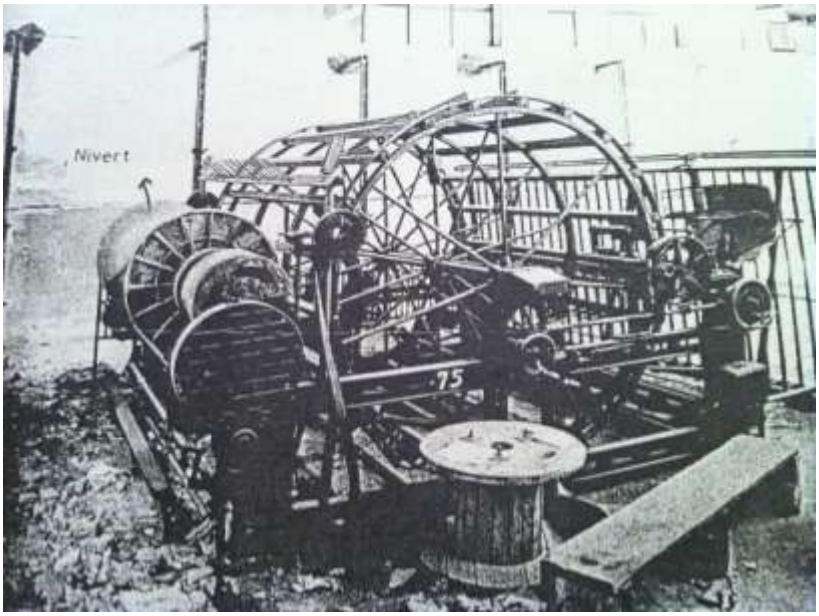
Resim 2.3.2.5: Nivertteki ipliğin tardan geçirilerek çerçeveye alınması, Pakipek A.Ş., Oral,2001.

Bursa'da çözgü ve büküm makineleri, 20. yüzyılın başlarında kullanılmaya başlanmıştır (Oral, 2004).

Mancınıkhaneden gelen ipek iplik çileleri, kurutma ünitesinde kurutulduktan sonra tavel makinelerindeki elemyelere (tekerleklere) takılarak makaralara alınırdı. Makaralara alınan ipek iplikler katlanırdı. Daha sonra katlanan ipek iplik, büküm makinelerinde bükülerek atkı ipliği elde edilirdi (Resim2.3.2.6). Bu iplik masuralara sarılırdı. Büküm ve masura makinelerinin bulunduğu ünitelere "bükümhane" denilmektedir. Çifthane makinelerinde katlanan ipek ipliğin bir bölümü de çözgü makinelerine (devere) (Resim2.3.2.7) takılarak kumaşın boyuna olan çizgilerini meydana getiren çözgü ipliği elde edilirdi. Devere makineleriyle taar ve tarakların bulunduğu ünitelere "çözgühane" denilmektedir (Oral, 2004).

Resim 2.3.2.6: Büküm makinası, Oral, 2001.

Resim 2.3.2.7: Çözgü makinesi, devere, Oral, 2000.

Dokuma atölyeleri; Çözgü ve bükümhaneden gelen çözgü ve atkı iplikleri, dokuma makinelerinde dokunarak ipekli kumaş elde edilirdi. Dokuma makinelerinin yerleştirilebilmesi için geniş mekânlara sahip olan bu yapılar genellikle tek katlıdır (Resim2.3.2.8) (Oral, 2004).

16. ve 17. yüzyıllarda el tezgâhlarında yapılan ipekli kumaş dokumacılığının Bursa'nın her semtine yayıldığı bilinmektedir. En eski kent kesimi olan Hisar içinde, türbeler civarında kadife (1670), Filiboz Mahallesinde ise altınlı kumaş (1683) tezgâhları bulunmaktaydı (Dalsar, 1960; Oral, 2004'den alıntıdır).

Bu tezgâhların bazıları bir kişilik küçük ev dokumacılığı şeklinde çalıştıkları gibi, birçok tezgâhın bir arada bulunduğu atölyelerde bulunmaktaydı (Dalsar, 1960; Oral, 2004'den alıntıdır).

Bu tezgâhlar, dikdörtgen bir çerçeve, bu çerçevenin üzerinde iplikleri geren ve altına kumaşı saran iki merdane, sırayla harekete geçen ve iplikleri dengeleyen, gergin durmasını sağlayan kurşundan ağırlıklar, ipliklerin arasından geçen mekik ve bunları hareket ettiren tezgâh başındaki zanaatkâr tarafından kullanılan bir pedaldan ibarettir. Bu tezgâhların ağırlıktan başka tüm kısımları ahşaptır (Özendes, 1999; Oral, 2004'den alıntıdır).

Bursa'da dokuma makineleri 20. yüzyılın başında kullanılmaya başlamıştır. Bursa'da ipekli dokuma imalatının, buhar gücüyle çalışan bu işletmelerden daha çok evlerdeki el tezgâhlarında yapıldığı ve 1917 yılında bu şekilde çalışan 1400 tezgâh bulunduğu bilinmektedir. İpek fabrikalarında genellikle krep, döşen, krapon, ponje dokunmaktaydı. Krep, bürümcük, süre gibi ipekli kumaşlar ise ev tezgâhlarında dokunmaktaydı (Ökçün, 1997; Oral, 2004'den alıntı).

20. yüzyıl ortalarında batılı tarzda üretim yapan çok sayıda firma kurulmuştur (Dalsar, 1960; Oral, 2004'den alıntıdır).

Resim 2.3.2.9: Doğan Yılmazipek Fabrikası dokuma ünitesi, Bursa, 2011.

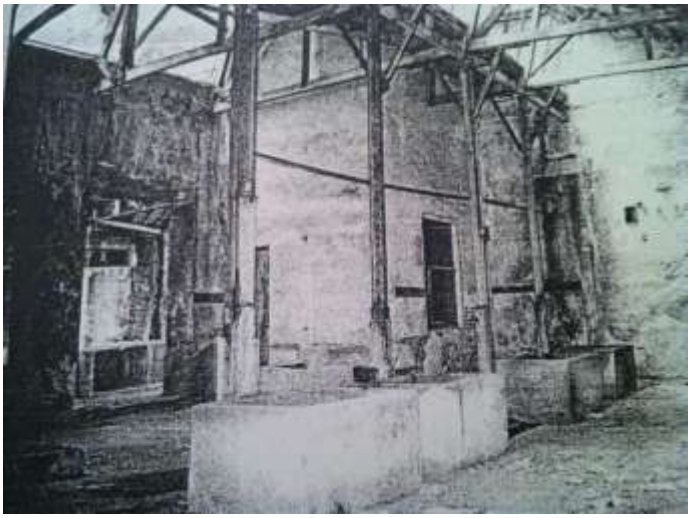
Boyahaneler; Geçmiş yüzyıllarda boya işi ile meşgul olan meslek gurubuna "sebbağ" denilirdi (Yenal, 1996; Oral, 2004'den alıntı). Sebbağlar iplik ve kumaş halindeki ipekleri boyarlardı. Boyama işlemi sırasında odun, kömür, şap ya da boya ilacı gibi hammaddeler ve madeni kazan gibi donanımlar kullanılırdı. Bir ticari yapı türü olan boyahanelere "işlik" denilirdi (Resim2.3.2.10, 2.3.2.11) (Faroqhi, 1996; Oral, 2004'den alıntı).

Bursalı boyacılar faaliyetlerini yalnızca resmi olarak kendilerine tahsis edilen boyahaneye bağlı oldukları sürece sürdürebiliyorlardı. Başka yerlerde çalışan boyacıların malzeme ve donanımı ellerinden alınırdı (Faroqhi, 1996 ;Oral, 2004'den alıntı).

1927 yılı sonu itibariyle Bursa sanayinin durumunu belirleyen Bursa Sanayi ve Mesai Müdüriyeti'nin raporunda ipek kumaşlar dokunduktan sonra yapılan boyama işleminin çok ilkel şartlarda gerçekleştirildiği belirtilir. Bu yıllarda ipekli kumaşlar, boya kazanından çıktıktan sonra iplere serilmek ve güneşe bırakılmak suretiyle kurutulmaktaydı. "Apre" denilen ütü makinesi ile ütülenmeyip, ilkel ütülerle ütülendiği için de boyaya giren top birkaç metre kaybederken, parlaklığını da koruyamamaktaydı. İlk olarak Bursa Mensucat A.Ş. tarafından "apre" denilen ütü ve boya makineleri getirildi (Bursa Vilayeti Salnamesi, 1927; Oral, 2004'den alıntıdır). Bursa'daki dokumacılıkta yeni boyama teknikleri, apre ve emprime teknolojisi geliştirildi (Bursa Ansiklopedisi, 1984).

Resim 2.3.2.10: Bursa Mustafa Dörtçelik İpek fabrikasının desen atölyesi, Oral,2000.

Resim 2.3.2.11: Bursa Resulzade boyahanesi, boyahane birimi, Oral, 2002.

Dokuma atölyelerinden boyahaneye gelen kuru ipek kumaşlar sıcak sudan geçirilerek sargı makinelerindeki (haspel) devamlı dönen makaralara sarılıyordu. Bu sargı makinelerindeki boya tekneleri içinde makaralara sarılı kumaşlar beyazlar için 20 dakika, renkliler için 40-45 dakika döndürülüyordu. Boyanan bu kumaşlar havuzlara (tekne) alınarak bekletiliyorlardı. Daha sonra santrifüjlerde sıkılarak kurutuluyordu. Ütülendikten sonra metreleme tezgâhlarında kesilerek satışa hazır top haline getiriliyordu (Oral, 2004).

2.4. Bursa'daki Tarihi İpek Fabrikaları

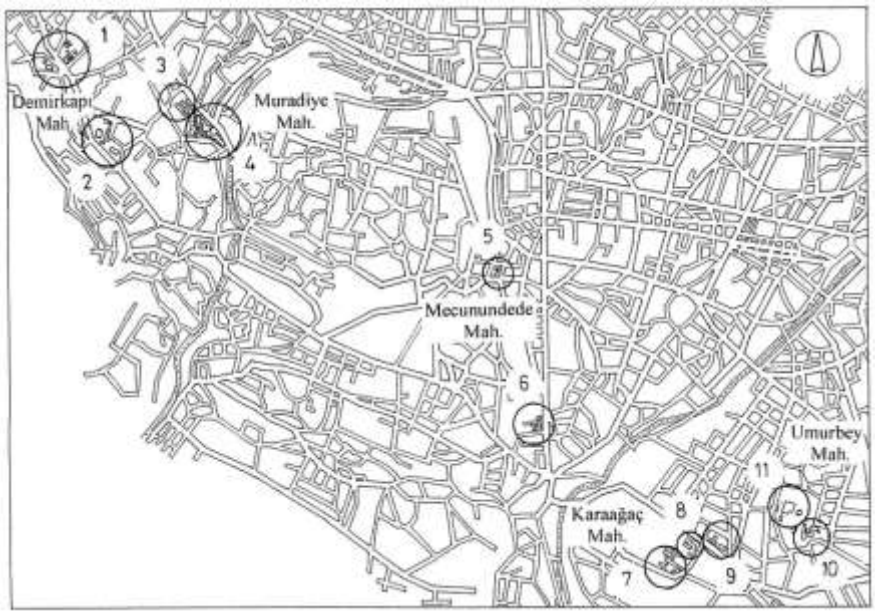
İpek ticareti Bursa ekonomisinde oldukça önemli bir yeri teşkil etmiştir. Bu doğrultuda II. Bayezid (1481-1512) Bursa'nın ticaret ilişkilerini düzenleyen ve kent içi hizmetleri için özel bir kanunname (Kanunname-i İhtisab-ı Bursa) çıkarmıştır. Halil İnalcık'ın çalışmalarından edindiğimiz bilgiler ışığında XV. yüzyılda Bursa'da üretim yapan 1000 civarında ipekli dokuma tezgâhının bulunduğunu görmekteyiz[12](Altun, 2007).

Bursa'da ipek böcekçiliği, köylerde, kentlerde, aile işletmelerinde ek gelir kaynağı olarak uzun yıllar hükmünü sürdürmüştür. El işçiliğine dayalı dokuma tezgâhları Avrupa sanayisinin seri ürettiği pamuklu dokuma karsısında rekabet gücünü yitirmiştir (Altun, 2007).

[12] Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, C. I, İstanbul 2000, s.269-309'dan alıntıdır.

Osmanlı değişen dünya düzenine ayak uydurmak zorunda kalmış ve bu doğrultuda Avrupa sanayisinin ilerlemesi ve tüm dünyaya XIX. yüzyıl boyunca yayılmasının ardından Osmanlı Devleti de kendi yerli sanayisini kurmak ve geliştirmekle yükümlü hale gelmiştir. Hızla yerli sanayi de makineleşmeye ayak uydurmuş ve bu doğrultuda XIX. yüzyılda Osmanlı sınırı dâhilinde 160'a yakın fabrika kurulmuştur. İpek Böcekçiliği Okulu ile nitelikli eleman yetiştirmeye önem verilmiştir (Altun, 2007).

1906 (H. 1324) Tarihli Salname'ye göre Bursa Merkezde 44 tane Harir (İpek) Fabrikası bulunmaktaydı. Y. Mimar Elif Özlem Oral'ın 2003 yılında hazırladığı, Bursa'daki İpek Fabrikaları ve İpekçilikle İlgili Endüstri Mirasının Korunması adlı doktora tezinde 11 adet fabrika yer almaktadır. Fakat 2011'de baktığımızda bu fabrikalardan, Resulzade Boyahanesi, Ete Mensucat Boyahanesi, Mehmet Yüsel İpek Fabrikası ve Mustafa Dörtçelik İpek Fabrikası günümüzde bulunmamaktadır (Harita 2.4.1).

Harita 2.4.1: Bursa'nın tarihi kent dokusu içinde yer alan ipek fabrikaları ve konumları Bursa Büyükşehir Belediyesi, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, 1996.

1.Doğan Yılmazipek İpek Fabrikası **2**. Duruder İpek Fabrikası **3**. Fabrika-i Hümayun **4**. Turgut Yılmazipek İpek Fabrikası **5.** Resulzade Boyahanesi **6**. Rıfat Özbek İpek Fabrikası **7**. Mustafa Dörtçelik İpek Fabrikası **8**. Mehmet Yüksel İpek Fabrikası **9**. Osman Fevzi Efendi İpek Fabrikası **10.** Ete Mensucat Boyahanesi
11. İpeker İpek Fabrikası

2.4.1. Fabrika-i Hümayun

Fabrika-i Hümayun, Bursa İli, Osmangazi İlçesi, Muradiye Mahallesi, Kaplıca Caddesi üzerinde yer almaktadır. Yapı eğimli bir arazide konumlanmıştır. Yapı güneydoğu yönünde Cilimboz deresi ile sınırlanmıştır (Resim 2.4.1.1). Yapının yanında Turgut Yılmazipek (Romangal) İpek Fabrikası yer almaktadır.

Resim 3: Fabrika-i Hümayun ve çevresi,2000 (Aydın,2007)

Fabrika-i Hümayun, ipekli canfes ve ipekli kadife kumaşlar dokuyan Hereke Fabrika-i Hümayunu'na iyi kalite ipek iplik üretebilmek amacıyla 1852 yılında devlet eliyle kurulan ilk fabrikadır (Dalsar, s411-434;Aydın 2007, s.27'den alıntı). 1913-1915 yıllarındaki sanayi sayımlarında yer alan Fabrika-i Hümayun'da (Ökçün,1997 s.132-138;Aydın,2007 s.27'den alıntı). İpek iplik üretiminin hangi tarihe kadar sürdüğü hakkında kesin bir bilgi yoktur.

1921-1929 yılları arasındaki nüfus mübadelesinde Bursa'ya gelen göçmenlerin büyük bölümü, tütün üreticiliğinin olduğu Selanik veya ona bağlı Drama, Kavala gibi

yerleşimlerden gelmişti. Böylece Bursa'da koza üretimi yavaş yavaş gerilerken, tütün üretimi artmıştır. Bursa'da üretimi artan tütünü işlemek amacıyla Fabrika-i Hümayun Cumhuriyetin ilk yıllarında Tekel Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetine geçmiştir (Çetin,2002 s.38-40;Aydın,2007.s.28'den alıntı).

Fabrika 1980'li yıllara kadar " Tekel Yaprak Tütün İşletmeleri Bakım Atelyesi " olarak kullanılmıştır. Tescilli olan bu yapıların mülkiyeti Kültür Bakanlığının da onayı ile 1987 yılında, Bursa Büyükşehir Belediyesine devredilmiştir (Yücel,1999 s.20-26; Aydın,2007 s.28'den alıntı.).

1997 yılında Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin mülkiyetine girdikten sonra fabrikanın Bursa Büyükşehir Başkanlığı'nın girişimiyle bir kültür merkezine dönüştürülmesi için çalışmalara başlanmıştır. Bu konuda hazırlanan projenin uygulamasına 200 yılında başlanması hedeflenirken, yerel yönetimlerdeki değişikliklerle, Fabrika-i Hümayunla ilgili projenin uygulanmasına ara verilmiştir (Yücel,1999 s.20-26; Aydın,2007 s.28'den alıntı.). Gecikme nedeniyle 1999 yılında kasrı hümayun, 2002 yılında Kaplıca Caddesi üzerindeki 1 nolu ünitenin tamamı yıkılmıştır. 1980'li yıllarda terk edilen Fabrika-i Hümayun'a ait yapılardan 2 ve 3 nolu üniteler Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun onayıyla Ocak 2003 tarihinde basit onarım görmüştür (Aydın,2007 s.28).

"Projesi hazırlanan ve Koruma Kurulu tarafından onaylanan Fabrika-i Hümayun restore edildikten sonra gençlik merkezi olarak hizmet verecek. Tarihi mekânda oluşturulacak gençlik merkezinde çok amaçlı salonların yanı sıra büyük bir kütüphane ve kafeteryalar yer alacak." (Bursa Hâkimiyet Gazetesi 2006)

Fabrika-i Hümayun, Muradiye Kültür Merkezine dönüştürmek amacıyla restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Fakat Günümüzde bu yapı Faruk Saraç Meslek Yüksek Okulu olarak kullanılmaktadır.

"Tarihi mirası canlandırmaya yönelik çalışmalarını sürdüren Büyükşehir Belediyesi, 1852'de kurulan Fabrika-i Hümayun'u eski görkemli günlerine kavuşturuyor. Tarihi binanın eski işlevini sürdürmesini ve tekstil şehri Bursa'nın bu özelliğinin güçlendirilmesi hedefiyle projelendirilen Fabrika-i Hümayun'un restorasyon

çalışmaları, 11 Kasım Çarşamba günü saat 11.00'da Muradiye Kocanaip Mahallesi'nde yapılacak törenle başlayacak."(Bursa Büyükşehir Belediyesi,2009).

"Büyükşehir Belediyesi ve Modacı Faruk Saraç'ın işbirliğiyle gerçek kimliğine kavuşacak olan Fabrika-i Hümayun'da restorasyon çalışmaları hızla sürerken, Bakanlar Kurulu Faruk Saraç Tasarım Meslek Yüksek Okulu'nun kuruluşunu onayladı. Belediye Başkanı Altepe, "Sırada yüzlerce dosya beklerken, 14 Ocak'ta YÖK'ten, 6 Mart'ta da Bakanlar Kurulu'ndan Faruk Saraç Tasarım Meslek Yüksek Okulu'nun kuruluşla ilgili karar çıktı. Kozadan tasarıma kadar ipeğin üretim serüveninin eğitiminin verileceği okulumuz önümüzdeki eğitim yılına yetiştirilecek" dedi." (Bursa Hâkimiyet Gazetesi, Mart 2010) (Resim 2.4.1.2, 2.4.1.3).

Resim 2.4.1.24: Fabrika-i Hümayun 2011

Resim 2.4.1.3: Faruk Saraç Meslek Yüksek Okulu olarak kullanılan yapının atölye bölümü, 2011.

Fabrikada, kozaların içerindeki böceğin öldürülmesi için istimhaneye getirilmesi, istimhaneden çıkan kozaların kurutulması ve kozadan ipek ipliğinin çekilmesi işlemleri gerçekleştirilmektedir. Bu dönemde fabrikada bir de baca yer almaktadır.

Fabrika-i Hümayun'un eski fotoğrafları ve eski haritalarda yer alan şekliyle karşılaştırma yapılarak, yapının "Tekel Yaprak Tütün İşletmeleri Bakım Atelyesi" olarak kullanıldığı dönemde değiştirilmiş olduğu gözlemlenmiştir (Aydın, 2007).

2 nolu ünitenin yenilendiği, 1880 yılında G.Berggren tarafından çekilen bir fotoğrafla, mevcut durum karşılaştırılarak tespit edilmiştir. Günümüzde 5 katlı olan 2 nolu ünite yerinde fotoğrafta, tek katlı ve bacası olan bir yapı yer almaktadır. 1 ve 3 nolu ünitelerin ise cephe düzeninde değişimler olduğu anlaşılmaktadır. Kasr-ı Hümayun yapısı ise özgünlüğünü korumuş, fakat 1999 yılında terk ve bakımsızlık nedeniyle tamamen yıkılmıştır(Aydın,2007).

2010 yılında restorasyonu tamamlanan yapı 2010 Mart ayında Bakanlar Kurulunun onayıyla, Faruk Saraç Tasarım Meslek Yüksek Okulu olarak kullanılmak üzere tahsis edilmiştir. Günümüzde Tasarım Meslek Yüksek Okulu olarak hizmet vermektedir.

2.4.2. Turgut Yılmazipek (Romangal) İpek Fabrikası

Turgut Yılmazipek İpek Fabrikası, Bursa'nı Osmangazi İlçesi, Muradiye Mahallesi, Kaplıca Caddesi üzerinde yer almaktadır. Kuzeybatısında Cilimboz deresi ve Fabrika-i Hümayun yer almaktadır. Fabrika Üniteleri eğimden dolayı farklı kotlarda yer almaktadır (Resim 2.4.2.1).

Resim 2.4.2.1: Turgut Yılmazipek ipek fabrikası genel görünümü, 2011.

Osmangazi Belediyesi'nin Fabrika kapısında bulunan bilgilendirme tabelasında, Fabrikanın kurucusu Marcel Romangalle olarak belirtilmiştir. Romangalle, bir Fransız İpek tüccarının kızıyla evlendiği ve daha sonra ipek işine yöneldiği anlatılmaktadır. Romangalle fabrikayı bir ipek flatür fabrikası olarak kurmuştur. Aynı dönemde Koza Hanı içerisinde büro açmıştır. 1947 yılında Fransa'ya dönmüş ve 1964 yılında vefat etmiştir.

Yapı sahibinin adıyla, Romangal İpek Fabrikası olarak da anılmaktadır. Yapı Fransız Konsolosluğu olarak da kullanılmıştır. 1857 Suphi Bey haritasında yapının bir kısmı görünmektedir. 1909 Fransız haritasında Yapının adı Madam Brotte'un Fabrikası olarak

geçmektedir. Fabrika 1938 yılında Romangalle tarafından Faik Yılmazipek'e satılmıştır (Aydın,2007). Yapı günümüzde kullanılmamaktadır.

Fabrika Yılmazipek ailesine geçtikten sonra, 1938-1987 yılları arasında ipek üretimi ile ilgili flatür, çözgü, büküm ve dokuma işlemlerini sürdürmüştür. 1979 yılında "Fertur Tekstil ve sanayi A.Ş adını alan fabrikada 1938'den kapatıldığı 1992 tarihine kadar sadece doğal ipek üretimi yapılmaktaydı (Yılmazipek,2000-Aydın,2007'den alıntı).

Fabrikadaki mancınıkhane ve kozaklık gibi bazı üretim mekânlarının 19.yy ait yapılardır. 1938'den sonra bu yapılara strüktürel sağlamlaştırma yapmak amacıyla müdahale yapılmıştır (Aydın,2007 s.31) (Resim 2.4.2.2, 2.4.2.3).

Resim 2.4.2.2 : Kozaklık Ünitesi, 2011.

Resim 2.4.2.3 : Mancınıkhane Ünitesi, 2011.

Fabrikada hem flatür hem de dokuma işlemleri gerçekleşmektedir. Fabrika bünyesinde, istimhane, 3 adet kozaklık, 2 adet mancınıkhane, bükümhane, çözgühane ve dokuma üniteleri bulunmaktadır. Ayrıca bu sürecin gerçekleşmesi için yan mekânlar ve ek mekânlar bulunmaktadır.

2.4.3. Duruder İpek Fabrikası

Duruder İpek Fabrikası, Bursa'nın Osmangazi İlçesi, Demirkapı mahallesinde yer almaktadır. Fabrika arazisi eğimlidir. Yapılar farklı kotlara oturmakta ve merdivenle üniteler arasında bağlantı sağlanmaktadır.

Fabrika bugünkü sahibi tarafından satın alındığında, 1978 yılında, istimhane ve mancınıkhane, iki kozaklık, baca ve konut üniteleri bulunmaktaydı. Fabrika alanının güneyinde yer alan istimhane, 1978 yılında ortadan kaldırılmıştır. 1979 yılında kozaklıklardan biri yıkılmıştır. 1980 yılında fabrika alanına, boyahane, ısıtma merkezi ve dört depo eklenmiştir. Alandaki kargir konut, 1988 yılında betonarme olarak yenilenmiş, tadilat sırasında tarihi değerini yitirmiştir (Aydın,2007 s.34) (Resim 2.4.3.1, 2.4.3.2).

Fabrikada ipek flatür işlemine özgü kozaklık, mancınıkhane ve tuğla baca günümüze ulaşabilmiştir (Aydın,2007 s.34).

Resim 2.4.3.1: Kozaklık Ünitesi, 2011.

Resim 2.4.3.2: Duruder İpek Fabrikası,2011

2.4.4. Doğan Yılmazipek İpek Fabrikası

Doğan Yılmazipek İpek Fabrikası, Bursa'nın, Osmangazi İlçesi, Demirkapı Mahallesinde, Demirkapı Caddesi üzerinde yer almaktadır. Fabrika alanı Demirkapı Caddesiyle ikiye ayrılmıştır. Fabrika eğimli bir arazi üzerine yerleşmiştir.

Doğan Yılmazipek İpek Fabrikasına ait en eski yapı Demirkapı Kilisesi'dir. Kapı girişinde asılı olan tabelada, Basileois I.Kandes'in 1883'te Atina'da yayımlanan "E Prusa" adlı yapıtında, Demirkapı kilisesinin Hagios Taxiarchoi'ye adandığı ve II. Mahmut döneminde, 1835 yılında yenilendiği belirtilmektedir. Mübadeleden sonra kilise cemaatini kaybetmiştir. 1926 yılında kilise devlet tarafından, Faik Yılmazipek'e devredilmiştir. Faik Yılmazipek, Bursa'da yaygın olan ipekçilik faaliyetlerine ilgi duymuş ve ipekli üretimine ilk olarak 1928 yılında bu kilise yapısında başlamıştır (Aydın,2007 s.35) (Resim 2.4.4.1).

Resim 2.4.4.1: Demirkapı Kilisesi, 2011.

Faik Yılmazipek, Demirkapı Caddesinin kuzeydoğusunda kalan alanı satın alarak, bu alanda 1935 yılında bir istimhane, bir ahşap kozaklık ve bir mancınıkhane ünitesi inşa ettirmiştir. Böylece 1928–1935 yılları arasında sadece ipekli dokuma yapılan fabrikada 1935 yılından sonra ipek flatür işlemi de başlamıştır. Yılmazipek'in 1938 yılında Mösyö Romangalle'in Kaplıca Caddesi üzerindeki "Silkor" isimli ipek fabrikasını satın almasından sonra, Demirkapı'daki fabrikada gerçekleştirilemeyen ipek üretimine yönelik bazı işlemler yeni fabrikada tamamlanmaktaydı (Aydın,2007).

Resim 2.4.4.2: Doğan Yılmazipek İpek fabrikası kozaklık üniteleri,2011.

1950'li yıllarda fabrikanın artan üretimini karşılamak üzere, kilisenin ve istimhanenin yeniden düzenlendiği, fabrika alanına bir betonarme kozaklık (Resim 2.4.4.2), bir kumaş sevkiyat ünitesi ile iki dokuma ünitesi eklendiği mal sahibi tarafından anlatılmaktadır (Aydın,2007).

1862 tarihli Suphi Bey haritasında, ipek fabrikası ünitesine rastlanmamıştır. Suphi Bey haritası, fabrikadaki mevcut izler ve Doğan Yılmazipek'ten alınan bilgiler, fabrikanın 1920'li yılların sonuna doğru kurulduğunu ve ilave ünitelerle genişletildiğini doğrulamaktadır (Aydın, 2007).

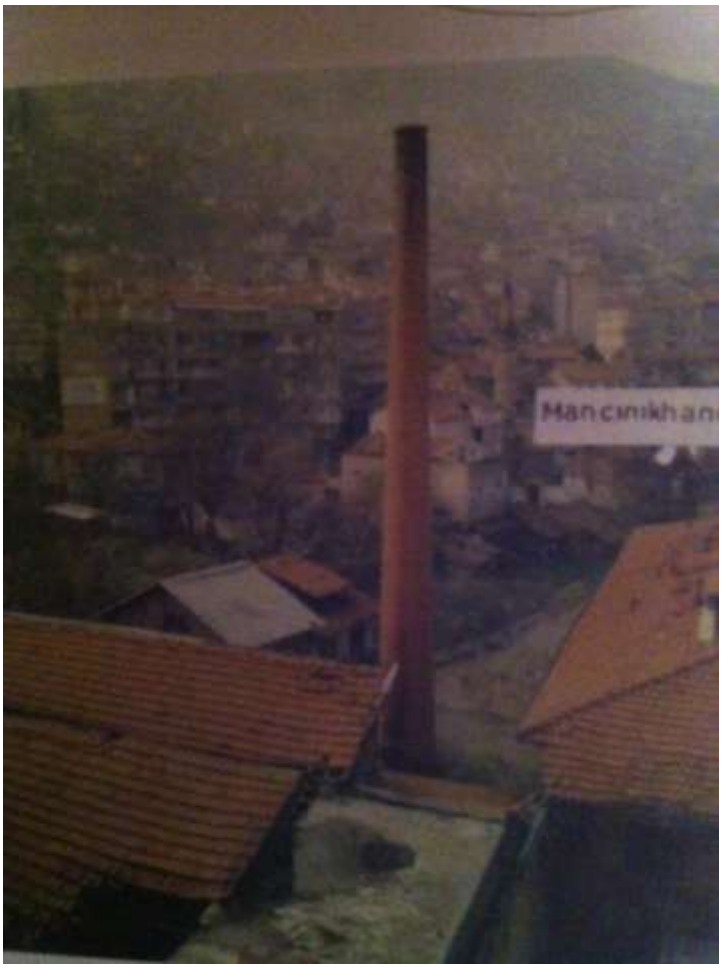
1979 yılından sonra fabrikada ipek flatür işlemine son verilmiş, ipek büküm ve dokuma işlemleri sürdürülmüştür. 1985 yılında üretimin organize sanayi bölgesine taşınmasıyla fabrika tamamen kapatılmıştır (Aydın,2007).

Fabrikada ipek iplik çekimi, ham ipeğin dokumaya hazırlanması ve ipekli dokuma dokunması işlemleri gerçekleştirilmektedir. Yapıda istimhane, kozaklık, mancınıkhane, bükümhane ve dokuma üniteleri yer almaktadır. Ayrıca bu sürecin gerçekleştirilmesine yardımcı yan mekânlar ve ek mekânlar yer almaktadır.

2.4.5. Rıfat Özbek İpek Fabrikası

Rıfat Özbek İpek Fabrikası, Bursa, Osmangazi İlçesi, Mecnundede Mahallesinde, Maksem Caddesi üzerinde yer almaktadır. Fabrikanın bulunduğu alan 1998 yılında imara açılmış ve fabrika ünitelerinin büyük bir kısmı 1999 yılında yıkılmıştır(Aydın,2007). Fabrikadan günümüze iki katlı ünite ulaşabilmiştir (Resim 2.4.5.1.).

Fabrikanın kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Mevcut izlerden 20. Yüzyılın ilk yarısında kurulduğu düşünülmektedir. 1970'de Rıfat Özbek'in ölümüyle fabrika faaliyetlerine son verilmiştir. 1996 yılında daire karşılığı müteahhide verilmiştir (Aydın,2007).

Resim 2.4.5.1: Yıkılan Fabrika üniteleri, foto: Özlem Şahin,1999.

Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 1998 tarihli kararıyla, fabrika alanındaki tarihi kemerler ve iki katlı ünite tescil edilmiştir. Fabrika alanında inşaat faaliyetleri 1999 yılında başlamıştır (Aydın, 2007). Tescilli yapı dışında Maksem Caddesi üzerindeki tüm fabrika yapıları yıkılmıştır.

Günümüze yalnızca bir ünitenin ulaşmış olmasından dolayı, yapının ipek üretimine yönelik iş şeması saptanamamıştır. Yapının rölövelerini hazırlayan Mimar Özlem Şahin'den günümüze ulaşan iki katlı yapının, dokuma atölyesi, bükümhane ve idari bina olarak kullanıldığı öğrenilmiştir (Aydın,2007) (Resim 2.4.5.2).

Resim 2.4.5.2: Dokuma Atelyesi ve bükümhane olarak kullanılan ünite,2011

2.4.6. İpeker İpek Fabrikası

İpeker İpek Fabrikası, Bursa İli, Yıldırım İlçesi, Umurbey Mahallesinde yer almaktadır. 1998-2002 yılları arasında Koç Grubu tarafından Tofaş Bilgi Parkı olarak düzenlenen tesise şuanda dört yönden giriş vardır. Eğimli bir arazi üzerine yerleşen fabrikanın üniteleri farklı kotlara oturmaktadır (Resim 2.4.6.1).

1862 tarihli Suphi Bey haritasında İpeker İpek Fabrikasının kurulduğu alan üzerinde bir fabrika olduğu görülmektedir. Suphi Bey haritasında görünen fabrikanın o dönemde Bursa'da yaygınlaşan ipek flatür tesislerinden biri olduğu düşünülmektedir. İpeker İpek

Fabrikasının eski sahibi Osman İpeker'den 19. Yüzyılda kurulan fabrikanın, Ermeni Köleyan ailesinden 1920 yılında Dedesi Dağıstanlı Mehmet İpeker tarafından satın alındığı öğrenilmiştir(Aydın,2007).

Resim 2.4.6.1: Tofaş Bilgi Parkı Yerleşim Planı, 2011.

1913 ve 1915 yıllarındaki sanayi sayımı kayıtları ve Osman İpeker'den alınan bilgiler, Suphi Bey haritasında İpeker İpek Fabrikasının kurulduğu alanda görünen fabrikanın ipek flatür tesisi olduğunu doğrulamaktadır. Torunu Osman İpeker'den Mehmet İpeker ve ailesinin fabrika alanında bulunan ancak günümüze ulaşamayan 19. Yüzyıla ait bir konakta ikamet ettiği öğrenilmiştir (Aydın,2007).

İpekçilik okulu mezunu Mehmet İpeker, Köleyan ailesinden satın aldığı fabrikada 1920-1932 yılları arasında ipek böceği tohumu yetiştirmiştir. İpekerler 1932 yılında 19. yüzyıl ipek flatür tesisine ait mancınıkhane ve kozaklık (Resim 2.4.6.2) ünitelerinde ipek iplik çekim işlemine başlamıştır. 1942 yılında dokuma ünitesinin inşa edilmesiyle bu tarihten itibaren fabrikada ipek dokuma üretimine de geçilmiştir. 19. Yüzyıl yapısı kozaklık tadilat görmüştür. 1969 yılında fabrika alanına bir kozaklık daha eklenmiştir. 1971 yılında üretimin büyük kısmı organize sanayisindeki büyük fabrikaya taşınmıştır. İpek flatür ve dokuma işlemleri Umurbey'deki fabrikada 1979 yılına kadar sürdürülmüştür. Umurbey'deki fabrikanın üretimine 1979 yılının aralık ayında son verilmiştir (Aydın,2007).

Resim 2.4.6.2: Kozaklık, 2011.

1979-1998 yılları arasında fabrika işlevsiz kalmıştır. 1980'li yıllarda mancınıkhane ünitesi, 1990'lı yıllarda kozaklık üniteleri ve istimhane bakımsızlık nedeniyle yıkılmıştır (Aydın,2007) (Resim2.4.6.3).

İpeker ailesi Umurbey'deki fabrikanın mülkiyetini 1998 yılında yer karşılığı Bursa Büyükşehir Belediyesine devretmiştir. Belediye bu alanı aynı yıl yap-işlet-devret modeliyle Koç grubuna tahsis etmiştir. 1998-2002 tarihleri arasında sürdürülen çalışmalarda fabrikanın dokuma ünitesi Bursa Anadolu Arabaları Müzesi'ne dönüştürülmüştür. Fabrika alanı Tofaş Bilgi Parkı olarak düzenlenmiştir. Müze ve park Mayıs 2002 yılında hizmete açılmıştır. 1958 yılında inşa edilen konut kafeterya olarak düzenlenmiş ve Mayıs 2003 yılında hizmete girmiştir (Aydın,2007).

1942 yılından kapatıldığı 1979 yılına kadar ipek flatür ve dokuma tesisi olarak hizmet vermiştir.

Resim2.4.6.3: Yıkılan istimhane ve baca, 2011.

Fabrikada ipek iplik çekilmesi, ham ipeğin dokumaya hazırlanması ve ipek dokuma işlemleri gerçekleştirilmekteydi. Yapı kompleksinde istimhane, kozaklık, mancınıkhane, bükümhane, çözgühane ve dokuma üniteleri bulunmaktadır.

Resim 2.4.6.4: Kozaklık restorasyon önerisi, Bilgi Panosu, 2011.

Fabrikanın 1998 yılından bu yana geçirdiği değişimler park alanına yerleştirilen bilgi panolarında sergilenmektedir (Resim 2.4.6.4, 2.4.6.5, 2.4.6.6).

Resim 2.4.6.5: Restorasyon öncesi durum, Bilgi Panosu, 2011.

Resim 2.4.6.6: İstimhane ve baca 1997 yılı, Bilgi Panosu, 2011.

2.4.7. Osman Fevzi Efendi İpek Fabrikası

Osman Fevzi Efendi İpek Fabrikası, Bursa'nın Yıldırım İlçesi, Karaağaç Mahallesinde, Eşrefiler Caddesi üzerinde yer almaktadır. 1913 ve 1915 yıllarında yapılan sanayi sayımı kayıtlarında, Osman Fevzi Efendi adına kayıtlı 1865 ve 1877 yıllarında kurulmuş iki adet ipek flatür fabrikası bulunmaktadır (Ökçün,1997; Aydın, 2007'den alıntı.). Ancak bu tarihlerden hangisi söz konusu fabrikanın kuruluş tarihi olduğu belirlenememiştir (Aydın,2007) (Resim2.4.7.1, 2.4.7.2).

Osman Fevzi Efendi'nin, ölümünde sonra fabrikanın mülkiyeti 1920'li yıllarda oğlu Emin Osman Otman'a geçmiştir. Fabrikada ipek iplik üretimine bir süre devam eden Emin Osman Otman, henüz belirlenemeyen bir tarihte çalışmayı durdurmuştur. 1950'li yılların başında arsası parsellenerek, satışa çıkarılan fabrikanın, 1950 yılından önce kapatıldığı düşünülmektedir (Aydın,2007).

Fabrikanın kozaklık ünitesi, 1953 yılında Bursa Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanlığı tarafından satın alınmıştır. Tadilat gören yapı 1954-1983 yılları arasında yetimhane olarak kullanılmıştır. 1983 tarihli Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu kanunu gereğince yapının mülkiyeti Ekim 1983 de Bursa Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne geçmiştir. Bu tarihten sonra 17 yıl işlevsiz kalan yapı, 1986 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından 323 envanter no ile tescil edilmiştir. Yapının mülkiyetinin 1995 yılında Altı Nokta Körler Derneği'ne devredildiği, dernek başkanı Abdülkerim Şahin tarafından ifade edilmiştir(Resim51). 1999- 2000 yılları arasında Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun izniyle basit onarım kapsamında çatı örtüsü yenilenen yapı 2000 yılından itibaren Altı Nokta Körler Derneğine ait dernek binası olarak kullanılmaktadır (Aydın,2007).

İpek flatür tesislerinde üretimin istimhane, kozaklık ve mancınıkhane ünitelerini takip ettiği bilinmektedir. Kozaklıklar genellikle üç veya dört katlı, dikdörtgen planlı yapılardır. Günümüzde Altı Nokta Körler Derneği tarafından kullanılan bir çatı arası bulunan üç katlı, dikdörtgen planlı yapının Osman Fevzi Efendi ipek fabrikasına ait kozaklık ünitesi olduğu düşünülmektedir. Mancınıkhaneler, tek katlı ve dikdörtgen yapılardır. Bu yapılarda haşlanan kozaların buharını mekândan uzaklaştırmak için havalandırma bacaları bulunurdu. 1986 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma

Yüksek Kurulu raportörleri tarafından çekilen fotoğraflarda görülen tek katlı, dikdörtgen planlı havalandırma bacası bulunan yapının, fabrikanın mancınıkhanesi olduğu düşünülmektedir. Mancınıkhanenin güney batısında yer alan fabrika ünitelerinin ise istimhane ve koza ayıklama üniteleri olarak kullanıldığı ileri sürülebilir (Aydın,2007).

Resim 2.4.7.1: Kozaklık, 2011.

Resim2.4.7.2: Kozaklık ve baca, 2011.

Fabrikadan üretime yardımcı birim olarak bacası ve konut günümüze ulaşabilmiştir. Kozaklık ünitesinin güney doğusunda yer alan baca fabrika alanını sınırlayan duvara bitişiktir (Resim2.4.7.3).

Resim 2.4.7.3: Baca, 2011.

2.5. Yunanistan'daki Tarihi Kozahane ve İpek Fabrikaları

Yunanistan'da 19. yüzyıl boyunca ipekçilik önemli bir iş kolu olmuştur. Selanik, Goumenissa, Volos, Patras ve Soufli de 19. ve 20. yy ilk yarısında kurulan ipek fabrikaları bulunmaktadır. Bu fabrikalar 1980'lerden sonra Kültür bakanlığı tarafından tescillenmiştir (Oral, 2007).

Selanikte Bursalı bir göçmen olan Konstantinidis tarafından 1931 yılında kurulan Helios İpek Büküm ve Dokuma Fabrikası 1986 yılında Neapolis Belediyesi tarafından satın alınmıştır. Belediyenin girişimi ile 1992 yılında fabrikanın okul olarak yeniden

işlevlendirilmesine yönelik ulusal çapta bir yarışma düzenlenmiştir. Helios İpek Fabrikası Neapolis İlkokulu ve Kültür Merkezi kentsel hayata dâhil edilmiştir (Oral, 2007).

La Noia Volos'da yer alan Etmektzoglu İpek Fabrikası 1924 yılında kurulmuştur (Resim2.5.1). 1955 yılında faaliyetine son verilen fabrika 1970 yılına kadar tütün deposu olarak kullanılmıştır. İpek üretimine özgü makineleri korunan tesis 1996 yılında La Noia Volos Belediyesi tarafından satın alınmıştır. Fabrikanın ipek müzesi içeren bir kültür merkezine dönüştürülmesi için projeler geliştirilmektedir (Oral, 2007).

Resim2.5.1: Etmektzogluo İpek Fabrikası.

Kaynak: The Silk Museum in Nea Ionia, Magnesia / Yorgos Lagdaris.

Soufli de ipek geçmişini tanıtmak amacıyla 1990 yılında bir ipek müzesi kurulmuştur (Resim 2.5.2). Müze Pire Bankası Grubuna aittir. Bu müze 3 sergi ünitesinden oluşmaktadır. Birincisi Çin, Yunan, Antik Roma, Bizans Ve Osmanlı dönemlerini kapsayan ipekçilik geçmişidir. İkincisi böcek üreme aşaması ve böceklerin boğularak öldürülmesi aşamasını anlatmaktadır. Üçüncüsü ipek iplik ve ipekli dokuma üretilmesini anlatmaktadır. Bu müze 1883 tarihinde inşa edilen Kourtidis Konutu'nda yer almaktadır.[13]

[13] www.mlahanas.de/greece

Resim 2.5.2: Soufli İpek Müzesi

Kaynak: www.visitevros.gr

Tzivre İpek Fabrikası 1910 yılında bir İtalyan tarafından inşa edilmiştir (Resim 2.5.3). Tesis 10.500 m2 alana sahiptir. 13 binadan oluşan tesisin 3 katlı kozahanesi bulunmaktadır. Kozahanenin içerisinde ahşap kerevetler bulunmaktadır. Bu fabrikada ipek iplik ve ipekli dokuma üretimleri yapılmaktadır. Fabrikanın özgün mimari özelliklerinin ve makineler korunarak yeniden işlevlendirilmesine yönelik projeler geliştirilmektedir. Soufli Belediyesi tarafından restore edilmek üzere satın alınmıştır. Müze Ve Kültür Merkezi olarak yeniden işlevlendirilecektir.[14]

[14] www.visiteuros.gr

Resim2.5.3: Soufli Tzivre İpek Fabrikası

Kaynak: www.visitevros.gr

Soufli Kalesis Kozahanesi ipek böceği yetiştirme ihtiyacı üzerine 1890 yılında Kalesis tarafından inşa edilmiştir (Resim 2.5.4). 3 katlı bir binadır. Haşlanmış kozaları depolamak için kullanılırdı. Haşlanmış kozaların depolandığı ve satıldığı yerdir. Bina 20. yüzyıl sanayi mimarisinin tipik özelliklerini taşımaktadır. Dış boyutları 14*19 m'dir. Zemin katta bulunan ahşap dikmeler alanı üç bölgeye ayırmıştır. Zemin kat yapı duvarları taştır. 1. ve 2. Kat duvarları tuğladan inşa edilmiştir. Her iki katta da ipek böcekleri için kerevetler yer almaktaydı. Birinci ve ikinci katta ve çakmaktaşı sövelerde vardır. Dış duvar metal kenetlerle ahşap strüktüre bağlanmıştır. İç mekânın sabit ve uygun sıcaklıkta kalması için dış duvarlar 70cm kalınlığındadır. 1994 yılında Soufli Belediyesi tarafından alınan bina "Geleneksel Binaların Restorasyonu" programı kapsamında öncelikli olarak ele alınmıştır. Yapı Kentlerin İşbirliği İle Kalkınma kapsamında misafirhane olarak düzenlenmiştir.

Resim 2.5.4: Soufli Kalesis Kozahanesi.

Kaynak: www.visitevros.gr

3. EDİRNE KOZAHANESİ

3.1. Konum

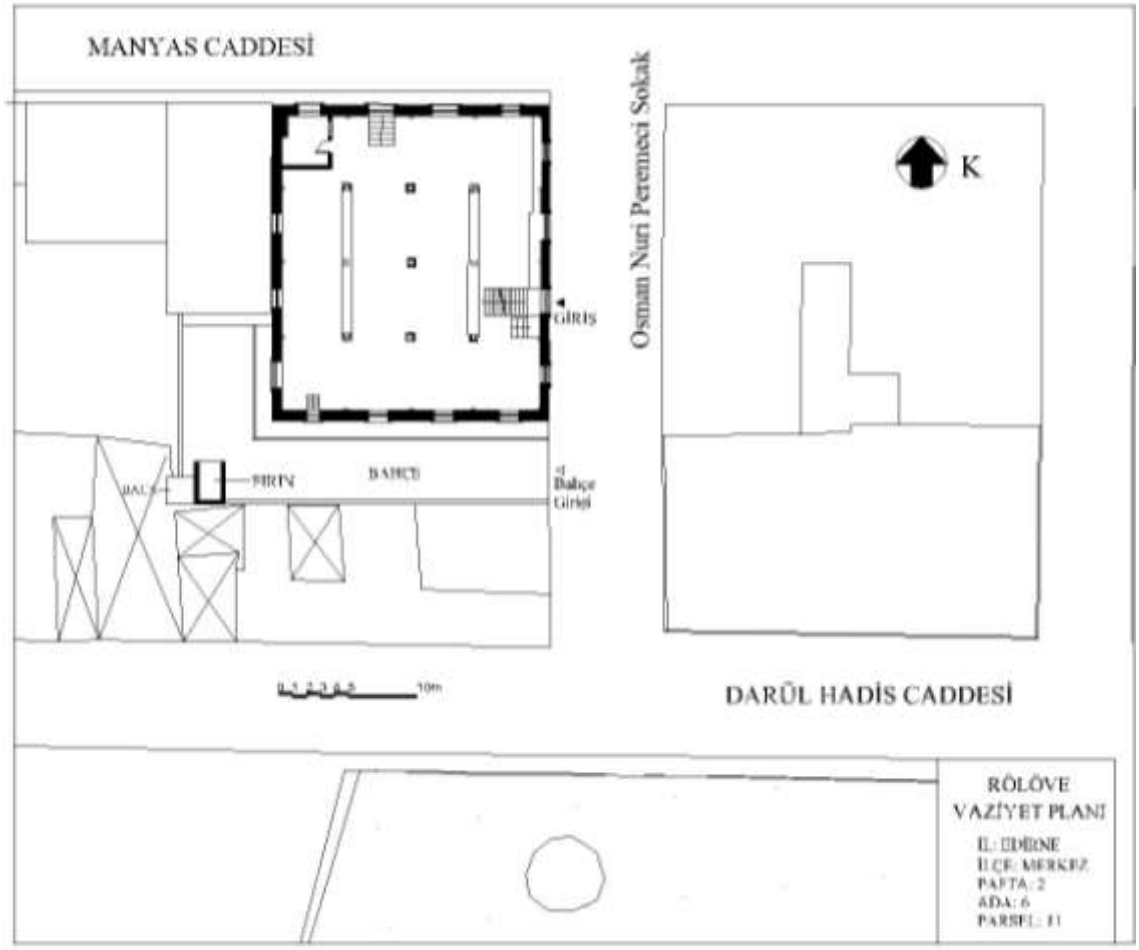
Kozahane Edirne ili, Kaleiçi bölgesinde, 2 pafta, 6 ada ve 11 köşe parselde bulunmaktadır.

Yapının kuzeyinde Manyas Caddesi, doğusunda Osman Nuri Peremeci sokak, güney cephesinde bahçe, batı cephesine bitişik nizamda yapılan 3 katlı bina yer almaktadır. Kozahane'nin güney ve batısında bulunan bahçesinde fırın ve fırına bitişik baca yer almaktadır (Harita 3.1.1, 3.1.2).

Harita 3.1.1: Kozahane ve çevresi. Koruma Amaçlı İmar Planı.

Edirne Belediyesi İmar Bürosu, 2005.

Harita 3.1.2: Kozahane vaziyet planı.

3.2. Tarihçe

Yapının yapılış tarihi ile ilgili kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yapının bahçesinde güney-batı kısmında yer alan baca üzerinde 1908 tarihi yazmaktadır. Fakat bu tarih bacanın yapılış tarihimi yoksa yapının yapılış tarihimi olduğu anlaşılamamıştır. Yapı tapuda, eski belgelerde ve eski yazışmalarda kargir depo, karğir mağaza ve kargir işyeri olarak adlandırılmıştır.

Yapının yapılış tarihi bilinmemekle birlikte aşağıda aktarılan bilgilere dayanılarak 20.yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir.

Edirne, Kaleiçi semtinde, 1905 yılı ağustos ayında, “Harik-i Kebir” adı verilen büyük bir yangın çıkmıştır. Bu yangında birçok ev ve ibadethane kül olmuştur. Evsiz kalan

insanlar için tekrar ev yapma ihtiyacı doğmuştur. Bunun yanı sıra ibadethane yapılmasına da ihtiyaç duyulmuştur. Kozahane de bu yangın çıkan alan üzerinde bulunmaktadır (Harita 3.2.1).

Yangın sonrası Edirne Belediyesi Mühendisi Nazif Bey, Kaleiçi semti için yeni bir imar planı hazırlamıştır. Bugünkü Cumhuriyet Caddesi olan Reşadiye Caddesi ile Tunca Nehirleri arasında bulunan alanı, Yahudi nüfusun iskân alanı olarak kararlaştırmıştır.

Büyük yangın sonrası II. Abdülhamit'in müsaadesiyle Kaleiçi semti yeniden yapılanmaya başlamıştır. Çıkan yangında birçok sinagogun yanması üzerine tek, büyük bir sinagog yapılması planlanmıştır. 6 Ocak 1906'da yeni sinagog için ferman alınmıştır. Büyük Sinagog'un inşasına 1906 yılında başlanmıştır. Yapının mimarı France Depre'dir. 1907 yılında Sinagog kullanıma açılmıştır.

Kozahane Kaleiçi bölgesinde yangından sonra inşa edilmiştir. Yapı, Büyük Sinagog ile aynı dönemlerde inşa edilmiştir. Kozahane 1906 ile baca üzerinde yer alan 1908 tarihleri arasında yapılmıştır.

Buhor Yakim'e ait olan bu yapı bu kişinin vefat etmesi üzerine, karısı Ester ile oğulları Yasef ve Avram'ın mülkiyetine geçmiştir. Tapu tutanağındaki resmi yazışmalara göre (1939 yılında) Avram'ın 1911'de, Yasef'in ise 1914'de Londra'ya gittikleri ve bir daha haber alınamadığı gerekçesiyle hisselerinin Rüstem Paşa ve İlmi Arap Vakıflarına aktarılmasına, Ester'in 1927'de İstanbul'a gittiği ve tasfiye kanunu ile ilgili olmadığından hisselerinin kendi üzerinde kalmasına karar verilmiştir[15].

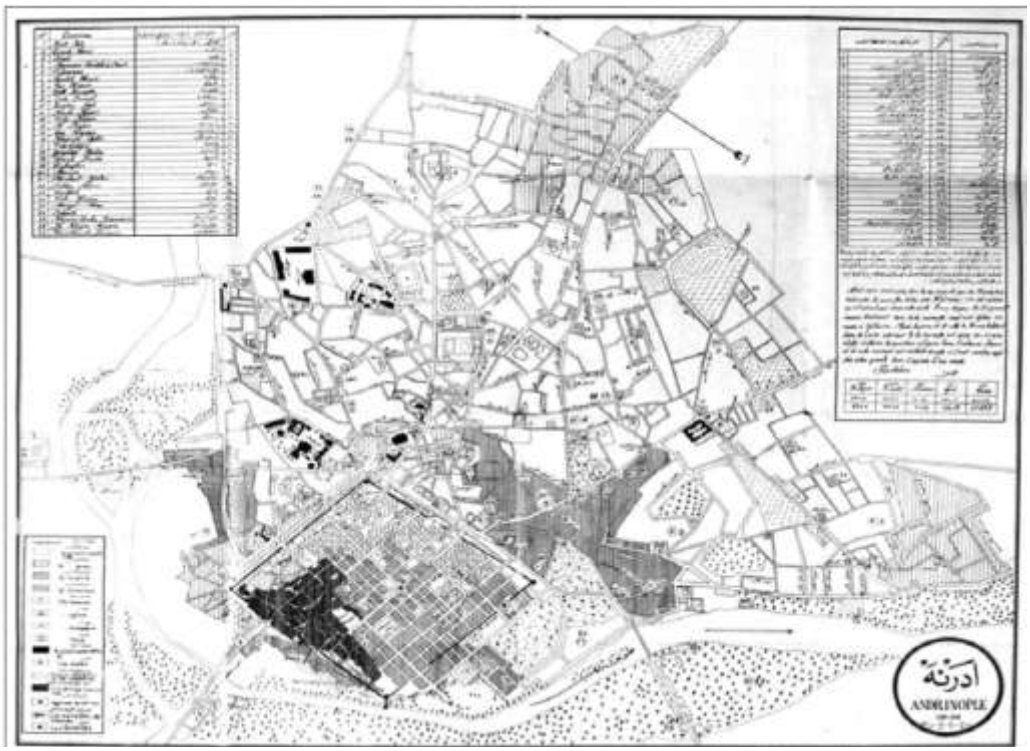
1980 yılında Milli Emlak Müdürlüğü tarafından tutulan tutanakta Buhor Yakim Karısı Ester'den haber alınamadığı ve varisi olup olmadığını bilen olmadığı için 20 Ocak 1980'de Maliye Hazinesine intikal ettirilmiştir.

Kozahane Maliye Bakanlığı Milli Emlak Müdürlüğü tarafından 30 Temmuz 1991 tarihinde Koza Tarım Satış Birliği Kooperatifi'ne satılmıştır.

1976 yılından 1996 yılına kadar Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından kullanılmıştır. Kozahane müdürü İrfan Yanıkses'in edinilen bilgiye göre 1976 senesinden önce bu yapıda tütün kurutulma işlemi yapılmakta, tütün deposu olarak

[15] Yazışmalar, tapu senetleri ve vekâletname ekler bölümünde verilmiştir.

kullanılmaktaymış. Balkan savaşları sırasında ise askeri hastane olarak kullanıldığının anlatıldığını söylemektedir. Yapı 2003 yılına kadar depo olarak kullanılmıştır. Bugün yapı kullanılmamaktadır.

Resim 3.2.1 :Büyük Yangını gösteren harita, 1918.

Kaynak: Yıldırım, 2002

3.3. Genel Tanım

Kozahane'nin dikdörtgen bir planı vardır. Boyutları 22.60 x 22.00m'dir. Dışta kargir duvarlar iç kısım ise tamamıyla ahşaptır. Zemin ve iki kattan oluşmaktadır. Zemin kat yüksekliği 3.00m, 1. Kat yüksekliği 4.25m'dir. Yapı zemin katta taş örgü diğer katlarda ise tuğla ve taş almaşık örgü tekniği ile yapılmıştır.

Zemin katta kuzey ve doğu cephelerde iki demir kapı ve ikişer pencere bulunmaktadır. Pencereler ahşap kasalıdır. Pencerenin iç kısmında demir kepenkler mevcuttur. Güney cephede 4 pencere, batı cephede ise bir demir kapı ve iki pencere bulunmaktadır. 1. kat ve 2. katta büyük dikdörtgen pencereler bulunmaktadır. Her cephede söveli dört 4 pencere bulunmaktadır. Pencereler metal kasalıdır. Pencerenin iç kısmında demir

kepenkler mevcuttur. Söveler yapının içinden bakıldığında tuğla kemerlidir. Yapının dışından bakıldığında ise düz görünmekte, yani söve tam bir dikdörtgen şeklinde görünmektedir.

Yapı simetrik ve çatısı iki beşik çatının yan yana gelmesiyle oluşmaktadır. Çatı örtüsü Marsilya kiremittir.

Yapının güney-batı köşesinde bir fırın ve baca yer almaktadır.

3.4. Plan Özellikleri

3.4.1. Zemin kat

Yapı zemin kat ve iki kattan meydana gelmiştir. Zemin kat zemini betondur. Bu katta 6 adet 35x30cm ebatlarında ahşap dikmeler bulunmaktadır (Resim 3.4.1.1). Yapının tavan döşeme ve taşıyıcılar ahşaptır.

Resim 3.4.1.1: Zemin katta bulunan ahşap taşıyıcılar, 2009.

Zemin katta kuzey batı köşesinde 3.85x3.60m boyutlarında bir oda bulunmaktadır (Resim 3.4.1.2). Odanın doğu cephesinde ahşap kasalı bir pencere ve bir kapı yer

almaktadır. Yapının zemini beton üzerine marley kaplıdır. Duvarları sıva üzeri boyalıdır. Tavanı ahşap çıtalı ve boyalıdır.

Resim 3.4.1.2: Kuzey-Batı yönünde yer alan odanın ahşap kapı ve penceresi, 2009.

Yapının ahşap dikmeleri arasında kuzey-güney yönünde beton sekiler bulunmaktadır (Resim 3.4.1.3). Ahşap dikmelerin taş pabuçları bulunmaktadır.

Kuzey cephesinde iki demir kapı ve iki ahşap kasalı, içte demir kepenkli pencere bulunmaktadır. Kapılardan birinde merdiven bulunmamaktadır. Diğer kapı önünde ise 6 basamaklı beton merdiven bulunmaktadır. Doğu cephesinde iki demir kapı ve iki ahşap kasalı, içte demir kepenkli pencere bulunmaktadır. Güney cepheye yakın olan kapının karşısında 1. kata çıkan ahşap merdiven yer almaktadır.

Resim 3.4.1.35: Kuzey-Güney doğrultusunda yer alan seki, 2009.

Zemin kata 4 basamaklı merdivenle inilmektedir. Güney cephesinde kuzey cephesinden 1. kat merdivenine kadar olan kısımda genişliği 68-85cm arasında değişen beton seki mevcuttur (Resim3.4.1.4).

Güney cephesinde 3 adet pencere ve bir adet kapıya çevrilmiş pencere bulunmaktadır. Pencereler ahşap kasalıdır ve iç kısımlarında demir kepenkler yer almaktadır. Kapıya çevrilen pencere ise demirdendir. Ahşap beş basamaklı merdiven mevcuttur.

Resim 3.4.1.4: Doğu yönünde yer alan merdiven ve altında bulunan beton seki, 2009.

Batı cephesinde 1 kapı ve 2 tane pencere bulunmaktadır. Kapı demir kapıdır (Resim 3.4.1.5). Pencerelerde ise demir kepenkler bulunmaktadır. Batı cephesine bitişik nizamda daha sonraki tarihlerde yapılan yapıdan dolayı pencereler kapanmıştır. Kapının alt kısmında mevcut olmayan merdiven izleri bulunmaktadır (Resim 3.4.1.6). Yapı sıva üzeri boyalıdır. Yapının duvarlarında yer yer strafor bulunmaktadır.

Resim 3.4.1.5: Batı cephesinde bulunan demir kapı, 2009.

Resim 3.4.1.6: Batı cephesinde kapı önünde bulunan merdiven izleri, 2009.

3.4.2. 1.Kat Planı

1.kata doğu cephesindeki demir kapıdan, 13 basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Yapı zemini ahşap döşemedir. 9 adet ahşap dikme mevcuttur. Her cephede 4 tane dışta metal çerçeve içine tel gerilmiş, içte demir kepenkli pencereler yer almaktadır (Resim 3.4.2.1). Kuzey doğu köşesinde etrafı ahşapla çevrelenmiş bir bölme ve bu bölmenin güney cephesinde bir kapı bulunmaktadır.

Resim 3.4.2.1: Demir kepenkli pencereler, 2009.

Doğu cephesinde 2. kata çıkan ahşap bir merdiven bulunmaktadır (Resim3.4.2.2). Ahşap merdivenle ahşap bölme arasında kalan duvar sıva üzeri beyaz boyalıdır. Duvarların bazı kısımları sıvalıdır. Yapıda B olarak gösterilen yer tamamen yıkılmış durumdadır (Resim3.4.2.3, 3.4.2.4).

Resim 3.4.2.2: Doğu cephesinde bulunan ahşap merdiven, 2009.

Resim 3.4.2.3: 2.kat zemininin 1. Kat zemini üzerine çökmüş olan bölümü, 2009.

Resim 3.4.2.4: 2.kat zemininin 1. Kat zemini üzerine çökmüş olan bölümü, 2009.

3.4.3. 2.Kat Planı

Doğu cephesindeki merdivenle ulaşılmaktadır. Her cephede 4 adet dikdörtgen formlu dışta metal kasalara tel gerilmiştir. Pencere iç kısımlarında demir kepenkler bulunmaktadır (Resim3.4.3.1).

Resim 3.4.3.1: 2. Katta bulunan demir kepenkler, 2009.

Resim 6: 2.kat yıkılan kısım ve 2.kata çıkan merdivenler, 2009.

2.kata çıkılamamıştır. 2.kata çıkan ahşap merdiven bulunmaktadır (Resim 3.4.3.2). 2.katta duvarlarının görünen bölümünde güney cephesinde duvar karakteri algılanmakla birlikte üzeri sıvalıdır. Güney batı köşesi ise sıva üzeri mavi boyalıdır.

Çatı tamamen çökmüş durumdadır. 2.kat döşemesinin bir kısmı ve tavanı tamamen çökmüştür.

3.5. Cephe Özellikleri

3.5.1. Kuzey cephe

Kuzey cephesinde zemin kat seviyesinde biri çimento harçla kapatılmış iki demir kapı bulunmaktadır (Resim 3.5.1.1, 3.5.1.2). Yine zemin kat seviyesinde iki pencere bulunmaktadır. Batı cepheye yakın olan pencerede demir parmaklıklar bulunmaktadır. Kapılar ve pencereler alt kısmı taş diğer kısımları tuğla olan söve ile çevrilidir. Sövelerin üzeri sıvalıdır. Bodrum kat seviyesindeki pencerelerin sövelerin bittiği kısımdan başlayan korniş yer almaktadır. Kornişin olduğu bölüme kadar duvar taş duvardır.

Resim 3.5.1.1: Kuzey cephesinde bulunan iki demir kapının bir tanesi çimento harçlı sıva ile kapatılmıştır, 2009.

Resim 3.5.1.2: Kuzey cephesinde çimento harçla kapatılan kapı, 2009.

1.kat ve 2.katların duvarları 4 sıra tuğla ve taş almaşık örgü tekniği uygulanmıştır. Bu katlarda dikdörtgen formlu 4'er adet pencere bulunmaktadır. Bu pencereler alt kısmı taş

yan ve üstü tuğla söve ile çevrilidir. Sövelerin üzeri sıvanmıştır. Duvar bitiş noktasında yapıyı çepeçevre saran saçak altı korniş bulunmaktadır.

3.5.2. Doğu cephe

Doğu cephesinde zemin kat seviyesinde iki demir kapı ve ahşap kasalı iki pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin üst kısmı sabit alt kısmı açılır şekildedir. Kapı ve pencerelerin çevresinde alt kısmı taş yan ve üst kısmı tuğla olan söveler mevcuttur. Sövelerin üzeri sıvalıdır (Resim3.5.2.1).

1. ve 2. katların duvarları ise 4 sıra tuğla ve taş almaşık örgü tekniği uygulanmıştır. 1. ve 2. katlarda dikdörtgen formlu 4'er adet pencere bulunmaktadır. Bu pencereler alt kısmı taş yan ve üstü tuğla söve ile çevrilidir. Sövelerin üzeri sıvanmıştır.

Resim 3.5.2.1: Doğu cephesi, 2009.

Duvar bitiş noktasında yapıyı çepeçevre saran saçak altı korniş bulunmaktadır. 1. kat ve 2. katların duvarları ise 4 sıra tuğla ve taş almaşık örgü tekniği uygulanmıştır. 1.kat ve

2. katlarda dikdörtgen formlu 4'er adet pencere bulunmaktadır. Bu pencereler alt kısmı taş yan ve üstü tuğla söve ile çevrilidir. Sövelerin üzeri sıvanmıştır. Pencereler demir, üst kısmı sabit alt kısmı açılır şekildedir. Duvar bitiş noktasında yapıyı çepeçevre saran saçak altı korniş bulunmaktadır. Yapı duvar üzerinde gergi demirler bulunmaktadır (Resim3.5.2.2).

Resim3.5.2.2: Cephelerde yer alan gergi demirleri, 2009.

3.5.3. Güney Cephe

Güney cephesinde zemin kat seviyesinde 4 adet pencere bulunmaktadır. Pencerelerde alt kısmı taş üst ve yan kısımları tuğla olan söve bulunmaktadır (Resim3.5.3.1).

Zemin kat seviyesindeki pencerelerin sövelerin bittiği kısımdan başlayan korniş yer almaktadır. Kornişin olduğu bölüme kadar duvar taş duvardır.

Yapının güney cephesinde bitkileşme ve ağaç miktarı çok olduğundan ve yapıya çok yakın olduğundan bütüncül ve net fotoğraflar alınamamıştır (Resim 3.5.3.2).

Resim 3.5.3.1: Güney cephede bulunan 1. ve 2. Kat pencereleri demir kasa içerisine tel gerilmiştir, 2009.

Resim 3.5.3.2: Güney cephe bahçe kısmında bitki miktarı fazla olduğundan yapının zemin kat seviyesi net olarak görülememektedir, 2009.

3.5.4. Batı Cephe

Batı cephesine bitişik olarak sonraki dönemlerde yapılan apartman yapının batı cephesinin büyük ölçüde kapanmasına sebep olmuştur. Yapının görünen kısmı 7.70m'dir. Bu kısımda zemin kat seviyesinde bir tane demir kapı görünmektedir (Resim3.5.4.1).

Resim3.5.4.1: Batı cephesinde bulunan demir kapı, 2009.

1.kat ve 2.kat seviyelerinde ise 1'er adet dikdörtgen formlu ve söveli pencere bulunmaktadır. 1.kat ve 2.katta bulunan pencereler birbirleriyle aynıdır (Resim3.5.4.2). Yine bu cephede zemin katın bitiş hizasında yapıyı çevreleyen söveyi görmekteyiz.

Yapı çevresinde güney ve batı cephelerde yani bahçenin bulunduğu kısımda yapıdan 1.25m uzaklıkta 15cm eninde devam eden oluk bulunmaktadır(Resim3.5.4.3).

Resim 7: Batı cephesinde bulunan pencereler, 2009.

Resim 3.5.4.3: Yapı çevresinde bulunan 15 cm genişliğindeki oluk, 2009.

3.6. Strüktür Ve Yapı Elemanları

3.6.1. Duvar

Yapının kargir beden duvarlarının ortalama kalınlığı zemin katta 65 cm, 1. katta 55 cm'dir. 2. kat duvar kalınlığı çıkılamadığından dolayı ölçülememiştir. Yapının zemin kat duvarları taş duvar, 1.kat ve 2.katlarda ise 4 sıra tuğla ve taş olmak üzere almaşık duvardır. Duvar örüldükten sonra derzlerin taş yüzeye gelen kısımları sıva ile derzlenmiştir. Pencerelerin söveleri tuğla ile örülmüştür. Pencere denizlikleri ise taştır. Pencere boşluklarının üzeri basık kemerdir. Dışta sıva ile kapatılmıştır. Tuğla ölçüleri; 24,5x5x12'dir.

3.6.2. Döşeme

Yapının döşeme konstrüksiyonu ahşaptır. Yapının zeminleri rabıta tahta olarak adlandırılan, yan yana döşeme tahtalarıyla kaplanmıştır. Tahtalar 16,5cm ile 20cm arasında değişen ölçülerde, 460cm ile 470cm arasında değişmektedir. Kalınlığı 2 cm'dir (Resim3.6.2.1).

Resim 3.6.2.1: Ahşap döşeme, 2009.

3.6.3. Ahşap Taşıyıcılar

Yapının temeli moloz taş duvar örgüsü, duvarları tuğla ve taş almaşık teknik duvar örgüsü ile inşa edildikten sonra üzerine yerleştirilen ahşap yastıklar ve dikmelerle devam ettirilerek uygulama yapılmıştır.

Yapıda zemin kattan 1.kata yükselen ahşap dikmeler yer almaktadır. Dikme boyutları 30 ile 35cm arasında değişen boyutlardadırlar. Zemin katta dikme tabanlarında taş ayaklar yer almaktadır (Resim3.6.3.1). 1.kat döşemesini taşımak üzere dikdörtgen kesitli dikine kullanılan kirişler ile kare kesitli kirişler kullanılmıştır (Resim3.6.3.2). Kirişler genelde 55-65 cm açıklıkta ve yine mekânlar arası genişliklere bağlı olarak 8x20 veya 20x20 gibi boyutlar kullanılarak yerleştirilmiştir. Tek tabanlı ahşap taşıyıcı sistemi kullanılmıştır. 1.kat ve 2.Katta da aynı yöntem kullanılarak ahşap dikme ve kirişler yerleştirilmiştir. Dikme boyutları zemin katta 20 ile 25cm arasında değişen boyutlardadır. Ayrıca dikmelerden kirişlere bağlanan payandalar (20x25 cm) mevcuttur.

Resim 3.6.3.1: Zemin katta bulunan ahşap taşıyıcılar ve tabanlarında taş ayaklar, 2009.

Ahşap kirişler lama demiri ile taşıyıcı duvara tespit edilmiştir. Lamaların oturduğu yerde kirişler oyulmuştur. Taşıyıcı sistem oluşturulurken eksik kalan kısımlar düz bir şekilde demir lamalarla bir araya getirilmiştir.

Resim 3.6.3.2: Döşemeyi taşımak için kullanılan kare ve dikdörtgen kirişler, 2009.

3.6.4. Merdiven

Ahşap taşıyıcılı yapıda katlar arası dolaşım ahşap merdivenle olmaktadır. Duvar içlerine taşıyıcıları bağlanan merdivenler düz şekillerdedir. Merdiven alın ve basamakları da ahşapla kaplanmaktadır. Merdiven korkuluk ve küpeşteleri ince ahşaptandır. Korkuluklar basamaklar üzerine yerleştirilmiştir (Resim3.6.4.1).

Resim 3.6.4.1: Katlar arası ulaşımı sağlayan ahşap merdiven, 2009.

3.7. Mimari Öğeler

3.7.1. Kapılar

Yapının kuzeyinde ve batısında ikişer adet kapı, doğusunda ise bir adet kapısı yer almaktadır. Kuzeyinde bulunan biri dışarıdan kapatılmıştır. Kapılarda malzeme olarak demir kullanılmıştır. Doğu ve batıdaki kapılar çift kanatlıdır (Resim3.7.1.1). Kuzeyde kullanılan kapılar ise iki kanatlı fakat her kanatta dikine iki parça kullanılmış ve bunlar menteşe ile birbirlerine monte edilmiştir (Resim3.7.1.2).

Resim 3.7.1.1: Doğu cephesinde bulunan demir kapı, 2009.

Resim 3.7.1.2: Kuzey cephede yer alan kapı, 2009.

3.7.2. Pencereler

Pencereler zemin kat ve diğer katlarda boyut bakımından farklılık göstermektedir. Pencerelerin ölçüleri 300-135cm ve 150–120 cm'dir. Pencere boşluklarında demir malzemeden yapılmış, dışta demir çerçeveli, metal kafesli, iç kısımda ise demir kepenkler yer almaktadır (Resim 3.7.2.1).

Resim 3.7.2.1: Demir kepenk ve metal kasalı tel kafes, 2009.

Ayrıca zemin kat ve diğer katlarda sonradan yapılmış ahşap ve açılır kanatlı çerçeveler mevcuttur.

3.7.3. Kepenkler

Yapının pencerelerinde kilitli demir kepenkler yer almaktadır. Kepenkler çift kanatlıdır. Kepenk yükseklikleri zemin katla diğer katlar arasında farklılık göstermektedir (Resim 3.7.3.1, 3.7.3.2).

Resim 3.7.3.1: Zemin kat penceresinde bulunan demir kepenk, 2009.

Resim 3.7.3.2: 1.katta ve 2.kat pencerelerinde bulunan demir kepenk, 2009.

3.8. Ek Yapılar

3.8.1. Fırın ve Baca

Bahçede doğu batı doğrultuda ve fırınla aynı hizada 39x41cm boyutunda dikdörtgen formlu ve demir çerçeveli 3 tane delik bulunmaktadır. Bahçe duvarının güney-batı kısmına bitişik olarak fırın ve baca yer almaktadır. Fırın yapısı 2.25x2.85m ölçülerindedir. Dikdörtgen yapının üst örtüsü tonozdur. Tonoz kuzey güney doğrultusundadır. Yapının kuzey cephesinde demir kapı (Resim3.8.1.1), tek mekân olan bu yapının içinde bir delik bulunmaktadır. Baca ile bu fırının deliğin bulunduğu kısımdan bağlantılıdır. Bacanın kuzey cephesinde bahçe zemininden 25cm yukarıda 40x40 cm boyutlarında demir çerçeveli bir delik bulunmaktadır. Baca üzerinde 1908 tarihi görülmektedir (Resim 3.8.1.2, 3.8.1.3).

Resim3.8.1.1: Koza Han'ın bahçesinde bulunan fırın, 2009.

Resim 3.8.1.2: Koza Han'ın bahçesinde bulunan fırın ve baca.

Oral Onur,XVI'dan XX.Yüzyıla belgelerle Edirne, 2006.

Resim 3.8.1.3: Koza Han'ın bahçesinde bulunan fırın ve baca, 2009

3.9. Yapıdaki Bozulmalar

3.9.1. Strüktürel Bozulmalar

Koza Han'ın genel yapısına bakıldığında yapının duvarlarının bütünlüğünü koruduğunu görmekteyiz. Yapının çatısı tamamen çökmüş durumdadır. Yapının içinde taşıyıcı olarak ve yapı döşemesi olarak kullanılan ahşap malzemeler yapısal özelliklerini yitirmiştir. Çatı arası tamamen yıkılmıştır. Bu yüzden yapının 2.katına çıkılamamaktadır. Yapının 2.kat zemininin üçte birlik kısmı 1.kat üzerine çökmüştür. Yapının zemin katı mekân bütünlüğünü korumaktadır.

Doğu cephesinde bulunan kapının karşısında yer alan birinci kata çıkan merdiven basamaklarında yağmur, kar suyu gibi nedenlerden dolayı yarılma, çatlama ve çürüme mevcuttur.

1.kat tavan döşemesinin bir kısmı çökmüş durumdadır (Resim 3.9.1.1).Yapının çatısı ve 2.kat döşemesinin dörtte birlik kısmı çökmüştür. 1.katın duvarlarının bazı bölümlerinde sıvalar mevcuttur.

Resim3.9.1.1: 1.kat tavanında çöken kısım, 2009.

Ahşap dikmelerde mantar ve çürüme oluşmuştur. Ahşaplar su ve mantarlardan dolayı yumuşamıştır. 2. katın çökmesinden dolayı 1.kat tavan döşemesindeki ahşaplarda binen yükten dolayı sehim görülmektedir (Resim3.9.1.2).

Resim 3.9.1.2: Zemin katta ahşap taşıyıcılarda meydana gelen sehim, 2009.

Yapının duvarlarında çatlaklar meydana gelmiştir (Resim3.9.1.3). Yağmur ve suyun etkisiyle yapının iç strüktürü ahşap olması sebebiyle yapı strüktüründe deformasyonlar ve yıkılmalar mevcuttur. Ahşaplar özelliklerini yitirmiş durumdadır.

Resim 3.9.1.3: Kuzey Cephesinde, duvarda meydana gelen çatlak, 2009.

3.9.2. Malzemelerde Bozulmalar

Yapının taşıyıcı sistem elemanları ahşaptır. Çatının çökmesi ve ahşabın su alması sonucu, yarılma çatlama ve burulma gibi bozulmalar meydana gelmiştir. Ahşap renginde değişmeler meydana gelmiştir. Ahşap malzemede rutubetten ötürü bakteri ve mantarlar meydana gelmiştir. Bu mantarlar ahşap üzerinde çürüme ve renk değiştirme meydana getirmiştir. Ahşaplar liflere ayrılmış ve yumuşak bir hal almıştır (Resim 3.9.2.1, 3.9.2.2, 3.9.2.3).

Resim 3.9.2.1: Ahşap döşemede meydana gelen renk değiştirme ve liflerin ayrılması, 2009.

Resim 3.9.2.2: Ahşap taşıyıcılarda meydana gelen renk değiştirme ve mantar, 2009.

Resim 3.9.2.3: Ahşap kirişlerde rutubetten dolayı meydana gelen bakteri ve renk değiştirme, 2009.

Yapının kapı ve kepenkleri demir malzemeden üretilmiştir. Kapı ve kepenklerin üzeri sentetik boya ile boyanmıştır. Fakat kapı ve kepenklerde pas ve küf meydana gelmiştir. Ayrıca malzeme kaybı da söz konusudur (Resim3.9.2.4, 3.9.2.5).

Resim 3.9.2.4: Demir malzemede meydan gelen paslanma ve tel kafeste meydana gelen malzeme kaybı, 2009.

Resim3.9.2.5: Demir kapıda meydana gelen paslanma, 2009.

Yapının duvarları taş ve tuğladan meydana gelmiştir. Yapının duvarlarında çatlaklar mevcuttur. Taş ve tuğla malzemede aşınma sonucu malzeme kaybı mevcuttur (Resim3.9.2.6).

Resim 3.9.2.6: Kuzey Cephede, duvarda meydana gelen derin çatlaklar, 2009.

Duvar yüzeylerinde yosunlanma, küf ve paslanmalar mevcuttur. Sövelerde malzeme kaybı ve renk değişimi mevcuttur. Yapının dış cephesinde bulunan kornişlerde renk değişimi, yosunlanma ve malzeme kaybı meydana gelmiştir (Resim 3.9.2.7, 3.9.2.8).

Resim 3.9.2.7: Cephede sövelerde ve kornişte meydana gelen malzeme kaybı,2009.

Resim 3.9.2.8 : Duvarda meydana gelen yosunlanma ve pas lekesi, 2009.

3.9.3. İşlevsel Bozulmalar

Koza Han'ın yapıldığı dönemden sonra zaman içerisinde meydana gelen sosyal ve kültürel değişim ile özgün işlemini kaybetmiştir. Son dönemde depo gibi farklı amaçlarda kullanılmıştır. Depo olarak kullanıldığı dönemlerde kozaları kurutmak için yapı içinde bulunan ahşap kerevetler sökülmüştür. Yapının kuzey cephesindeki kapının bir tanesi işlev değişikliğinden dolayı işlevi kalmadığı için kapatılmıştır. Yapı şuan işlevsiz olarak boş kalmıştır.

3.9.4. Çevresel Bozulmalar

Yapının bahçesi komşu parsel tarafından işgal edilmiştir. Yapıya bitişik olarak bina yapılmıştır. Yapılan bu konuttan dolayı yapının batı cephesi algılanamamaktadır (Resim3.9.4.1). Yapının batı cephesinde bulunan pencereler iki yapı arasında kaldığından görülememektedir. Yapının cephe özelliği Koza Han'ın iç kısmından algılanmaktadır.

Yapının bahçesinde ağaçlardan ve bitkilerden dolayı zeminde bulunan izler anlaşılamamıştır. Fırın kapısının çıkışında algılanabilen demir raylar, kotun yükselmesinden dolayı diğer bölümlerde algılanamamıştır.

Resim 8: Yapıya bitişik olarak yapılan bina, 2009.

4. KOZAHANE RESTİTÜSYONU

Kozahane'nin yapısı ve bahçesinde yer alan baca ile fırın bize yapının istimhane ve kozaklık olarak yapıldığını anlatmaktadır. istimhane ve kozaklık ünitelerinde aşağıda anlatılan işlemler gerçekleşmektedir.

Satın alınan koza, fabrikadaki demir raylarla istimhaneye (buhar fırınına) taşınır. Bu ünite 70ºC'de, 35 dakika buhar verilerek kozayı meydana getiren böcek öldürülür (Resim 4.4). Bu işleme "ihnak" denilmektedir (Ete,1974; Oral, 2004).

Bursa'da Turgut Yılmazipek İpek Fabrikası (Resim 4.1, 4.2), Doğan Yılmazipek İpek Fabrikası ve Mehmet Yüksel İpek Fabrikalarında istimhane üniteleri bulunmaktadır (Resim4.3).

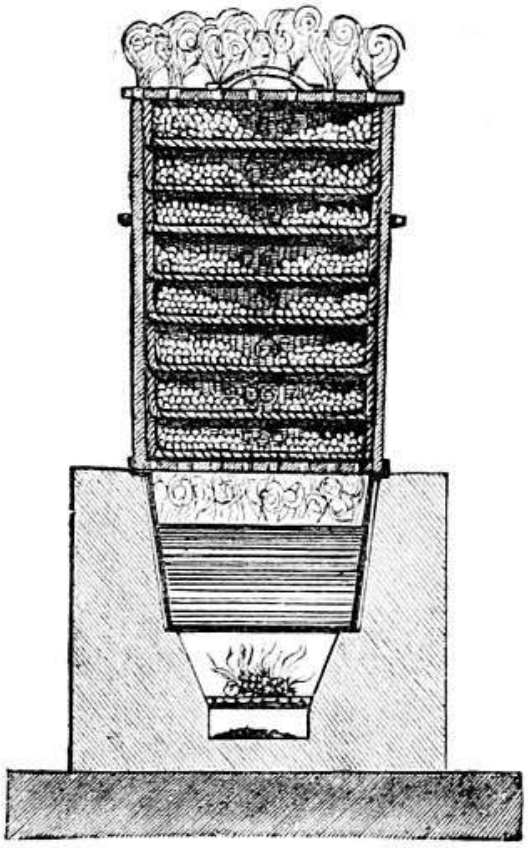
Resim 4.1 : Turgut Yılmazipek İpek Fabrikası'nda İstimhaneye giden demir raylar, 2011.

Resim4.2: Turgut Yılmazipek İpek Fabrikasında bulunan istim odaları, 2011.

Resim 4.3: Mehmet Yüksel İpek Fabrikasında bulunan istimhane, 2011.

Resim 4.4: Kozaların içindeki ipek böceğinin kelebeğe dönüşmeden su buharında boğulması.[16]

İstimhaneden çıkan kozaya "yaş koza" adı verilmektedir. İpek çekim işlemlerinin gerçekleşebilmesi için kozaların kuruması gerekmektedir. Bu işlemin yapıldığı yapılara, Bursa'da Kozaklık adı verildiği Y.Mimar Elif Özlem Oral'ın "Bursadaki İpek Fabrikaları ve İpekçilikle ilgili Endüstri Mirasının Korunması" adlı tezinde belirtilmektedir. Edirne'de ise bu işlevi gören yapıya halk dilinde Kozahane denilmektedir.

Kozalar, kozaklıklardaki kerevetlere serilerek üç ay süre ile kurutulurdu. Y.Mimar Elif Özlem Oral tezinde kozaklık yapılarını şu şekilde tanımlamaktadır; Genellikle üç veya dört katlı olan kozaklıkların çatı katları da bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı bu yapılarda 35-45 cm aralıklarla üst üste yerleştirilen kerevetler yer alır. Kerevet bulunmayan kozaklıklarda ise, kozalar döşemelerde yer yer bırakılan boşluklara gerdirilen bezle üzerinde kurutulurdu. Kozaların kurutulması için rutubetsiz ortam gerektiğinden kozaklık yapımında nem emici özelliği olan ahşap malzeme tercih

[16] Popular science monthly, October, 1873. Silk-worms and Sericulture, A.De Quatrefages.

edilmiştir. Genellikle ahşap iskeletli olan bu yapıların cephelerinde tekrar eden pencereler yer alır. Güneş ışığını önlemek amacıyla bu yapıların pencerelerinde genellikle ahşap kepenkler bulunur.

Bursa'da Turgut Yılmazipek İpek Fabrikası (Resim 4.5), Duruder İpek Fabrikası (Resim 4.6), Doğan Yılmazipek İpek Fabrikası (Resim 4.7) ve Osman Fevzi Efendi İpek Fabrikası (Resim 4.8, 4.9) kozaklık ünitelerini bünyesinde bulundurmaktadır.

Restitüsyon çalışması için temel kaynaklar; Kozahane'nin kendisinde var olan izlerden elde edilen bilgiler, karşılaştırmalı çalışmalardan elde edilen bilgiler, yazılı, görsel ve sözel kaynaklardan elde edilen bilgiler ile yapının mimarisinden kaynaklanan bilgilerdir.

Resim 4.5: Turgut Yılmazipek İpek fabrikası kozaklığı, 2011.

Resim4.6: Duruder ipek fabrikası kozaklığı, 2011.

Resim 4.7: Doğan Yılmazipek ipek fabrikası kozaklığı, 2011.

Resim 4.8 : Osman Fevzi Efendi ipek fabrikası kozaklığı, 2011.

Resim 4.9: Osman Fevzi Efendi ipek fabrikası kozaklığı, iç mekan, 2011.

Yapıda bulunan mevcut izlerden, karşılaştırmalı çalışmadan, yazılı ve görsel kaynaklara göre hazırlanan restitüsyon raporunda, duvarlar, üst örtü, yapının strüktürü, merdivenler, kapılar, pencereler ve yapının işleyiş şeması şu şekildedir:

Kozahane'de mevcut durumdaki yapının plan şemasını, yapım sistemini ve özgün karakterini okumak mümkündür.

Edirne Kozahane binasının Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği tarafından kullanıldığı 1976 -1996 yılları arasında bu binada müdür olarak görev yapan İrfan Yanıkses tarafından yapının işleyişi şöyle anlatılmaktadır:

- Koza üreticilerinden alınan kozalar demir raylar yardımı ile bahçe kısmında yer alan ve istimhane olarak adlandırılan bölüme getirilerek, koza içerisindeki böceklerin öldürülme işlemi için 2.25cm genişlikteki ve 3.15cm uzunluktaki yapının içerisinde buhar verilerek gerçekleştirilmektedir (Resim4.10).

- İhnak işlemi tamamlandıktan sonra kozalar Kozahan binasının içine alınarak, kozaların kurutulması için ahşap kerevetlere serilmektedir.

- Kurutulan kozalar ipek iplik yapımı için çarşılarda satılmaktadır.

Resim 4.9: Koza Han İstim odası, 2009.

Y.Mimar Elif Özlem Oral'ın Bursa'daki İpek Fabrikaları ve İpekçilikle İlgili Endüstri Mirasının Korunması adlı tezinde Bursa ilinde incelediği kozaklıkları ahşap taşıyıcı sistemli, cephede tekrar eden pencereler ve pencerelerde kepenk bulunmasını karakteristik özellik olarak tanımlamaktadır. Edirne Kozahanesi de bu karakteristik özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Yapı ahşap taşıyıcı sistemden meydana gelmektedir. Pencereler simetrik ve tekrar eden pencerelerdir. Yapının pencerelerinde demir kepenkler bulunmaktadır. Kozahan olarak adlandırılan yapının işleyişi kozaklık ünitesi şeklindedir (Resim4.11).

Resim4.10: Tekrar eden pencereler, 2009.

Yunanistan'da bulunan ipek fabrikalarında bulunan kozaklıklar ve Kalesis Kozahanesi ile yapım tekniği açısından benzerlerdir. Bu bölgeler XIX. yüzyılın başlarına kadar Edirne Eyaleti sınırları içerisinde olduğu için yapım teknikleri aynıdır. Kalesis Kozahanesi'nde duvar kalınlıkları Zemin katta 70 cm'dir. Bunun sebebi içeride uygun

koşulları sağlamaktır. Edirne Kozahanesi'nde de duvarlar 70- 75 cm arasındadır. Kalesis Kozahanesi'nde 1. ve 2. katlar tuğla duvardır. Dış duvar metal kenetlerle ahşap strüktüre bağlanmıştır. Birinci ve ikinci katlarda ahşap kerevetler yer almaktadır. Bu özellikler bakımından Edirne Kozahanesi ile benzeşmektedir.

Kozahane'ye bitişik olarak yapılan yapıdan dolayı batı cephesinde bulunan her kattaki pencerelerin ikisi bu yapılan yeni binadan dolayı kapatılmıştır (Resim4.12).

Resim 4.11: Batı cephesinde bulunan yapının kapattığı pencere, 2009.

Yapının zemin katı kuzey batı köşesinde yer alan odanın sonradan yapıldığı düşünülmektedir (Resim 4.13). Oda büro amaçlı kullanılmış ve günümüz yapım teknikleri ile yapılmıştır. Yapının döşemesi pvc esaslı bir malzeme, tavanı ise ahşap ile kapatılmıştır (Resim 4.14, 4.15). Ayrıca oda yapıldığı zaman zemin katta ve odanın batı duvarında bulunan pencere kapatılmış olduğu düşünülmektedir. Odanın kuzey duvarında bulunan pencerenin ise kepenkleri sökülmüştür (Resim 4.16).

Resim 4.12: Zemin katta sonradan yapıldığı düşünülen oda, 2009.

Resim 4.13: Zemin katta bulunan odanın zemin kaplaması, 2009.

Yapının zemin kat kuzey cephesinde iki tane çift kanatlı kapı bulunmaktadır. Kot farkından dolayı kapılar zeminin 80 cm üzerinden başlamaktadır. Kapılardan batı önüne yakın olan kapının önünde beton merdiven bulunmaktadır (Resim4.17). Diğer kapının önünde ise merdiven yer almamaktadır. Bu sebepten dolayı kapıların önlerinde ahşap merdivenler olduğu düşünülmektedir.

Resim 4.14: Zemin kat muhdes oda tavan kaplaması, 2009.

Resim 4.15: Demir kepenk sökülen pencere, 2009.

Resim 4.16: Kuzey cephe kapı önündeki muhdes merdiven, 2009.

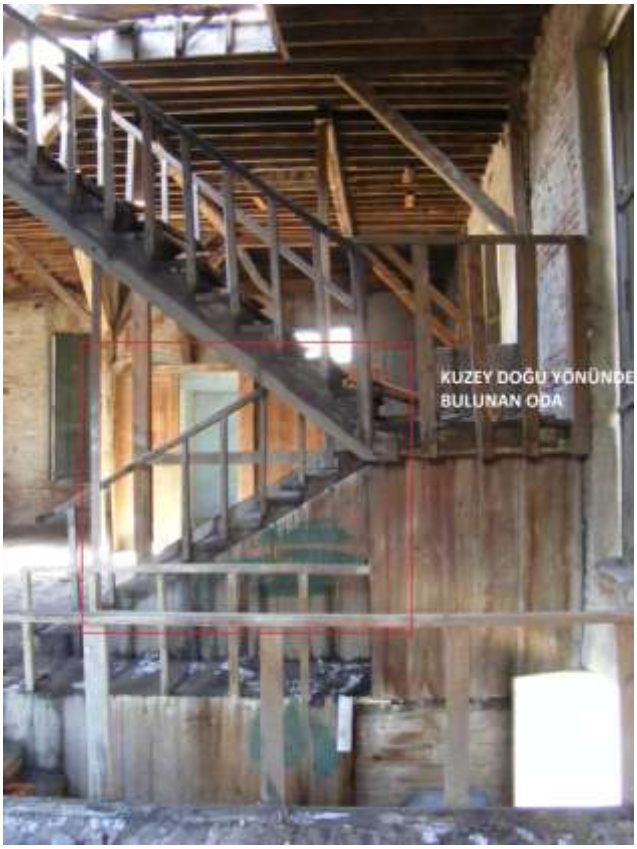
Koza Han'ın zemin kat güney cephesinde batıya yakın olarak bulunan pencerenin kapıya çevrildiği düşünülmektedir. Kapının pencerelerin boyutundadır. Yüksekliği ise kapı boyundan kısadır (Resim 4.18).

Resim 17: Güney cephe zemin katta kapıya dönüştürülen pencere, 2009.

Yapının zemin kat kuzey-doğu köşesinde yer alan ahşap bölücülerle ayrılmış odanın da sonradan yapıldığı düşünülmektedir (Resim 4.19).

Yapının taşıyıcı sistemi tüm katlarda aynı olduğundan dolayı yapının bütününü algılamaktayız. Yapının çatısı çökmeden önce Trakya Üniversitesi öğrencileri tarafından 2004 yılında rölövesi hazırlanmıştır. Bu rölöveye bakarak yıkılan kısımlar hakkında bilgi sahibi olmaktayız (Bakınız: Ek, Ö. Röl.).

Resim4.18: 1.katta bulunan muhdes oda, 2009.

Yapının vaziyet planı ile ilgili bir bilgi bulunamamıştır. Fakat daha önceki kullanımlarda yapının güneydeki bahçe bölümünde sonradan yapıldığı düşünülen ve günümüze sadece izleri kalan mekânlar bulunmaktadır. Bu mekânlar büyük olasılıkla ıslak hacim olarak kullanılan yerlerdir (Resim4.20).

Resim 4.19: Bahçede bulunan yapı izleri, 2009.

Yapıda bulunan mevcut izlerden, karşılaştırmalı çalışmadan, 2004 yılında Trakya Üniversitesi öğrencileri tarafından hazırlanan rölöveler, yazılı ve görsel kaynaklara göre restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Hazırlanan restitüsyon projeleri ekler kısmında yer almaktadır.

5. KOZAHAN KORUMA VE KULLANMA ÖNERİSİ

5.1. Tasarım ve Onarım Kriterleri

Kozahane'nin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için koruma altına alınması gerekmektedir. Türkiye'de 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6.maddesine göre 19. Yüzyıl sonuna kadar yapılmış olan taşınmazlar korunması gereken tabiat varlıkları arasında yer almaktadır. Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar[17].

Tarihi yapıların tescillenmesi ve envanterlerinin hazırlanması, yapıların korunması için önemli bir adımdır. Yapının sürekli olarak korunması için ise günün koşullarına uygun işlevler verilmelidir.

Yapıları onarım kriterleri veya yeni işlev önerileri, çağdaş koruma felsefesi göz önünde bulundurarak belirlenmelidir.

"Her şeyden önce anıta, çökme ve aşınmalardan ötürü kaybettiği dayanıklılığı ve zamana karşı direnme gücünü yeniden kazandırmaya yönelik sürekli bakım ve sağlamlaştırma çabalarına önem verilmesi gerekir"[18]. Her şeyden önce yapının sağlamlığı ön plana alınmalıdır. Yapıda öncelikle strüktürel problemler varsa bunlara çözüm aranmalıdır. Yapıların öncelikle çatı örtülerinden başlanmalıdır.

"Anıta ve geçirdiği dönemlere olduğu kadar çevresine de saygılı olunmalıdır. Anıtın çevresindeki yapılar yıkılarak uygunsuz bir biçimde yalnız bırakılmasına veya çevresinin niteliği, kütlesi, rengi, üslubu ile rahatsız edici yapılarla sarılmasına engel olunmalıdır"[19] Tarihi yapıların çevrelerine yapılacak olan yapılar ne tarihi özelliğini taklit etmeli nede tarihi yapıyı gölgede bırakacak kadar süslü olmalıdır. Çevresine yapılan yapılar sade olmalıdır.

[17] 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu.
[18] Carta Del Restauro, 1931.
[19] Carta Del Restauro, 1931.

"Bir anıtın taşıyıcı sistemini güçlendirmek veya kütlesini bütünlemek için eski yapım yöntemleriyle amaca ulaşılamazsa, çağdaş tekniklerin kullanılması uygun olabilir. Aynı biçimde, basit ya da karmaşık tüm yıpranmış strüktürleri ayakta tutabilmek için çeşitli bilimlerin katkıda bulunmaya çağırılmaları gerekir. Böylece bilime dayanmayan yöntemler yerlerini bilimsel olanlara bırakmak zorunda kalmalıdır"[20]. Tarihi yapıların onarımında öncelikle geleneksel yöntemler tercih edilmelidir. Eğer geleneksel yöntemler yeterli olmuyorsa strüktürü sağlamlaştırmak için bilimsel yöntemlerden destek alınmalıdır.

"Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçimde yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir"[21]. Tarihi yapının eksik olan kısımları, yapıda bulunan mevcut izler, bilgi ve belgeler ile yapıya ait eski fotoğraflar göz önünde bulundurularak tamamlanmalıdır. Fakat tamamlama yaparken eskiyi taklit niteliğinde olmamalı, yeni yapılan bölümler kendini belli etmelidir.

Yukarıdaki ilkeler doğrultusunda Kozahane binasının restorasyonu için onarım ilkeleri belirlenmiştir.

a. Yapının özgün karakteri korunacaktır.

b. Yapının plan şeması, yapım sistemi, kullanılan malzemelerin özellikleri korunacaktır.

c. Yapıda fiziksel şartlardan kaynaklanan tüm bozulmalar onarılacaktır.

d. Yapıda oluşan deformasyonlar yapıya zarar vermeden giderilecektir.

e. Restorasyon aşamasında yapılan her türlü müdahalenin günümüze ait olduğunun anlaşılması sağlanmalıdır.

f. Yapıya sonradan yapılmış ilaveler, tarihi değeri olmayanlar, kaldırılacaktır.

"Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür kullanma arzu edilebilir, fakat bu

[20] Carta Del Restauro, 1931.
[21] Venedik Tüzüğü, Mayıs, 1964.

nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklik tasarlanabilir ve buna izin verilebilir"[22]. Tarihi yapıları toplumsal amaçlar doğrultusunda kullanma yapının bakımının sürekliliğini sağlamaktadır. Yapıya verilen yeni işlev yapıyla uyumlu olmalı, yeni işlevin gerektirdiği mekânlar yapının plan bütünlüğünü bozmamalıdır.

"Yasayan, yani ayakta duran anıtlara, yalnızca özgün işlevinden çok uzak olmayan ve binada gerekli uyarlamaların önemli hasara neden olmayacak şekilde yapılabileceği yeni kullanımlar verilmesi kabul edilebilir"[23]. Yapıya işlev verirken özgün işlev göz önünde bulundurulmalıdır. Yeni işlevi özgün işlevinden ne kadar uzak olursa yapıya yapılacak olan müdahalede o kadar çok olur. Bu da yapının benliğinin yok olmasına özelliğinin algılanmasında azalmaya neden olur.

Tasarım ilkeleri:

a. Yapıya verilen yeni işlev yapıyla uyumlu olmalıdır. Yapının bütünlüğünü bozacak herhangi bir duruma izin verilmemelidir.

b. Yapılacak olan ilaveler, yapıya zarar vermeyecek şekilde, takılıp sökülebilir olmalıdır.

c. Yapının restorasyonu sırasında teknoloji ve gelenek bir arada kullanılmalıdır.

d. Yeni imalatlar geri planda tutulup, yapının bu günkü durumunu ön plana çıkarmalıdır.

5.2. Koruma ve Onarım Önerileri

Ekim 1999'da ICOMOS genel kurulunda kabul edilen Tarihi Ahşap Yapıların Korunması İçin ilkelerin müdahaleler kısmında ahşap yapılara yapılan müdahalelerde nelere dikkat edilmesi gerektiği açıklanmaktadır. Yapılacak olan müdahalelerde, geleneksel yöntemler izlenmeli, teknik olarak mümkünse geri dönüşümlü olmalı veya

[22] Venedik Tüzüğü, Mayıs, 1964.
[23] Carta Del Restauro, 1931.

gelecekte yapılacak koruma çalışmalarını engellememeli ve yapının bünyesinde barındırdığı izlere ulaşılmasını engellememelidir[24].

Restorasyon projesi süreci 4 ana başlıkta incelenecektir.

5.2.1. Temizleme (niteliksiz eklerin kaldırılması) önerisi

Bir dönemin izini yansıtmayan, plan şemasına uymayan ilaveler ve niteliksiz ekler kaldırılacaktır.

Yapının plan şemasını bozan niteliksiz ekler kaldırılacaktır. Bodrum katta sonradan yapılmış oda kaldırılacaktır. Oda yapılırken doğu duvarında bulunan pencere kapatılmıştır. Restitüsyon planında da yer alan bu pencere tekrar açılmalıdır. Kuzey cephesinde bulunan ve sokak cephesinde kapıyı kapatan çimento sıva kaldırılacaktır. Bodrum katta kapı önüne yapılan beton merdivenler kaldırılacaktır. Zemin katta sonradan eklenen ahşap bölücülü oda kaldırılacaktır.

Yapının çevresinde bulunan yol ve bahçelerin kotunun yükseldiği düşünülmektedir. Bahçede yükselen toprak dolgu kaldırılmalıdır. Yapının güney ve batı kısmında yer alan bahçe duvarları kaldırılıp yapının daha önceki parsel sınırı araştırılmalıdır. Yapıyı daha önce çevreleyen bahçe duvarı bulunup bulunmadığına bakılmalıdır. Yapının bahçesinde yapılan temizlik ve kazı çalışmaları yapının vaziyet planı restitüsyonu için ışık tutacaktır. Ayrıca yapının batı cephesine bitişik olarak yapılan lojman kaldırılması mümkünse kaldırılacaktır.

Yapının bahçesinde bulunan baca ve istim odası da özgün olmayan eklerden temizlenecektir.

Zeminden ve çatıdan kaynaklanan nem ve suyun engellenmesi önemlidir. Yapının çevresinde iyi bir drenaj hattı kurulması zeminden gelen nem ve suyun kesilmesinde öncelikli yapılması gereken uygulamadır.

Niteliksiz çimento esaslı sıvaların olduğu kısımlar, iç mekan sıvaları, cephede yapılmış çimento sıvalar mekanik yöntemle temizlenecektir.

[24] Tarihi Ahşap Yapıların Korunması için İlkeler, 1999, ICOMOS.

Cephede meydana gelen kir tabakası için kontrollü mikro kumlama tekniği ile mekanik temizlik uygulanacaktır. Taşlarda meydana çatlaklar üzerine metal kenetlerle dikiş atılacak, çatlak arası hidrolik kireç harçlı malzemeyle doldurularak bütünlenmelidir.

Cephede oluşan otsu bitkilere kimyasallarla ilaçlama yapılacaktır.

Taş yüzeyinde meydana gelen aşınmalar yüzey temizliği yapılıp olduğu gibi bırakılacaktır. Eğer taş yüzeyindeki aşınma çok fazlaysa, taş çürütülmesi yapıldıktan sonra özgün malzeme ile tamamlanmalıdır.

Cephede bulunan çimentolu kısımlar mekanik yöntemle temizlendikten sonra laboratuar analizleri sonucunda hazırlanan harç ve sıva örnekleri uygulanacaktır.

İç duvarlarda bulunan özgün olmayan sıva ve boyalar raspa ile kaldırılıp laboratuar analizleri doğrultusunda hazırlanan sıvalar uygulanmalıdır.

Pas lekesi bulunan kısımlarda, lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik uygulanacaktır.

Tuzlanma meydana gelen yerlerde tuzu yüzeyden ayırma işlemi yapılacaktır. Kâğıt hamuru ile yüzeydeki tuzlar emdirilecektir.

Cephede meydan gelen yosunlanmalar mekanik yöntemle fırçalanarak temizlenecektir.

Malzemenin türü ve yapısına göre parça değişimi, bütünleme yapılacaktır.

Metal kepenk ve kapılara boya raspası yapılacaktır. Raspadan sonra tel fırça ile mekanik temizlik yapıldıktan sonra anti pas ve ardından boya uygulanacaktır.

Yapının bodrum katında bulunan özgünlüğü anlaşılamayan kısımlarda analizler yaparak özgün olup olmadığı anlaşılmaya çalışılacaktır.

5.2.2. Sağlamlaştırma önerisi

Strüktürde meydana gelen sorunların giderilmeli ve sağlamlaştırma yapılmalıdır.

Yapının çatısı tamamen çökmüş durumdadır. Bu durum yapıyı yağmur, kar, kuş, böcek vb tehditlere karşı savunmasız bırakmıştır. Yapının taşıyıcı sistemi ahşaptan

olduğundan dolayı, özellikle sudan etkilenmiştir. Sudan etkilenen ahşaplar deforme olmuştur.

Yapının ahşap dokusunda meydana gelen harap ve çürümüş kısımlar, Kozahane'nin tarihi ve estetik değerlerine saygı çerçevesinde yeni ahşapla değiştirilecektir. Yeni parçalar aynı tür ağaçtan ve mümkünse yenilenecek parçalardan daha iyi kalitede ahşaptan yapılmalıdır. Yeni ahşap fiziksel ve kimyasal özellikler bakımından yapıyla uyum içerisinde olmalıdır. Kısmen yenilenecek ahşap öğelerde yeni kısım mevcut olan kısma geleneksel geçme yöntemi ile bağlanmalıdır. Yeni ve eski malzeme, renk, doku vb yöntemler kullanılarak birbirinden ayırt edilmelidir. Onarımda emprenye edilmiş ahşap kullanarak malzemenin ömrü uzatılmalıdır.

Yapım aşamasında ahşap malzemenin birleştirilmesinde kullanılan teknikler, yardımcı elemanlar çivi gibi malzemeler yapının ilk yapıldığı dönemine uygun olarak yapılmalıdır.

5.2.3. Bütünleme önerisi

Eksik kısımlar tamamlanmalı ve bütünleme yapılmalıdır.

Kapı ve pencere sövelerindeki çimento sıvalar mekanik yöntemle temizlendikten sonra, özgün sıva örneğine uygun olarak hazırlanan sıva uygulanacaktır.

Cephelerde bulunan kornişlerin eksik olan kısımlar özgün malzeme ile tamamlanacaktır.

Çatı tamamen çöktüğü için, çatı strüktürü ve çatı örtüsü aslına uygun olarak yeniden aynı nitelikteki ahşap malzeme ile onarılacaktır.

Ahşap döşemeler çatının çökmesinden dolayı deforme olmuşlardır. Döşemeler aynı tür ahşap malzeme ile aslına uygun olarak yeniden yapılacaktır.

Kapı ve pencere kepenklerinde eksik olan kısımlar tamamlanacaktır. Kepenkleri olmayan pencerelere aslına uygun olarak kepenk yapılacaktır.

Bahçe için yapılan kimyasal ilaçlarla bitki temizliği ve temizlik kazısından sonra çıkan veriler doğrultusunda vaziyet planı restitüsyon projesi oluşturulacaktır.

5.2.4. Yeni işlev önerisi

Yapının sürekli olarak korunması için yeni işlev verilmelidir. Kozahane'ye verilen yeni kullanım önerisi restorandır.

Bu işlevi seçmemdeki amaç; tarihi bir kent olan Edirne'ye gelen turistlerin tarihi kent dokusu içerisinde vakit geçirebilecekleri bir alan yaratmaktır.

Lokanta yemek pişirilip satılan yer olarak tanımlanmaktadır. Bar ise danslı, içkili eğlence yeri olarak tanımlanmaktadır.

Kozahane için bar, restoran ve eğlence deneyimi için bir iç mekân tasarlamak uygun olacaktır. İnsanlara hem tarihi dokuyu göstermek hem de farklı bir deneyim yaşayabilecekleri bir mekân sunmayı amaçladım.

Öncelikli olarak bar ve restoran için öncelikli bölüm ve programlar belirlenmiştir. Bunlar; Ana yemek salonu, yan yemek salonu, özel yemek bölümleri, giriş holleri, depolama ve mutfak bölümleridir.

Restoran için; İdare odası, personel soyunma, duş ile tuvaletler, mutfak(hazırlama, pişirme ve bulaşık bölümleri), malzeme deposu, soğuk depo, servis girişi, bay ve bayanlar için tuvaletler ve servis mekânları bulunmalıdır. Ayrıca, havalandırma, ısıtma ve soğutma tertibatları da olmalıdır.

Aydınlatma; Işığın, binaların mimari estetik bütünlüğünü etkilemede de büyük bir önemi vardır. Aydınlatma teknolojilerinin kullanımı yapma çevreyi oluşturan birçok yapıda etkisini göstermektedir. Değişik yapay ışık olanakları kullanılarak yapı geceleri de farklı algılanabilir. Işık ve renk değişimleriyle mimaride görsel algılamaya farklı boyutlar getirmek mümkündür. Fiber optik, LED (Light Emitting diyote), vb. aydınlatma teknikleri sayesinde binalarda noktasal veya yaygın aydınlatmalar yapılabilmektedir.

Uluslararası aydınlatma Komisyonu tarafından yapılan tanıma göre aydınlatma, "nesneler ve çevrelerinin görülebilmesi amacı ile ışık uygulaması", yani görsel algılamanın en iyi biçimde gerçekleşmesinin ve görme alanının insan üzerindeki etkisinin doğru ve olumlu olmasının sağlanmasıdır.

Kozahane'de doğal ışığın yanı sıra yapay aydınlatma kullanılacaktır. Yapıda lokanta kısmı için direkt aydınlatma[25] (Resim 5.2.4.1) ve yarı direkt[26] (Resim 5.2.4.2) aydınlatma yapılması düşünülmüştür. Bar kısmında ise yarı direkt ve endirekt aydınlatma[27] yapılacaktır (Resim 5.2.4.3, 5.2.4.4, 5.2.4.5).

Resim 5.2.4.1: Direkt aydınlatma, Mazzo Restoran, Amsterdam.Kaynak: www.zeaspot.com

Resim 5.2.4.2: Yarı direkt aydınlatma, Mazzo Restoran, Amsterdam.Kaynak: www.zeaspot.com

[25] Aydınlatma aracı ile ışık direkt olarak çalışma yüzeyine doğru yönlendirilmiştir. Lamba ile çalışma yüzeyi arasında bir gereç bulunmaz. Aydınlatma aracı, ışığı dar veya geniş açılı olarak yönlendirebilecek şekilde yapılmıştır, M.E.B, Sanat ve Tasarım, Aydınlatma Elemanları, Ankara, 2008.

[26] Aydınlatma aracı, ışığın bir bölümünün direkt olarak çalışma yüzeyine, bir bölümünün de çevreye dağılmasını sağlar, M.E.B, Sanat ve Tasarım, Aydınlatma Elemanları, Ankara, 2008.

[27] Aydınlatma aracı, ışığın tamamını tavana yönlendirir. Tavan ve duvarları açık renkte olan dinlenme, misafir ve toplantı salonları, dekoratif tavan ve duvarları olan yerler ile fazla ışık akısı istenmeyen gece kulübü, eğlence yerlerinin aydınlatılması endirekt olarak yapılır. M.E.B, Sanat ve Tasarım, Aydınlatma Elemanları, Ankara, 2008.

Resim 5.2.4.3: Yarı direkt aydınlatma, Shade Club, Romanya. Kaynak: www.zeaspot.com

Resim 5.2.4.4: Yarı direkt aydınlatma, Shade Club, Romanya. Kaynak: www.zeaspot.com

Resim 5.2.4.5: Endirekt aydınlatma, La Nonna Restoran. Kaynak: www.zeaspot.com

Bahçe düzenlemelerinde ise dekoratif aydınlatmalar tercih edilmiştir. Ayrıca bahçe zemini içinde aydınlatma düşünülmüştür (Resim 5.2.4.6, 5.2.4.7).

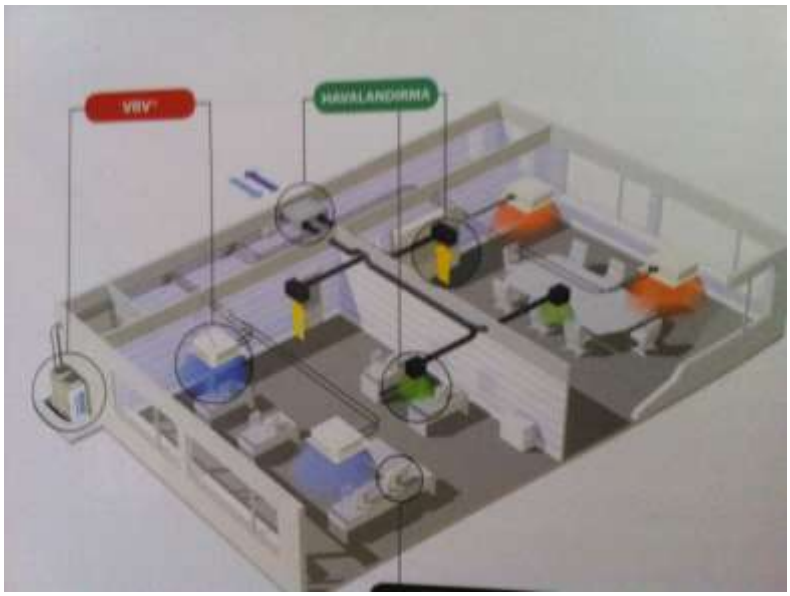

Resim 5.2.4.6 : Bahçe aydınlatması . www.iyidekor.com.

Resim 5.2.4.7: Bahçe Döşeme aydınlatması. www.sirketce.com

İklimlendirme ve havalandırma; Ofisler, oteller ve mağazalar gibi geniş mekanları bulunan ticari binalar için son yıllarda sık kullanılmaya başlanan bir uygulamadır. Yalnızca klimalar kullanarak dağıtılan yardımcı güneş ısısını içerir. Yüksek enerji verimliliğine sahip, güvenilir, çalıştırılması ve kontrolü kolay olan VRV sistemi ideal bir çözümdür. İç üniteler yardımıyla verimli soğutma ve ısıtma sağlanmasının yanı sıra havalandırmada sağlanmaktadır. Tüm bu özelliklerin merkezi bir yönetim ya da bağımsız sistemler kullanılarak gerçekleştirilmektedir (Resim 5.2.4.8) (Daikin, 2010).

Resim 5.2.4.8: VRV (Isıtma, soğutma) ve Havalandırma Sistemlerine örnek (ısıtma ve soğutma için dış üniteli örnek), Daikin.

Bu sistemlerde en tatmin edici çözüm, yalnızca enerji verimli sıcaklık ve nem kontrolünü sağlamayan, aynı zamanda hava perdesi sayesinde taze hava ve iç dış ortam havasını ayırma özelliği sunan "toplam iç ortam sistemi" HI-VRV sistemi kullanılması düşünülmektedir.

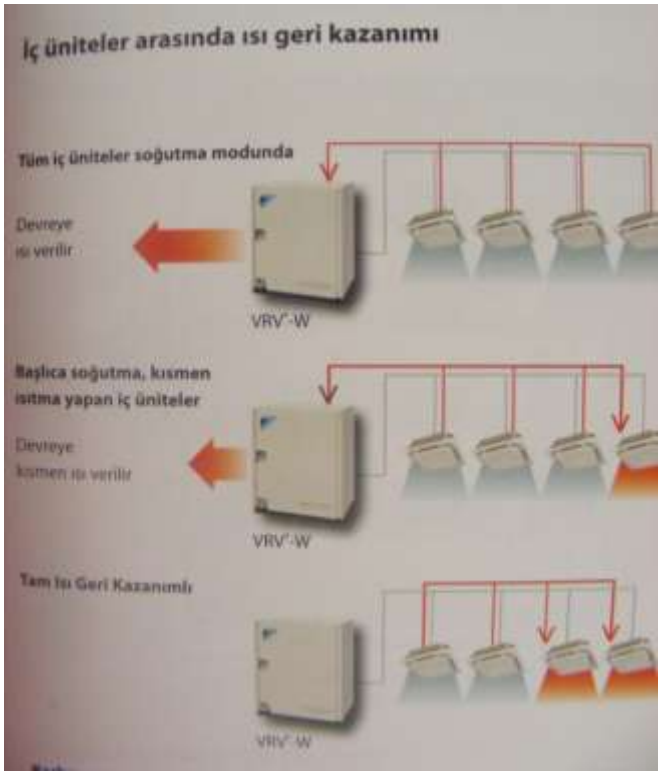
Havalandırma sistemi;

* Havalandırma: taze hava besleme

* Nemlendirme: iç ortam ile dış ortam nem düzeyleri arasında optimizasyon[28] sağlar.

* Hava temizleme: iç ortam ile dış ortam taze hava sıcaklığı arasında optimizasyon sağlar.

Isı geri kazanımı için; soğutucu akışkan sisteminde eş zamanlı ısıtma ve soğutma, soğutma gerektiğinde sistem, ısıtma amacıyla soğutma çalışmasından çıkan ısıyı geri kazanır. Isıtma gerektiğinde sistem, soğutma amacıyla soğutulmuş ısıtma sonrası çalışma soğutucu akışkanını kullanmaktadır. Eş zamanlı çalışma ne kadar gerçekleşirse verim o kadar artar (Daikin).

Resim 5.2.4.9: Isı geri kazanımı şeması, Daikin.

[28] Optimizasyon: en uygun şekle sokma.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

20. yüzyıl başında inşa edilmiş ve günümüze ulaşmış mimarlık örneklerimizden bir kısmı zaman içerisinde kaderine terk edilerek, bir kısmı da bilinçsizce yapılan onarımlar sonucu, özgün değerlerini yitirmektedirler.

Kozahane binası üzerinde yapılan çalışmalar ve elde edilen bulgular sonucunda yapının biran önce onarım görmesi gerektiği görsel ve yazılı belgelerden anlaşılmaktadır. Yapı bakımsızlıktan dolayı harap olmuştur. Birçok yapıda da aynı durum söz konusudur. Birçok yapı işlevlerini yitirdikten sonra bakımsızlıktan harabe duruma gelmektedir.

Bu önem göz önünde bulundurularak, Koza Tarım Satış Kooperatifi Birliği mülkiyetinde bulunan Kozahane Binası'nın yıkılmadan önce, önlemler alınarak öncelikli olarak onarılması gerekmektedir. Daha sonra yapılan bakımların sürekliliğinin sağlanması ve yapının kente kazandırılması açısından yeniden işlevlendirilmesi gerekmektedir.

Yapıya, toplanan veriler, çizilen projeler doğrultusunda müdahale yapılmalıdır. Yapının, tarihin bir dönemine ışık tuttuğu göz önüne alınarak, tarihi kimliğini koruyacak şekilde, onarım yapılmalıdır. Kozahane bugünkü özgün dokusunu ön plana çıkarıp, yeni işlev sırasında eklenecek olgular geri planda tutulması önerilmiştir.

Kozahane bahçesiyle bir bütün olarak düşünülmüştür. Yakın çevresinde yeni yapılaşma olduğu için, yapının ilk yapılış zamanına ait iz bulunamamıştır. Bu nedenle proje hazırlanma aşamasında tam olarak noktalanmamış, yeni bulgular çıkabileceği göz önünde bulundurularak, gelişime açık bırakılmıştır.

Yapının bulunduğu Kaleiçi Mahallesi tarihi dokuya sahip bir yerleşmedir. Yapı çevresinde yangından sonra Kozahane ile aynı dönemde yapılan konut, sinagog vs. gibi yapıların olması yanı sıra daha önceki dönemlerde yapılmış tarihi yapılarda bulunmaktadır. Bu yapıların restorasyon ve onarımları zaman içerisinde yapılmaktadır. Böylelikle Kaleiçi Mahallesi gün geçtikçe tarihi yaşatma açısından önemini artırmaktadır. Bu bağlamda Kozahane'de yapılacak olan restorasyon, yapı ölçeğinde değil, mahalle ölçeğinde düşünülmelidir.

Tarihi Kaleiçi bölgesi gerek tarihi yapıların onarılması, gerekse bu yapıların birbirleri ile ilişkilendirilmesi açısından ve bu bölgenin önemli yol güzergâhlarına bağlanması açısından düşünülmelidir. Koruma ve kullanma arasındaki denge iyi bir şekilde korunarak alan değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Altun, Dilek. 2007. **XIX. Yüzyılda Bursa'da İpekböcekçiliği.** Balıkesir Üniversitesi, F.E.F Karesi Tarih Kulübü Bülteni, 2007/1.

Aydın, Elif Özlem. **Bursa'daki İpek Fabrikaları Ve İpekçilikle İlgili Endüstri Mirasının Korunması-** Bursa Mimarlar Odası- Ekim 2007.

Ahunbay, Zeynep. **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**- Yapı Yayınları, 2004.

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, **Türkiye ipekçilik ve ipekli sanayiin lüks vergisi muvacehesindeki vaziyeti -** Bursa,1948

Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, **Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, 1940 iş yılı bilançosu -** 1940

Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, **Bursa Koza T.S. Kooperatifleri Birliği 1941 ve 1942 iş yıllığı bilançosu –** Bursa,1943

Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği., (1943).**1943 iş yılı bilânçosu -** Bursa,

Bursa Hakimiyet Gazatesi, 2006.

Cantay, Gönül (Güreşsever)., 2000, **İpek Yolu üzerindeki kuruluşlar –** Bursa

Çolak, Melek. 2002. **Cumhuriyet Döneminde Muğla'da İpekböcekçiliği ve İpekli Dokumacılık.** Muğla Üniversitesi, SBE Dergisi Sayı:8. Muğla.

Dalsar, Fahri. 1960 **Türk sanayi ve ticaret tarihinde Bursa'da ipekçilik**-İstanbul Üniversitesi yayınlarından; No. 856 İktisat fakültesi ; No. 116.

Daikin, 2010 Genel Katolog, İklimlendirme.

De Quatrefages, A. **Silk-Worms and Sericulture –** Popular Science Monthly, October, 1873.

Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, (1985**). Edirne Ticaret ve Sanayi Odası Rehberi- Yüzüncü yıl anısına 1885-1985**. İstanbul.

Erdoğu, E. **Karaağaç Monografisi**, Tez, 1996.

Haussig, Hans Welhelm. 1997. **İpek Yolu ve Orta Asya Kültür Tarihi**. Geçit yayınları. Kayseri.

İslamoğlu-İnan, Huri - **The Ottoman empire and the world-economy –**New York Cambridge University, 1987

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü, **Geleneksel Ahşap Yapı Uygulamaları**, İstanbul, 2009.

Kaprol, Timur.2002. Cumhuriyet sonrası 1930-1950 yılları arasında Bursa'da mimari gelişim. Uludağ Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt:7, Sayı:1. Bursa.

Lowry, Heath W. **Seyyahların gözüyle Bursa**, (1326-1923) , İstanbul : Eren Yayıncılık, 2004

Madran E, Özgönül N. **Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması**- TMMOB yayınları, Ankara, 2005.

Onur, Oral., 2006. **XVI'dan XX. Yüzyıla BELGELERLE EDİRNE**. Ege basım ve Reklam sanatları ltd. şti. İstanbul.

Osmangazi Belediyesi, **Koza han -** Bursa,2008

Oral, E.Ö ve Ahunbay, Z. (2005). Bursa'nın ipekçilikle ilgili endüstri mirasının korunması. İTÜ dergisi, Cilt:4, Sayı:2, 37-46.

Pamir, A ve Yücel, A. 2005. **Osmaneli'nde sosyo-ekonomik değişimlerin konut tipolojisine etkileri.** İTÜ Dergisi, Cilt:4, Sayı:2. İstanbul.

T.C Milli Eğitim Bakanlığı, **Sanat ve Tasarım, Aydınlatma Elemanları**, 2008, Ankara.

Torun, İshak. 2003. **Endüstri Toplumu'nun oluşmasında etkili olan iktisadi ve sina-i faktörler.** C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:1.

Tuncel, Koyuncu, Şahan, Ak, Okuyan, 1995, **Zootekni**, Anadolu Üniversitesi Yayınlar.

Türkiye Ticaret Odaları, Sanayii Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, **Türkiye'de ipekçilik** Ankara,1966

Vural, T. ve Dostoğlu, N. ve Ediz, Ö. 2006. **Bursa-Mudanya demiryolu hattı işletme binası için yeniden kullanım önerisi: Mudanya'da sosyal ve kültürel merkez.** Uludağ Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt:11, Sayı:2. Bursa.

Yaşar, Okan. **Edirne İli'nin nüfus hareketleri bakımından incelenmesi ve son dönemde göçlere katılanların Sosyo-ekonomik nitelikleri**. Doğu Coğrafya Dergisi:21.

Yılmaz, Serap -**XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğ'unda ipekli dokuma endüstrisine genel bir bakış ve Fransa ile ipekli kumaş ticaret**i – 1993

Yılmaz, Serap.1992. **XVIII. yüzyıl tekstil dünyasından: Hindistan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun pamuk-ipek karışımı kumaşları : Fransız arşivlerinden II .** Ankara.

Yurt Ansiklopedisi, 1982,Anadolu Yayıncılık, İstanbul.

Yücekaya, Hüsnü. 2009. **Kayseri Şer'iyye Sicillerindeki Örneklere Göre Osmanlı Dokuma İmalatçılığında Ön Sanayileşme.** Akademik Bakış: 87, Cilt:2, Sayı: 4.

Maliye Bakanlığı Milli Emlak Müdürlüğü –Edirne

Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü-Edirne

Bursa Büyükşehir Belediyesi (8 Kasım 2006), www.bursa.bel.tr

İrfan Yanıkses – Kozahane Müdürü (sözlü kaynak)

Onur Oral (sözlü kaynak)

www.visiteuros.gr

www.bursa.bel.tr

www.greekarchitects.gr

www.monumenta.org

www.wlahanas.de/greece

www.fulbright.org.tr

www.zeaspot.com

www.iyidekor.com

www.sirketce.com

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Almanya'da doğmuştur. 2000 yılında Ankara Özel Yüce Fen Lisesi'ni tamamlamıştır. Mimarlık eğitimini 2001-2007 yılları arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 2008 yılında başladığı Trakya Üniversitesi Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı'nda yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. 2010 yılında mimar olarak başladığı T.C Devlet Demiryolları'nda halen çalışmaktadır.

EKLER:

1- Envanter Fişi 138

2- Tapu Senedi (Maliye Hazinesi) 139

3- Tapu Senedi (Koza Tarım Satış Kooperatifi) 140

4- Aplikasyon Krokisi (Edirne Kadastro Müdürlüğü) 141

5- Muhtarlıkça Tutulan tutanak (Dilaverbey ve Doğan Mahallesi Muhtarı, 1980) 142

6- Koza Tarım Satış Kooperatifi'ne satıldığına dair yazışmalar. (Edirne Milli Emlak Müdürlüğü) 143

7- Bilgi kartı (Milli Emlak Müdürlüğü, Edirne) 144

8- Vekâletname (Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü) 145

9- Tapu Senedi (Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü) 147

10- Vekâletname, 1938. 149

11- Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü, yazışmalar. 151

12- Röl 1/12 - Rölöve Vaziyet Planı(Ölçülü) 154

13- Röl 2/12 - Rölöve Zemin Kat Planı(Ölçülü) 155

14- Röl 3/12 - Rölöve 1.Kat Planı(Ölçülü) 156

15- Röl 4/12 - Rölöve 2.Kat Planı (Ölçülü) 157

16- Röl 5/12 - Rölöve A-A Kesit (Ölçülü) 158

17- Röl 6/12 - Rölöve B-B Kesit (Ölçülü) 159

18- Röl 7/12 - Rölöve Kuzey Görünüş(Ölçülü) 160

19- Röl 8/12 - Rölöve Doğu Görünüş(Ölçülü) 161

20- Röl 9/12 - Rölöve Güney Görünüş(Ölçülü) 162

21- Röl 10/12 - Rölöve İstim Odası ve Baca(Ölçülü) 163

22- Röl 11/12 - Rölöve Sistem Detayı(Ölçülü) 164

23- Röl 12/12 - Rölöve Pencere Detayları(Ölçülü) 165

24- Analiz 1/8 - Zemin Kat Planı 166

25- Analiz 2/8 - 1.Kat Planı 167

26- Analiz 3/8 – 2.Kat Planı 168

27- Analiz 4/8 – A-A Kesit 169

28- Analiz 5/8 – B-B Kesit 170

29- Analiz 6/8 – Kuzey Görünüş 171

30- Analiz 7/8 – Doğu Görünüş 172

31- Analiz 8/8 – Güney Görünüş 173

32- Rest 1/12 Restitüsyon Vaziyet Planı 174

33- Rest 2/12 Zemin Kat Planı 175

34- Rest 3/12 - 1.Kat Planı 176

35- Rest 4/12 - 2.Kat Planı 177

36- Rest 5/12 - A-A Kesit 178

37- Rest 6/12 - B-B Kesit 179

38- Rest 7/12 - Kuzey Görünüş 180

39-Rest 8/12 - Doğu Görünüş 181

40- Rest 9/12 - Güney Görünüş 182

41-Rest 10/12 - İstimhane 183

43- Rest 12/12 - Kerevet Detayı 184

44- Res 1/8 - Zemin Kat Planı 185

45- Res 2/8 - 1.Kat Planı 186

46- Res 3/8 - 2.Kat Planı 187

47- Res 4/8 - A-A Kesit 188

48- Res 5/8 - B-B Kesit 189

49- Res 6/8 - Kuzey Görünüş 190

50- Res 7/8 - Doğu Görünüş 191

51- Res 8/8 - Güney Görünüş 192

52- II Res 1/11 Vaziyet Planı 193

53- II Res 2/11 Zemin Kat Planı 194

54- II Res 3/11 1.Kat Planı 195

55- II Res 4/11 2.Kat Planı 196

56- II Res 5/11 A-A Kesit 197

57- II Res 6/11 B-B Kesit 198

58- II Res 7/11 Kuzey Görünüş 199

59- II Res 8/11 Doğu Görünüş 200

60- II Res 9/11 Güney Görünüş 201

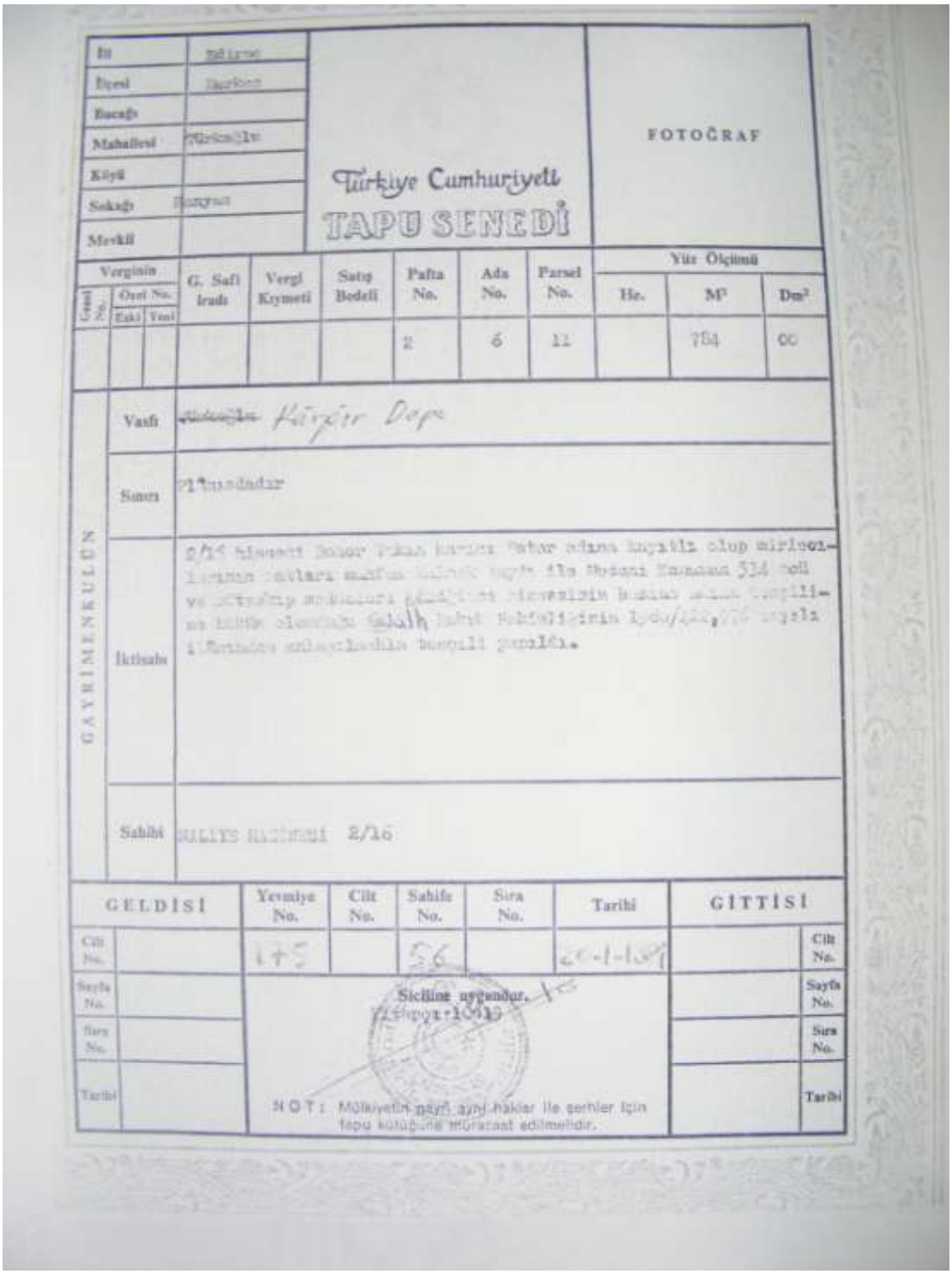
61- II Res 10/11 Batı Görünüş 202

62- II Res 11/11 Pencere Detay 203

Ek 1- Envanter Fişi

Ek 2- Tapu Senedi (Maliye Hazinesi)

İli
İlçesi
Beldesi
Mahallesi
Köyü
Sokağı
Mevkii

Türkiye Cumhuriyeti
TAPU SENEDİ

FOTOĞRAF

Verginin Genel No.	Özel No. Eski	Özel No. Yeni	G. Safi İradı	Vergi Kıymeti	Satış Bedeli	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüz Ölçümü Hc.	Yüz Ölçümü M²	Yüz Ölçümü Dm²
						2	6	11		754	00

GAYRİMENKULÜN

Vasfi: Kürşür Depo

Sınırı: [illegible]'undadır

İktisabı: [illegible] Sahih tahrir kaydiyesinin [illegible] ile [illegible]

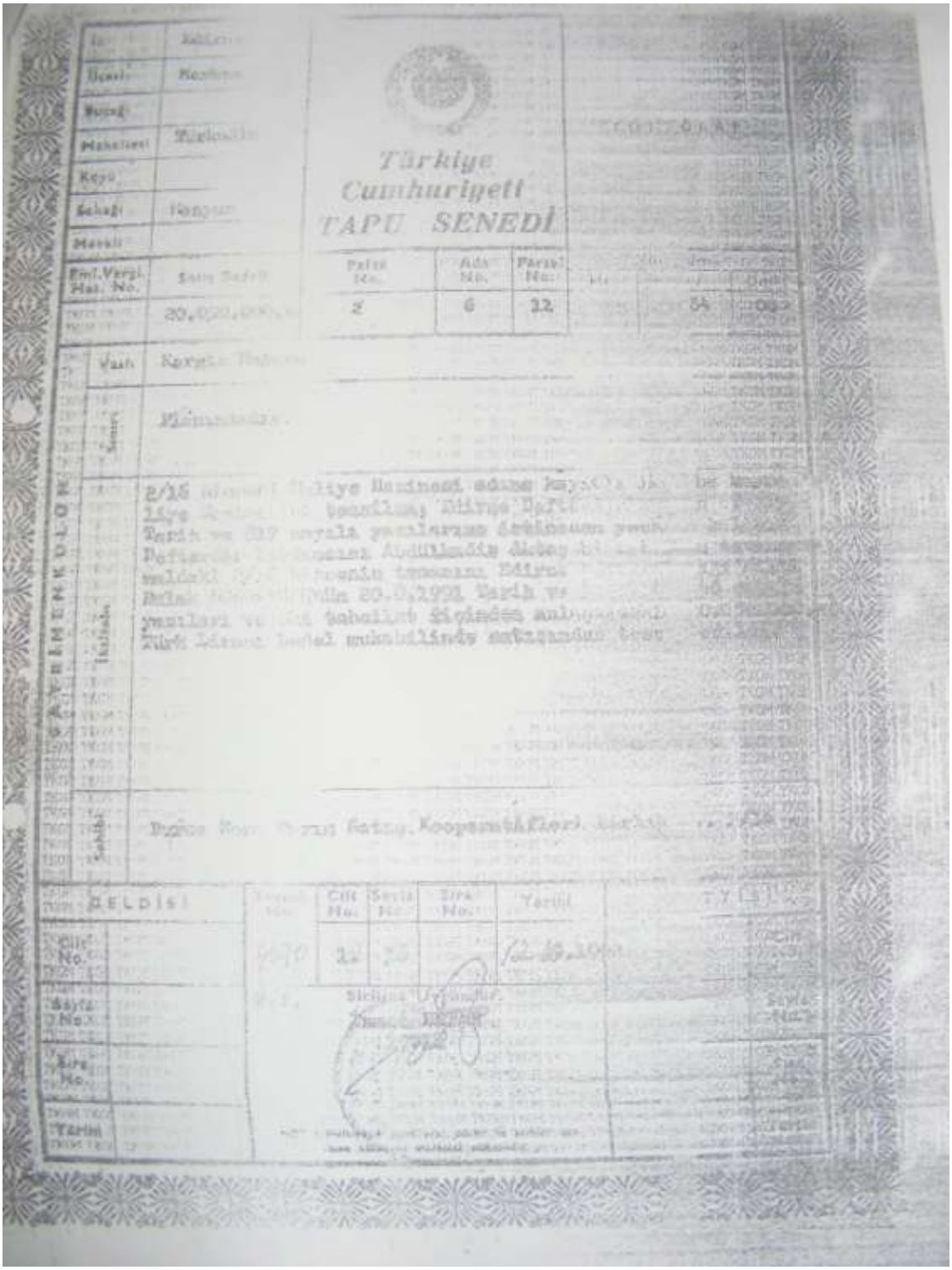
Sahibi: [illegible] 2/16

GELDİSİ	Yevmiye No.	Cilt No.	Sahife No.	Sıra No.	Tarihi	GİTTİSİ
Cilt No.	145		56		20-1-1967	Cilt No.
Sayfa No.						Sayfa No.
Sıra No.						Sıra No.
Tarihi						Tarihi

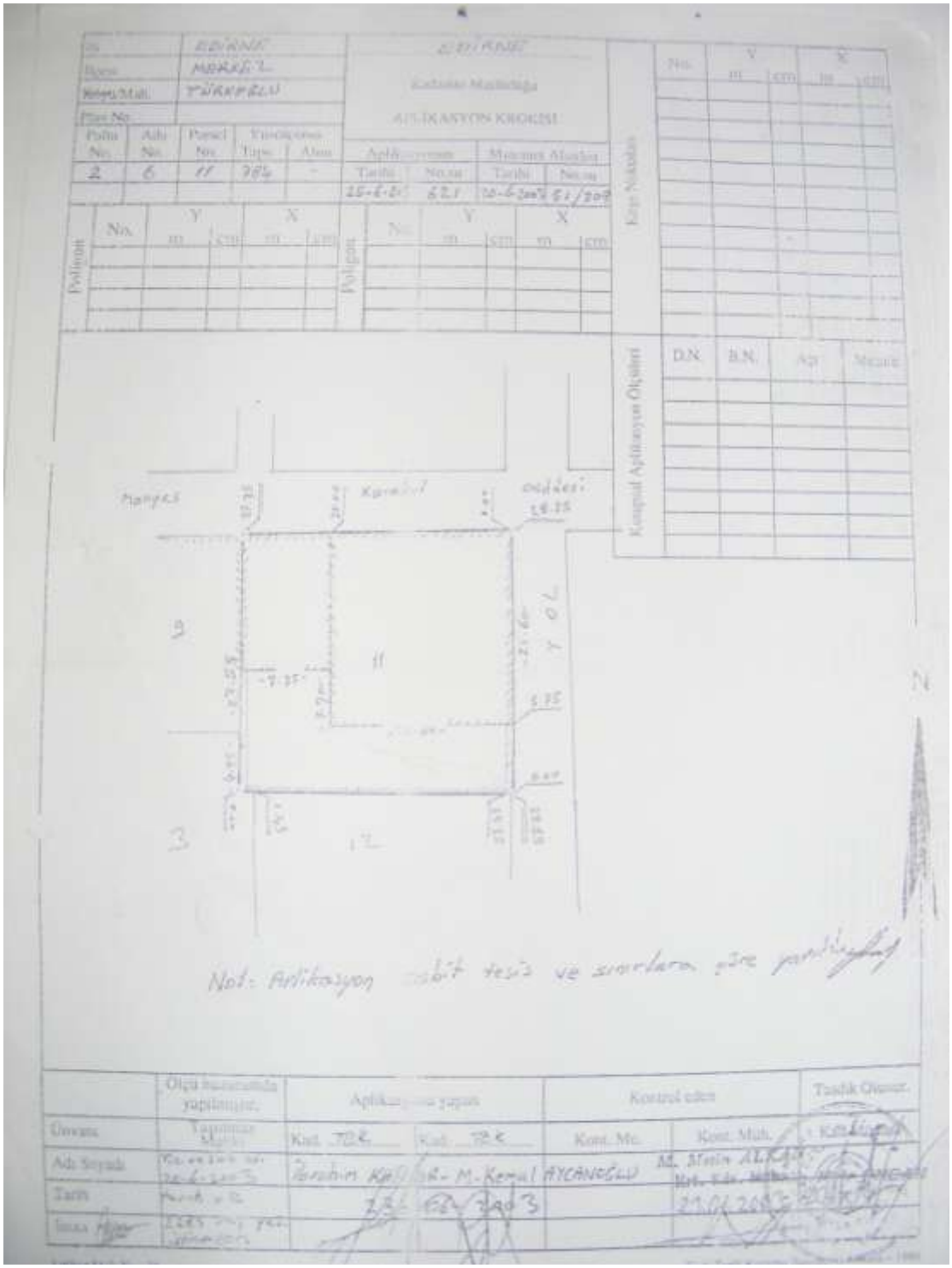
Sicile uygundur.
[illegible]

NOT: Mülkiyetin neşri ayni haklar ile şerhler için tapu kütüğüne müracaat edilmelidir.

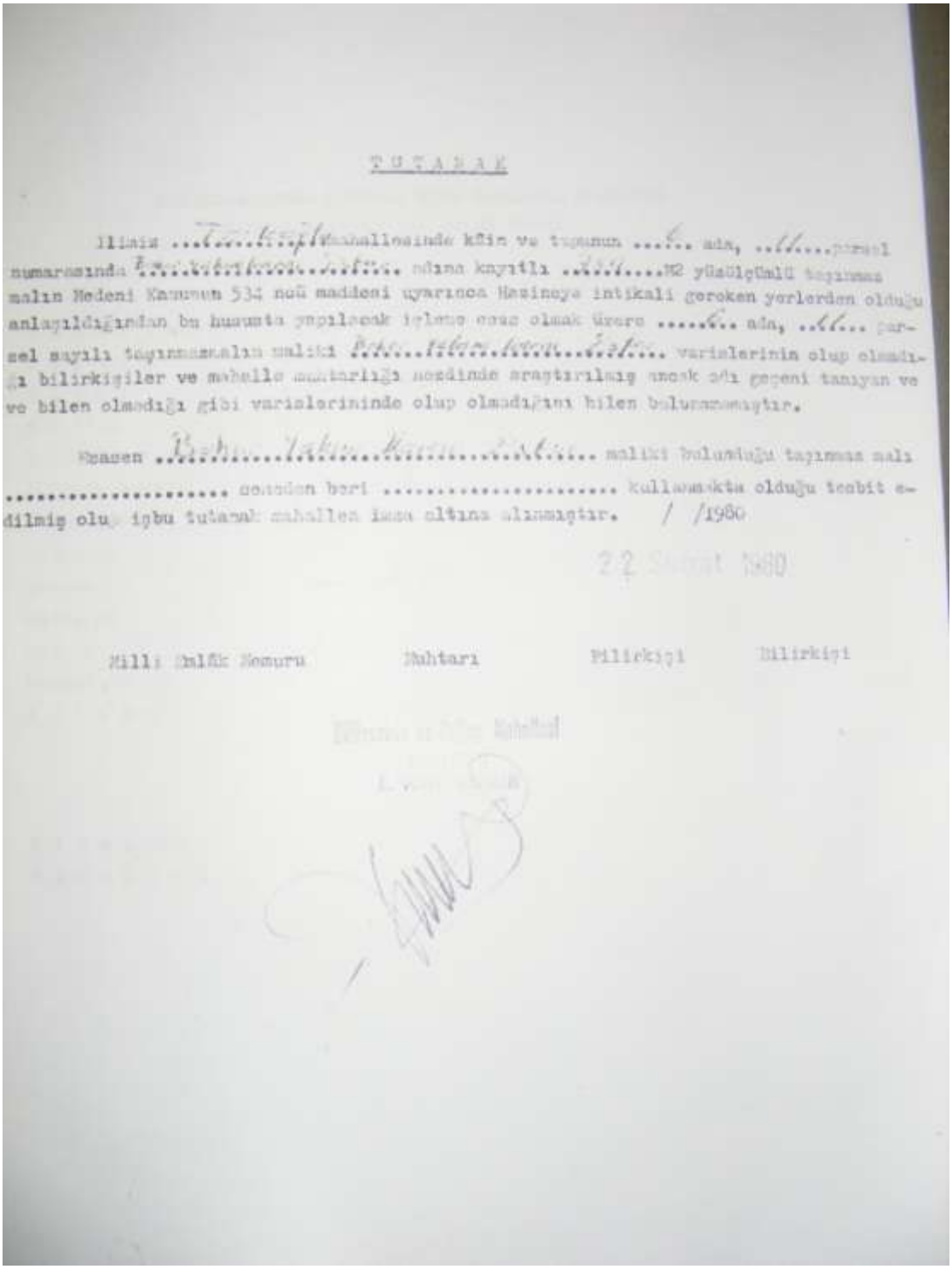
Ek 3- Tapu Senedi (Koza Tarım Satış Kooperatifi)

Ek 4- Aplikasyon Krokisi (Edirne Kadastro Müdürlüğü)

Ek 5- Muhtarlıkça Tutulan tutanak (Dilaverbey ve Doğan Mahallesi Muhtarı, 1980).

TUTANAK

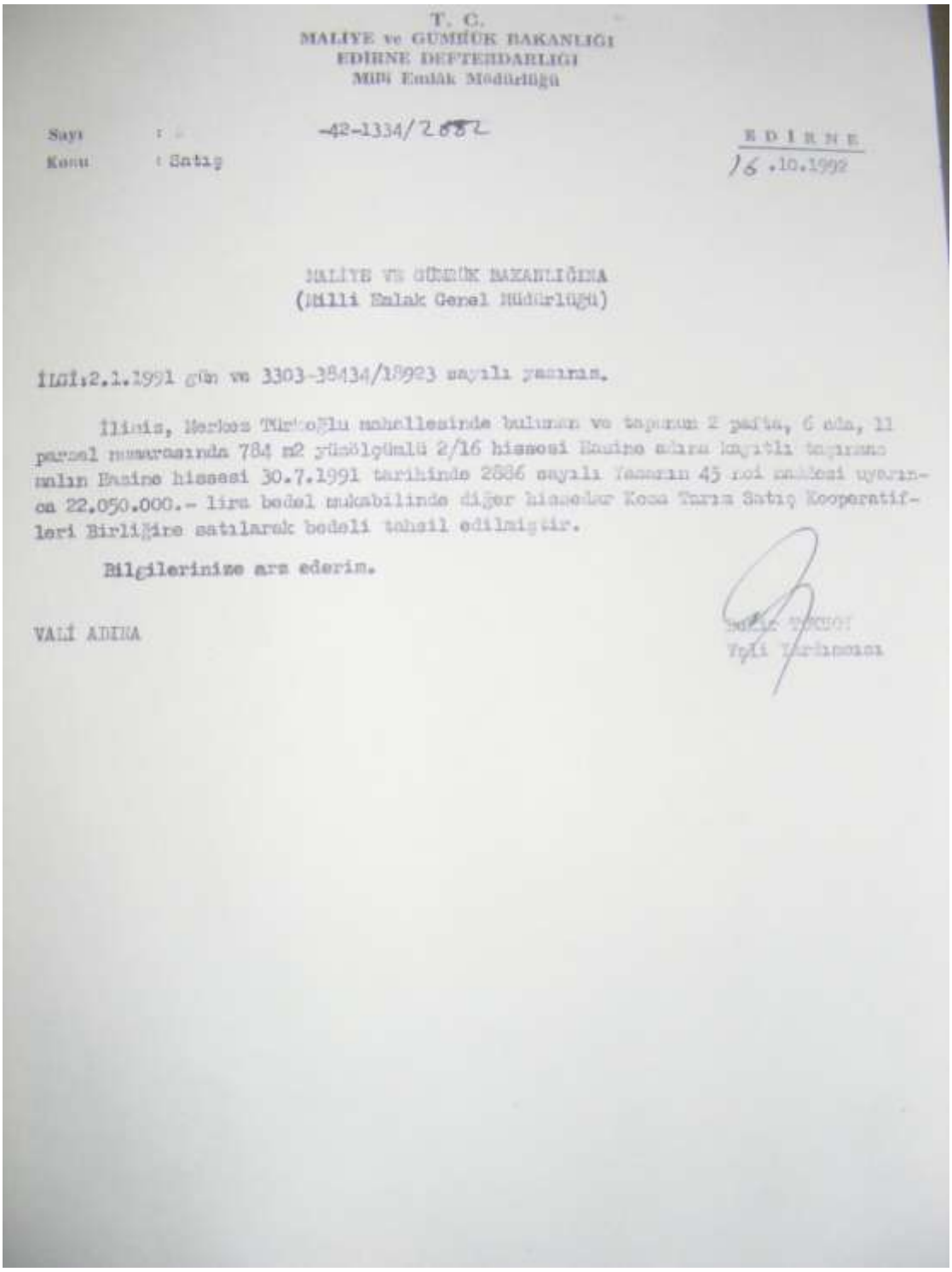
İlimiz ...Tevfikiye... Mahallesinde kâin ve tapunun ...6... ada, ...11... parsel numarasında ...Hacı Ahmet Oğlu... adına kayıtlı ...1500...M2 yüzölçümlü taşınmaz malın Medeni Kanunun 634 ncü maddesi uyarınca Hazineye intikali gereken yerlerden olduğu anlaşıldığından bu hususta yapılacak işleme esas olmak üzere ...6... ada, ...11... parsel sayılı taşınmazların malikı ...Hacı Ahmet Oğlu... varislerinin olup olmadığı bilirkişiler ve mahalle muhtarlığı nezdinde araştırılmış onlar ada geçeni tanıyan ve ve bilen olmadığı gibi varislerininde olup olmadığını bilen bulunmamıştır.

Keşfen ...Hacı Ahmet Oğlu... malikı bulunduğu taşınmaz malı ..... seneden beri ..... kullanmakta olduğu tesbit edilmiş olup işbu tutanak mahallen imza altına alınmıştır. / /1980

22 Şubat 1980

Milli Emlâk Memuru | Muhtarı | Bilirkişi | Bilirkişi

Ek 6- Koza Tarım Satış Kooperatifi'ne satıldığına dair yazışmalar. (Edirne Milli Emlak Müdürlüğü).

T. C.
MALİYE ve GÜMRÜK BAKANLIĞI
EDİRNE DEFTERDARLIĞI
Milli Emlak Müdürlüğü

Sayı : -42-1334/2882
Konu : Satış

EDİRNE
16.10.1992

MALİYE VE GÜMRÜK BAKANLIĞINA
(Milli Emlak Genel Müdürlüğü)

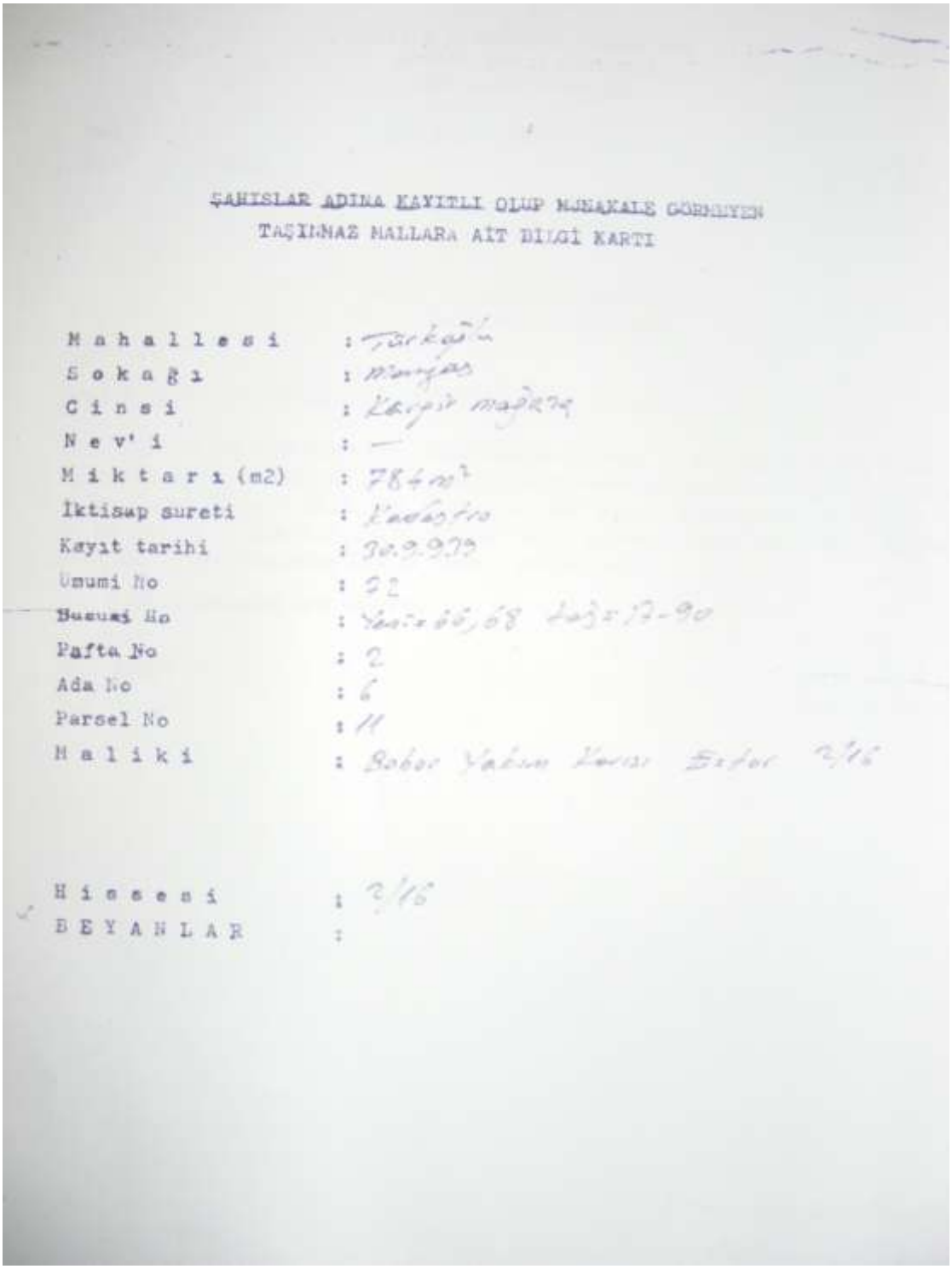
İLGİ:2.1.1991 gün ve 3303-38434/18923 sayılı yazınız.

İlgide, Merkez Türkoğlu mahallesinde bulunan ve tapunun 2 pafta, 6 ada, 11 parsel numarasında 784 m2 yüzölçümlü 2/16 hissesi Enzine adına kayıtlı tapuda mahlın Enzine hissesi 30.7.1991 tarihinde 2886 sayılı Yasanın 45 nci maddesi uyarınca 22.050.000.- lira bedel mukabilinde diğer hissedar Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliğine satılarak bedeli tahsil edilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

VALİ ADINA
Vali Yardımcısı

Ek 7- Bilgi kartı (Milli Emlak Müdürlüğü, Edirne).

ŞAHISLAR ADINA KAYITLI OLUP MUNAKALE GÖRMÜYEN
TAŞINMAZ MALLARA AİT BİLGİ KARTI

Mahallesi : Tarkalı
Sokağı : Mimar
Cinsi : Kargir mağaza
Nev'i : —
Miktarı (m2) : 784 m²
İktisap sureti : Kaydiyle
Kayıt tarihi : 30.9.979
Umumi No : 22
Hususi No : Yüz+66,68 Hüc:12-90
Pafta No : 2
Ada No : 6
Parsel No : 11
Maliki : Bakır Yakup Kerim Efendi 2/16

Hissesi : 2/16
BEYANLAR :

Ek 8- Vekâletname (Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü).

Vekâletname, Tapu Sicil Müdürlüğü, Edirne

Türkiye Cumhuriyeti

Paris Şehbenderliği

Hususi numara : 446

.....

Muta 9 Teşrini evvel 338

Tarih ve 21201 numaralı

.....

.....1311 tarihinde Edirne'de mütevellit Yasef Sumiter ağa veled İlyakim efendi takdir edecekleri vechile.

İşbu bin dokuz yüz yirmi sekiz senesi Teşrini evvelin otuzuncu Salı günü Paris Türkiye Şehbend Hanesine müracaat eden ve ibraz ettiği İstanbuldan Muta 15 Temmuz 336 tarih ve 2073 numaralı ..... nazaran 1277 tarihinde Edirne'de tevellüd ettiği ve Türk Tabiatında bulunduğu anlaşılan Pariste Şeran caddesinde "16" numarda mukim ve balaya fotografı mülsak madam Asene Mitrani binti Sayasavi ile 110 vechile bervekaletname tanzimi talep etmişler veledessual ne yerde vazılimza şahidan huzurunda ve ben Türkiye Cumhuriyetinin Paris Şehbenderi muvacehesinde takriri kelam ile.

Edirne'de Şeyh Şecaaddin mahallesi Kerme kapı caddesinde Şubat 335 tarih ve 31 numaralı tapu senedi mucibince uhdei tasarrufunda olan bir bap kargir mağazadaki sekiz hissede beş hisseyi şayialarını ahere icare ve bedelatı icarelerini ahz ve kabz ve şagıl ve müstecirleri aleyhe her türlü dava ikamesine rüyeti muhasebeye vergi ve rüsum emireye verilerini tediye ve ifaya, ifraz ve taksim ve mübadeleye izalei şuyua talep ve talebi zuhurunda müşterilerine bedel misillerine ve faiz veya katiyen bey ve ferağa ve memuru huzurunda itayı takrire bedel ve cari veya bedeli misillerini ahz ve kabza ve namlarına makbuz itasına ve bu babda icap eden bilcümle evrak ve zavabıtı ilmühaber ve sicilat ve saireye vaz-ı imzaya ve emlak -ı mezkureden dolayı leh ve alyhlerinde ikame edilmiş ve edilecek deaviden faş ve rücani mehakamin kâffesinde müddeî, müdda aleyh, şahsı salih, dahili dava, itirazı gayri sıfat ve suretleriyle bidayeten, itirazen, tamyizen muhakeme ve muhasama ve murafaaya, ikame ve tayin ve reddi şühude , yemin teklif ve kabulüne, tebliğ ve tebellüğe, haciz vaz ve fekkine, protosto keşidesiyle cevap itasına , iflas talebine, konkordato akdine , mesalihi iflasiyenin istilzam eylediği muamelat saireyi ifaya mümüyyiz ve hakem ve ehli habere ve muhasip ve sefirin nazp ve tayin ve azline , istiktabe, tatbik hattı hatime reddi aza ve istinka anilhukama, ve sulh ve ibraya.

Her nevi evrak ve levayıh ve ..tanzim ve imza ile mukamati aidesine takdime, ilamat ve mukarreratı sadırenin tenfiz ahkamını talep ve takibe, sahiyeti mevduanın tamamı veya bir kısmı ile aheri tevkil ve teşrik ve azle ve münferiden ve müctemian ifayı mezun olmak üzere Edirne'de mukim Sarraf İsak Hayım efendi veled Avram efendi kabulüne mevkuf olarak vekili mutlak nasp ve tayin ettiklerini beyan ve ikrar eylemiş olduklarından talebi vaki vechile tarafımdan işbu vekaletname bittanzim müvekkil ve şahid an muma ileyhim muvacehesinde alenen ve cehren kıraet ve meâli takrir ve tefhim olunarak münderecaat ve mazmununun ceryanı ve ikrarı vakıa muvafakatı tasdik olunduktan sonra zîri cümlemiz tarafından mecmuan imza ve mührü resmi ile taktim ve tevsik olundu.

Paris 30 Teşrini Evvel 1928.

Ek 9- Tapu Senedi (Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü).

Kozahane Tapu Senedi, Tapu Sicil Müdürlüğü, Edirne

SENEDİ HAKANİ *Tuğra-i Sultan*

Muhammed Reşad Han.

Sayfa numarası : 31

Defteri Şehr : 320

Defter numarası : 62

Cilt numarası : -

Sayfa numarası : 84

Liva : Edirne

Kaza : Edirne

Karye : -

Sokak : Kerme kapu caddesi.

Semti meşhur : -

Mahalle : -

Çelebi vakfından.

Yemini İsak hane yesari tarik zahrı Behur hanesi cephesi tarik.

Muhassası : Senevi üç yüz elli kuruş icaresi.

Sahibi evveli : Tebai Osmaniyeden Silya cemaatinden tüccar Cakım veled Davud Çen Metrant'ın vefatıyla varisi olan zevcesi Estere ve oğulları Avram ve Yasef ve kızı Roze'yi terk eylemiş ise de mezbure Roze ...devleti tebasından olduğu anlaşılmakla beraşeh mahrum kalmadığı ve başka hakkı intikale nail varis olmadığı mahallesinden mevrud ilmühaber ve vergi ruhsat tezkeresinden anlaşılmakla intikalen.

Mutasarrıfı : Silya cemaatinden on altı sehim itibariyle iki sehmi zevcesi Estere ve yedişerden on dört sehmi oğulları Avram ve Yasef.

Tabiatı : Devleti Aliye-i Osmaniye .

Bedeli : Hisseye göre

Yekün : Aslı 140.000

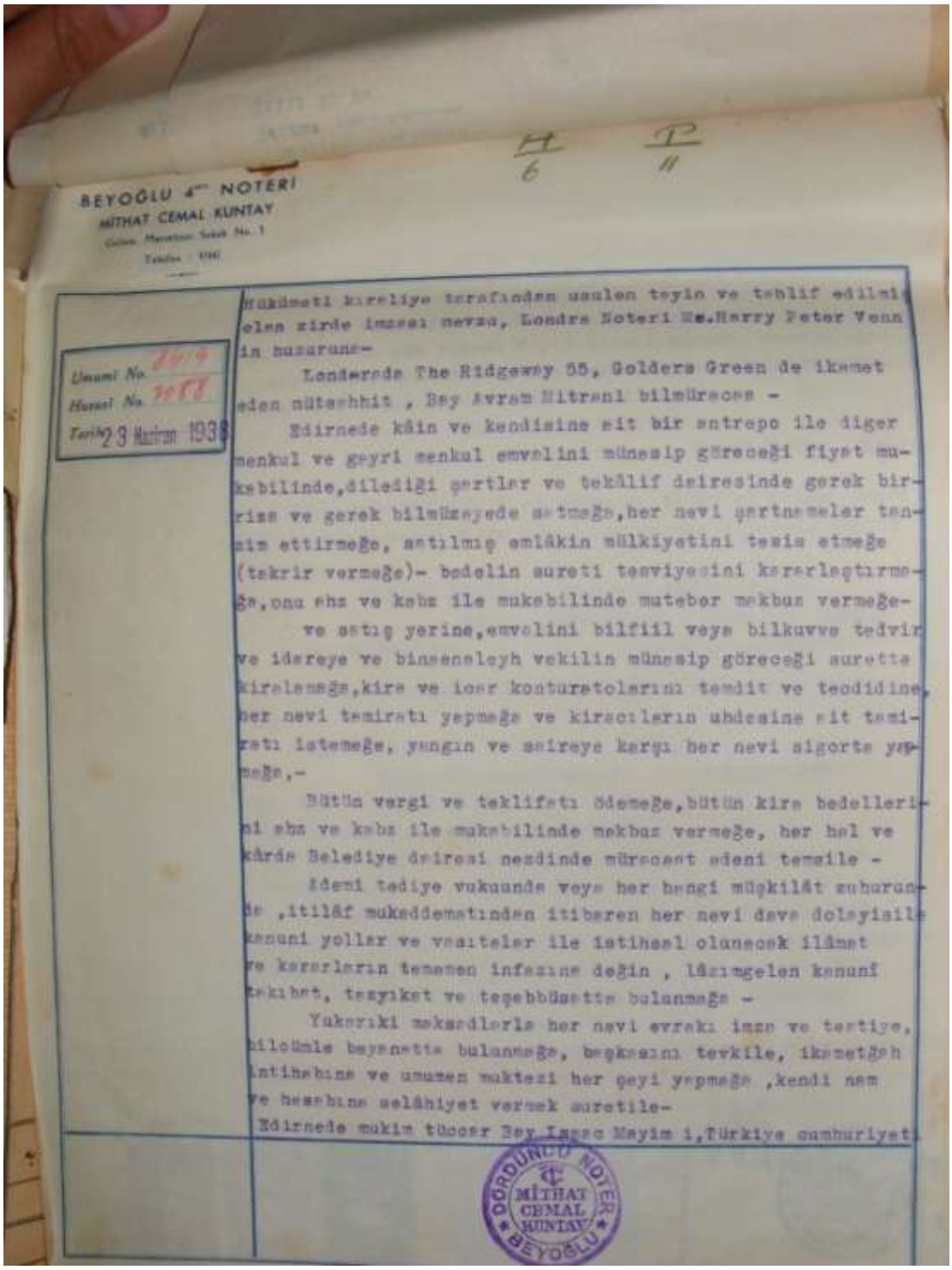
Para : 15 Kuruş

==========

Balada evsafı ve sureti kaydı muharrer bir bap mağaza Defteri Hakani İdaresince Ester ve Avram ve Yasef'e kayıt olunmakla her sene icaresini eda etmek üzere işbu senedi hakanı tanzim ve ita kılındı. 13 Rebiulahir 333 ***Daire-i Belediye***

Vergi umum numarası: 3830-3840 78/79 80/90

Ek 10- Vekâletname, 1938.

BEYOĞLU 4ᵉᵐᵉ NOTERİ
MİTHAT CEMAL KUNTAY

H/6 P/11

Umumi No. 1079
Hususi No. 1078
Tarih 23 Haziran 1938

Hükûmeti kireliye tarafından usulen teyin ve tebliğ edilmiş olan zirde imzası mevzu, Londra Noteri Mr.Harry Peter Venn in huzurunda-

Londrada The Ridgeway 55, Goldera Green de ikamet eden müteahhit , Bey Avram Nitrani bilmüracaa -

Edirnede kâin ve kendisine ait bir antrepo ile diğer menkul ve gayri menkul emvalini münasip göreceği fiyat mukabilinde,dilediği şartlar ve tekâlif dairesinde gerek bir-rize ve gerek bilmüzayede satmağa,her nevi şartnameler tanzim ettirmeğe, satılmış emlâkin mülkiyetini tesis etmeğe (tekrir vermeğe)- bedelin sureti tesviyesini kararlaştırmağa,onu ahz ve kabz ile mukabilinde mutebar makbuz vermeğe-

ve satış yerine,emvalini bilfiil veya bilkuvve tedvir ve idareye ve binaenaleyh vekilin münasip göreceği surette kiralamağa,kira ve icar kontratolarını temdit ve tecdidine, her nevi temiratı yapmağa ve kiracıların uhdesine ait temiratı istemeğe, yangın ve sairaya karşı her nevi sigorta yaptırmağa,-

Bütün vergi ve teklifatı ödemeğe,bütün kira bedellerini ahz ve kabz ile mukabilinde makbuz vermeğe, her hal ve kârda Belediye dairesi nezdinde müracaat edeni temsile -

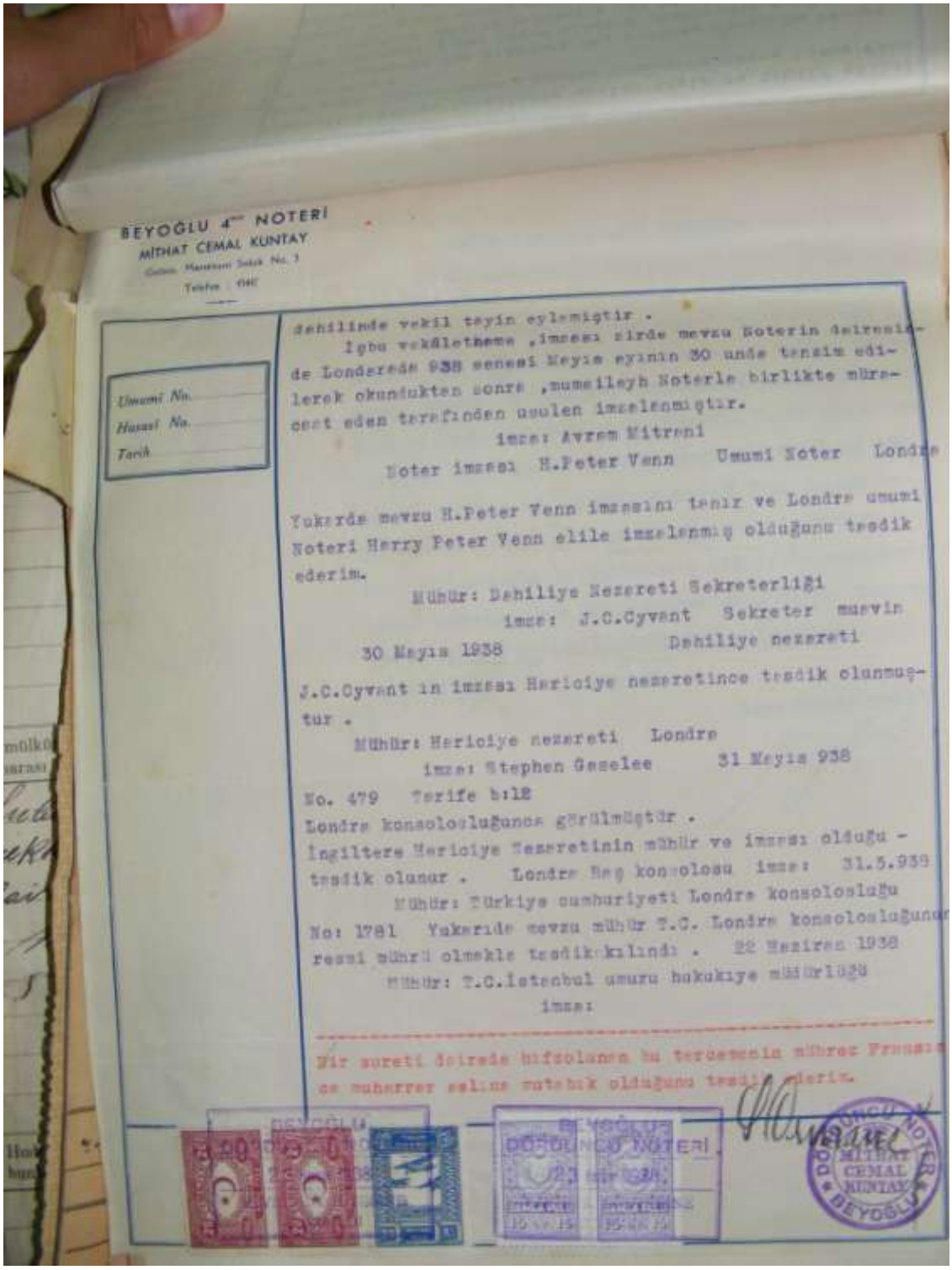
Edeni tediye vukuunda veya her hangi müşkilât zuhurunda ,itilâf mukaddematından itibaren her nevi dava dolayisile kanuni yollar ve vasaiteler ile istihsal olunacak ilâmat ve kararların tamamen infazına değin , lâzımgelen kanuni takibat, tasyikat ve teşebbüsatta bulunmağa -

Yukarıki maksadlarla her nevi evrakı imza ve tastiye, bilcümle beyanatta bulunmağa, başkasını tevkile, ikametgâh intihabına ve umumen muktezi her şeyi yapmağa ,kendi nam ve hesabına selâhiyet vermek suretile-

Edirnede mukim tüccar Bey Isaac Mayim i,Türkiye cumhuriyeti

DÖRDÜNCÜ NOTER
MİTHAT CEMAL KUNTAY
BEYOĞLU

Sayfa 1 -Beyoğlu Noteri, İstanbul, 1938.

BEYOĞLU 4ÜNCÜ NOTERİ
MİTHAT CEMAL KUNTAY

Umumi No.
Hususi No.
Tarih

dahilinde vekil tayin eylemiştir .
İşbu vekâletname ,imzası sırde mevzu Noterin dairesinde Londrada 938 senesi Mayıs ayının 30 unda tanzim edilerek okunduktan sonra ,mumaileyh Noterle birlikte mübaşeret eden tarafından usulen imzalanmıştır.
imza: Avrem Mitrani
Noter imzası H.Peter Venn Umumi Noter Londra

Yukarda mevzu H.Peter Venn imzasını tanır ve Londra umumi Noteri Herry Peter Venn elile imzalanmış olduğunu tasdik ederim.
Mühür: Dahiliye Nezareti Sekreterliği
imza: J.C.Cyvant Sekreter muavin
30 Mayıs 1938 Dahiliye nezareti

J.C.Cyvant ın imzası Hariciye nezaretince tasdik olunmuştur .
Mühür: Hariciye nezareti Londra
imza: Stephen Gaselee 31 Mayıs 938

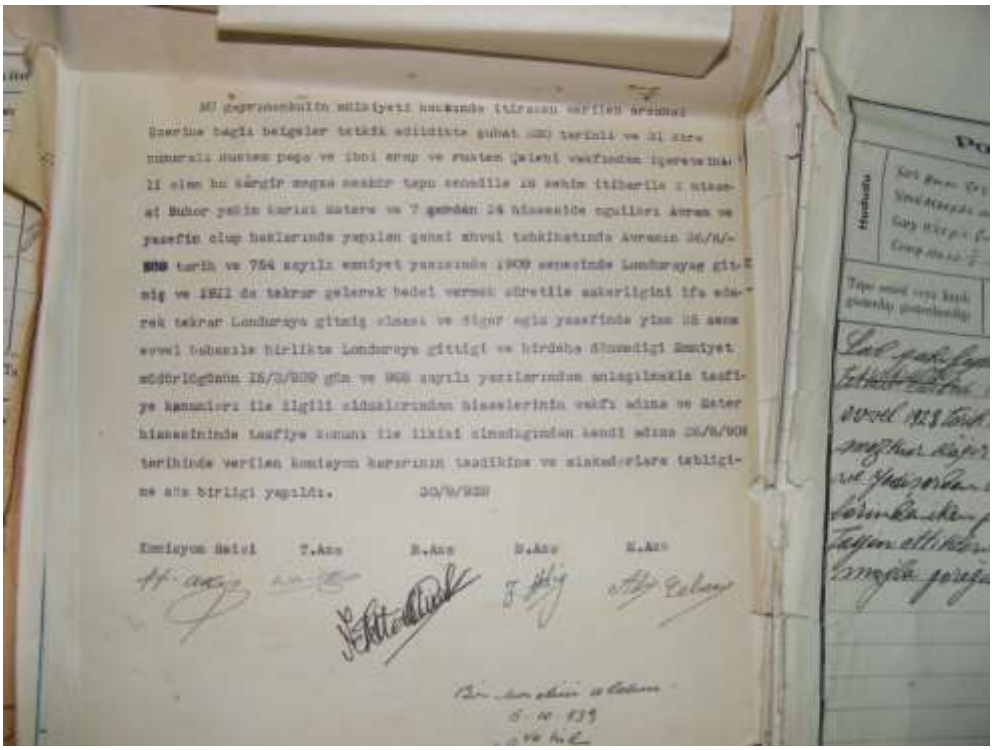
No. 479 Tarife b:12
Londra konsolosluğunca görülmüştür .
İngiltere Hariciye Nezaretinin mühür ve imzası olduğu - tasdik olunur . Londra Baş konsolosu imza: 31.5.939
Mühür: Türkiye cumhuriyeti Londra konsolosluğu
No: 1781 Yukarıda mevzu mühür T.C. Londra konsolosluğunun resmi mührü olmakla tasdik kılındı . 22 Haziran 1938
Mühür: T.C.İstanbul umuru hukukiye müdürlüğü
imza:

Bir sureti dairede hıfzolunan bu tercemenin mübrez Fransızca muharrer aslına mutabık olduğunu tasdik ederim.

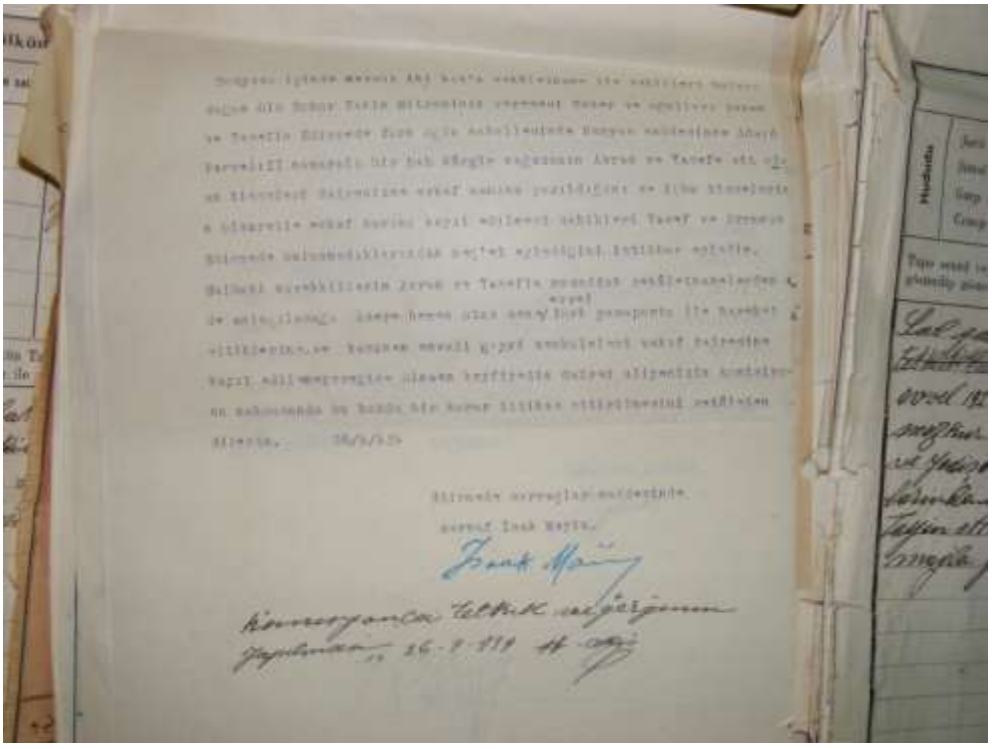
BEYOĞLU DÖRDÜNCÜ NOTERİ MİTHAT CEMAL KUNTAY BEYOĞLU

Sayfa 2 -Beyoğlu Noteri, İstanbul, 1938.

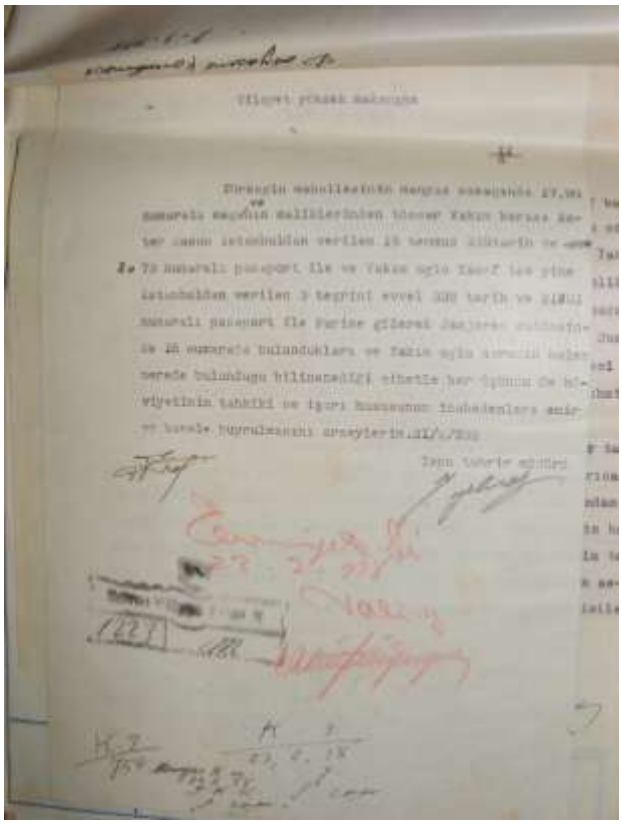
Ek 11- Edirne Tapu Sicil Müdürlüğü, yazışmalar.

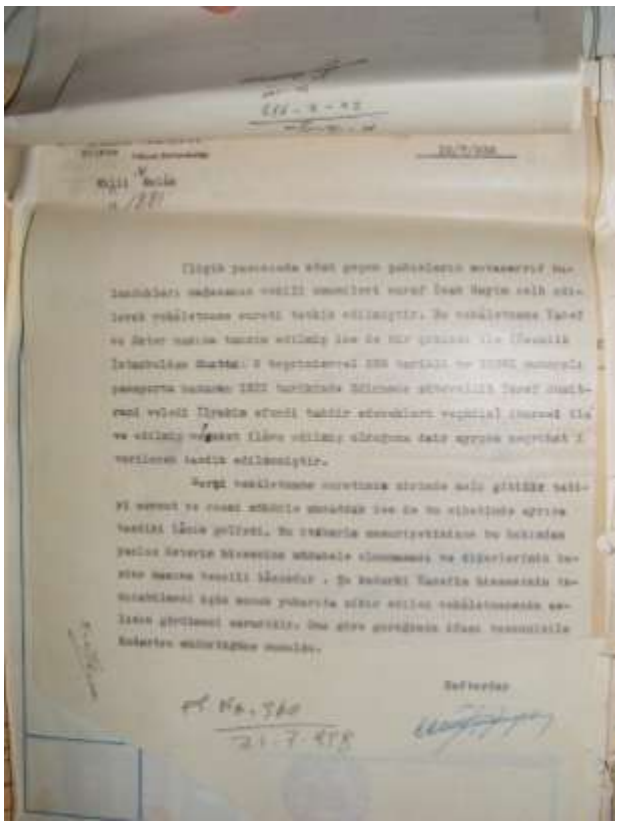
Ek 11.1 :Avram ve Yasef'in hisselerinin Vakıf'a aktarılması ile ilgili komisyon kararı, 1939.

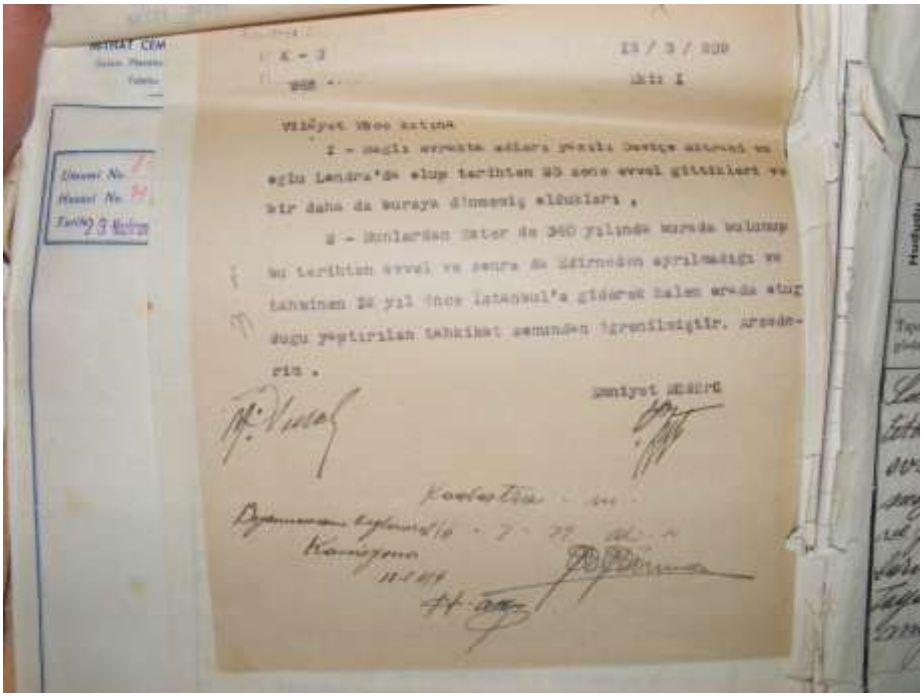
Ek 11.2: Sarraf İsak Mayim'a verilen vekaletname ile ilgili yazışmalar,1939.

Ek 11.3:Varislerin nerede olduğuna dair araştırma yapılması ile ilgili yazışma,1938.

Ek 11.4:Sarraf İsak Mayim'a verilen vekaletname ile ilgili yazışmalar,1938.

Ek 11.5:Emniyet Müdürlüğü tarafından yapılan araştırma sonucunda, Buhor Yakim karısı Ester'in İstanbul'da yaşadığı diğer varisler olan, Yasef ve Avram'dan haber alınamamıştır, 1939.

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE

PAFTA NO: Röl 1/12

Rölöve Vaziyet Planı

İL: EDİRNE
İLÇE: MERKEZ
PAFTA: 2
ADA: 6
PARSEL: 11

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

K

muhdes duvar

A

muhdes beton merdiven

ODA 1
Tavan : Ahşap Çıtalı
Zemin : marley
Bölme duvarlar: delikli tuğla+ sıva+boya

ZEMİN KAT
Tavan : Ahşap
Zemin : Şap
Duvarlar : Taş örgü
Alan : 456.58 m2

muhdes ahşap merdiven

KOZAHAN'A BİTİŞİK OLARAK BULUNAN MUHDES BİNA

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

ANA GİRİŞ

BAHÇE GİRİŞİ

BAHÇE

DetayA

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

PAFTA NO: Röl 2/12

Zemin Kat Planı
-1.28 Kotu

Ölçek: 1/100

K1: 180/262
K2: 185/264
K3: 180/257
K4: 183/258
K5: 185/260

P1 : 131/139
P2 : 133/140
P3 : 134/138
P4 : 132/135
P5 : 136/142
P6 : 132/138
P7 : 90/153
P8 : 134/140
P9 : 136/139
P10:135/138

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

K

1.KAT
Tavan : Ahşap
Zemin : Ahşap Döşeme
Duvarlar : 4 sıra tuğla + Taş (Almaşık örgü)
Alan : 456.58 m2

ODA 2
Tavan : Ahşap Çıtalı
Zemin : Ahşap Döşeme
Bölme duvarlar: ahşap

BU BÖLÜMDE ÖLÇÜ ALINAMAMIŞTIR. 2. KAT ZEMİNİ BÖLÜM ÜZERİNE YIKILDIĞI İÇİN GİRİLEMEMİŞTİR.

KOZAHAN'A BİTİŞİK OLARAK BULUNAN MUHDES BİNA

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

BAHÇE GİRİŞİ

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

PAFTA NO: Röl 3/12

1.Kat Planı
+2.00 Kotu

Ölçek: 1/100

P1 : 137/297
P2 : 134/295
P3 : 134/297
P4 : 130/296
P5 : 138/293
P6 : 135/296
P7 : 136/295
P8 : 138/297
P9 : 131/297
P10:133/296
P11:129/294
P12:130/295
P13:134/293
P14:135/293
P15:134/296
P16:140/296

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

K

2.KAT

KOZAHAN'A BİTİŞİK OLARAK
BULUNAN MUHDES BİNA

BU BÖLÜMDE ÖLÇÜ ALINAMAMIŞTIR. ÇATI BU KAT
ÜZERİNE YIKILMIŞ VE 2. KAT DÖŞEMESİNİN ÜÇTE BİRİ
YIKILMIŞ DURUMDADIR.

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

BAHÇE GİRİŞİ

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHAN
BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ

PAFTA NO: Röl 4/12

2.Kat Planı

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

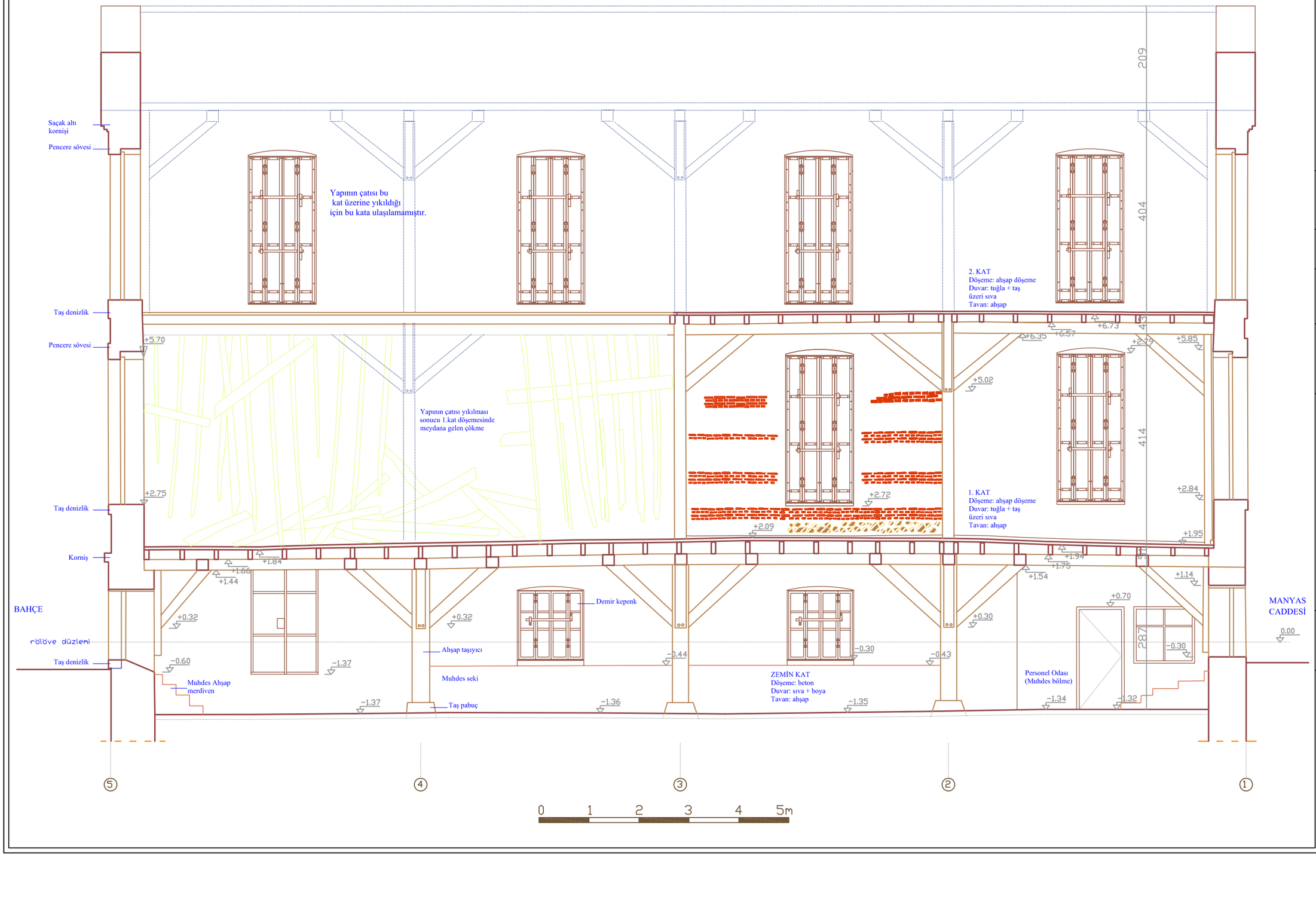
PAFTA NO: Röl 5/12

A-A Kesit

Ölçek: 1/100

Sıva
Çimento harçlı sıva
Harç
Tuğla
Ahşap
Taş

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

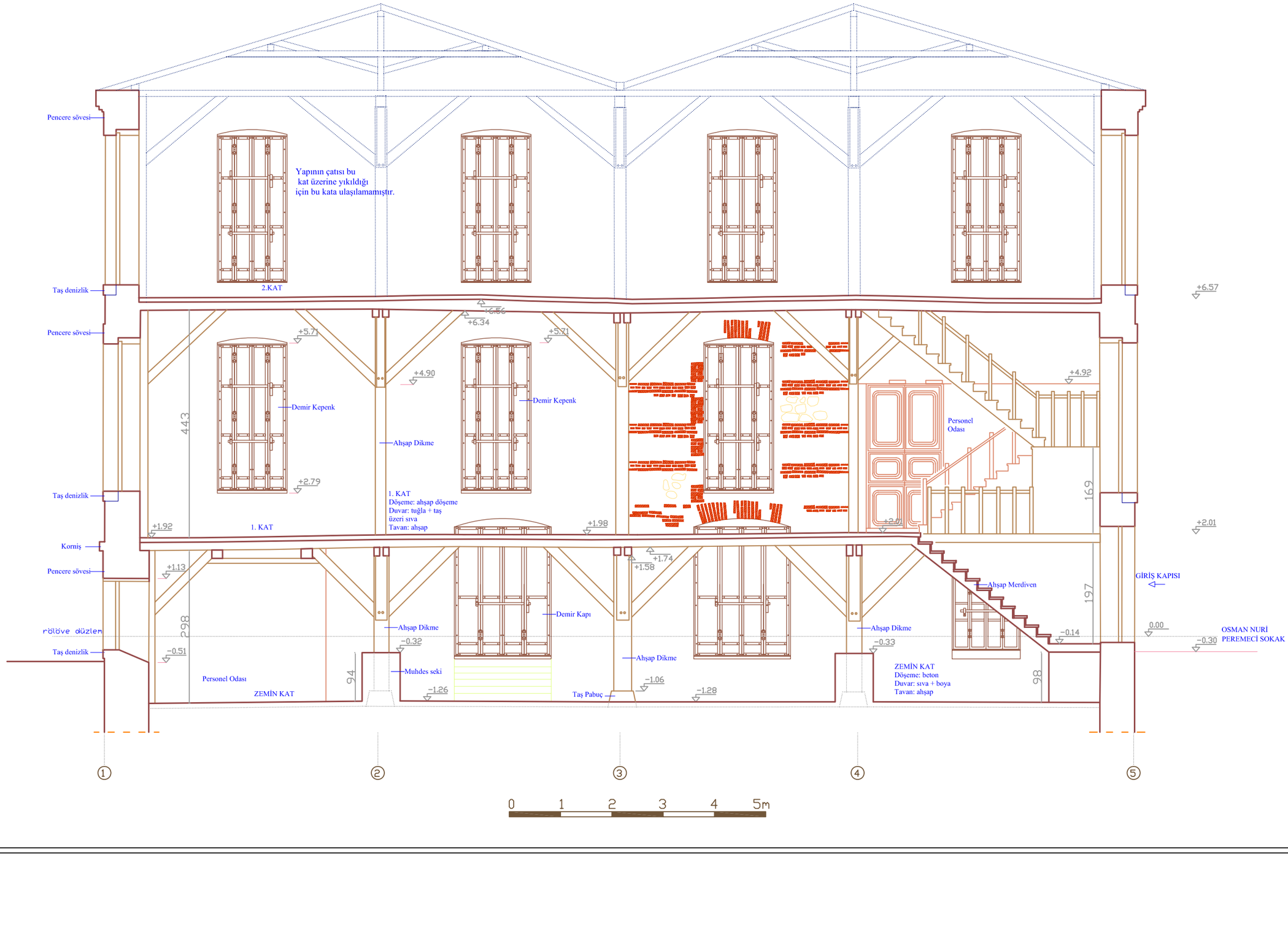
PAFTA NO: Röl 6/12

B-B Kesit

Ölçek: 1/100

Sıva
Çimento harçlı sıva
Harç
Tuğla
Ahşap
Taş

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

PAFTA NO: Röl 7/12

Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

- Sıva
- Çimento harçlı sıva
- Harç
- Tuğla
- Ahşap
- Taş

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

PAFTA NO: Röl 8/12

Doğu Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

- Sıva
- Çimento harçlı sıva
- Harç
- Tuğla
- Ahşap
- Taş

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

PAFTA NO: Röl 9/12

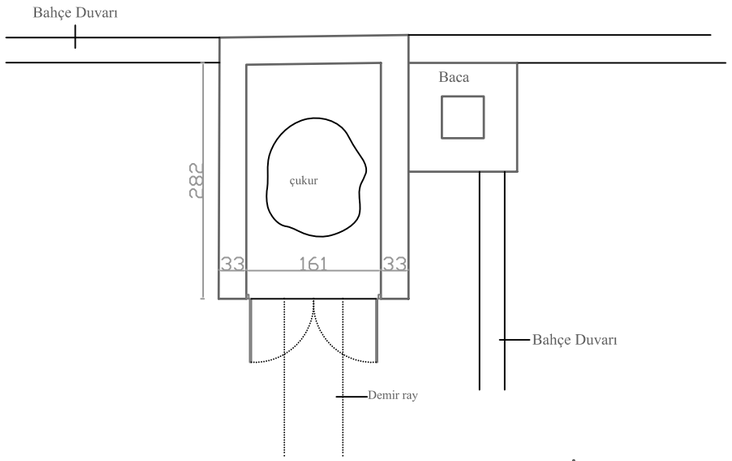
Güney Cephe

Ölçek: 1/100

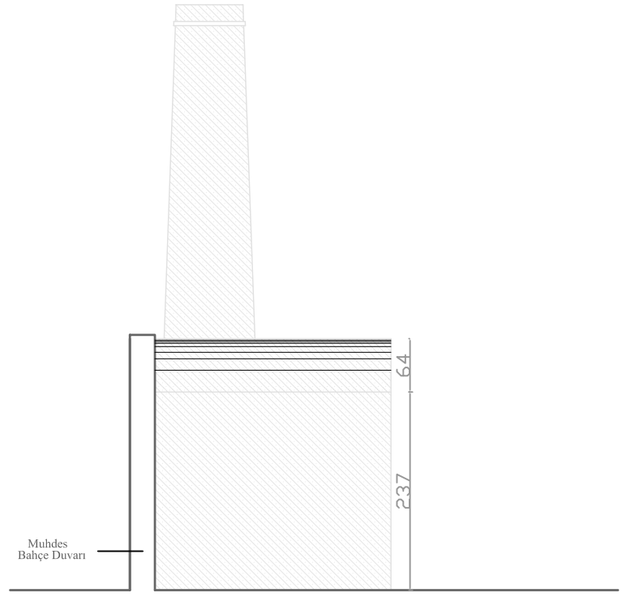
Lejant:

- Sıva
- Çimento harçlı sıva
- Harç
- Tuğla
- Ahşap
- Taş

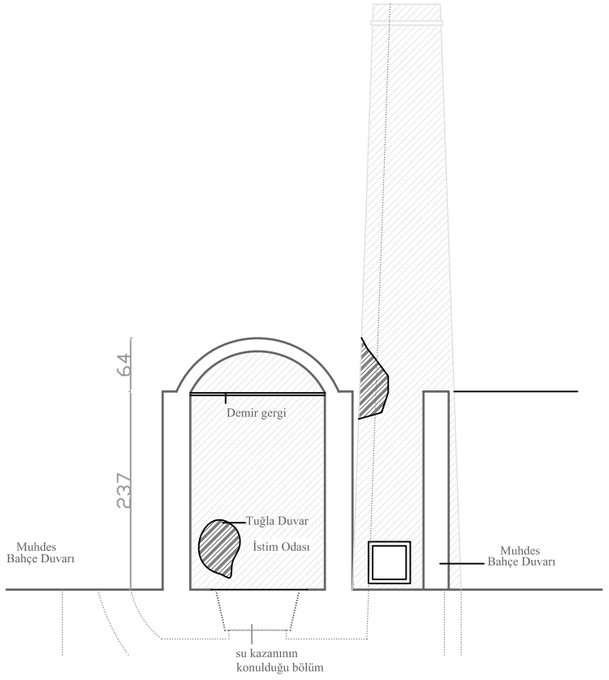
ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

Baca ve İstimhane Planı

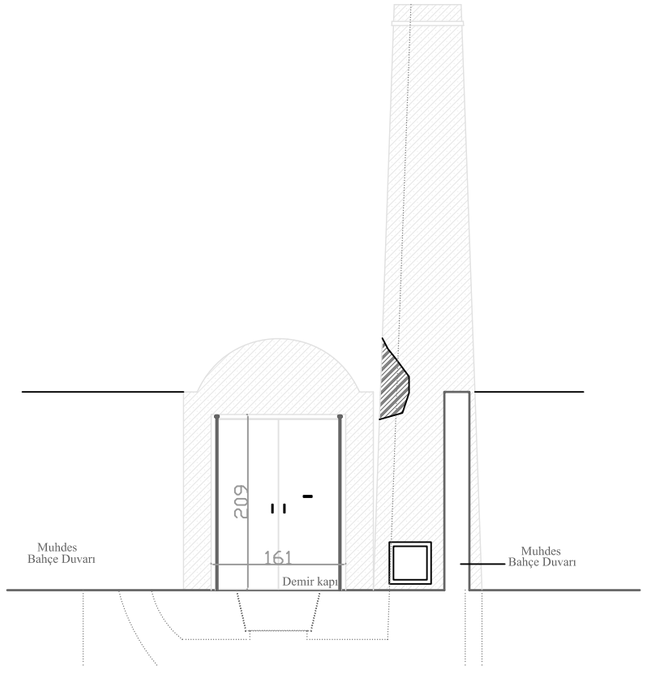

Baca ve İstimhane Doğu Görünüş

Baca ve İstimhane Kesiti

Baca ve İstimhane Kuzey Görünüş

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

PAFTA NO: Röl 10/12

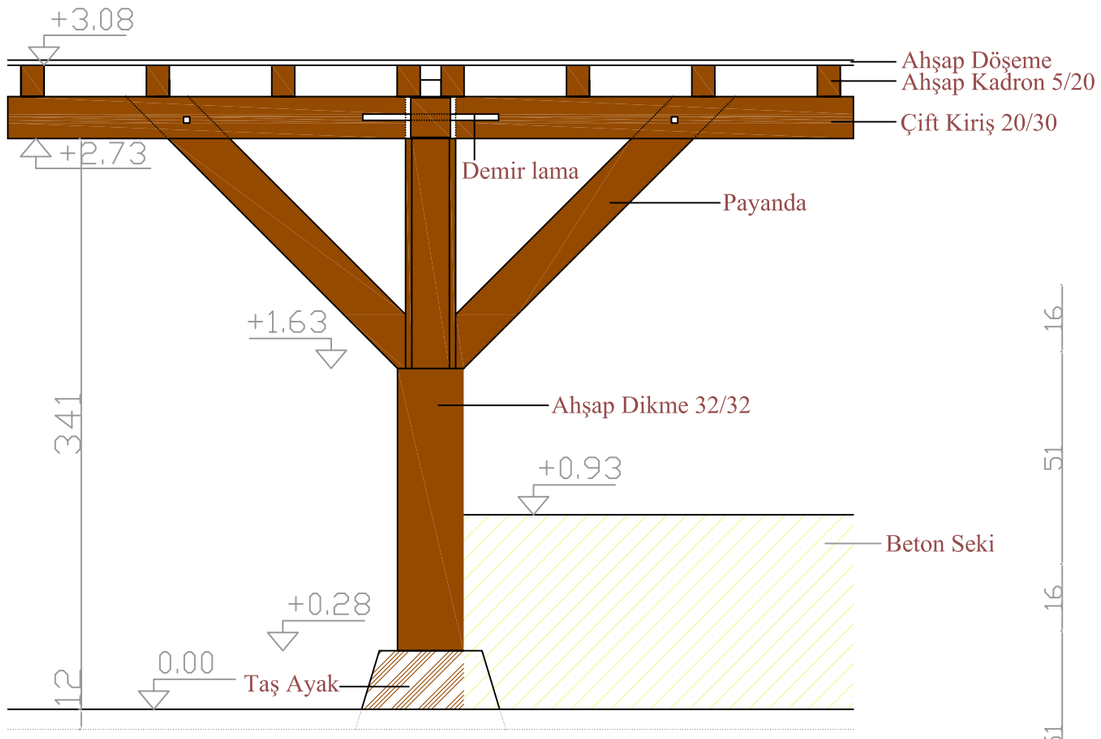
İstim Odası ve Baca

Ölçek: 1/100

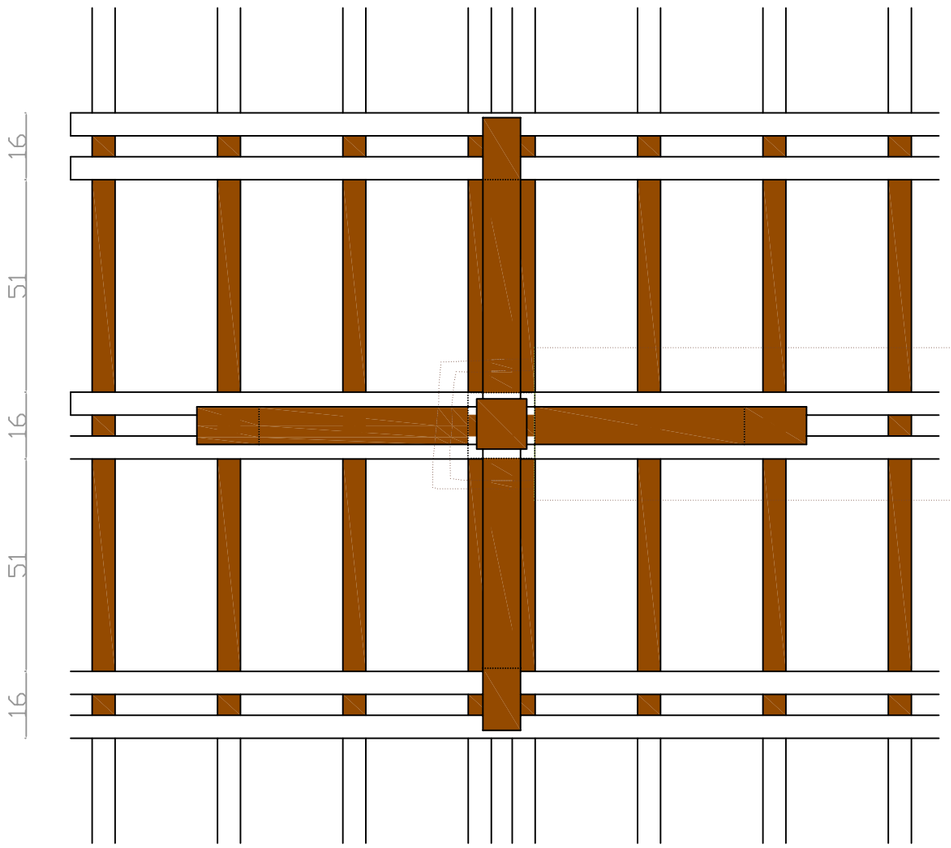
Lejant:

- Sıva
- Çimento harçlı sıva
- Harç
- Tuğla
- Ahşap
- Taş

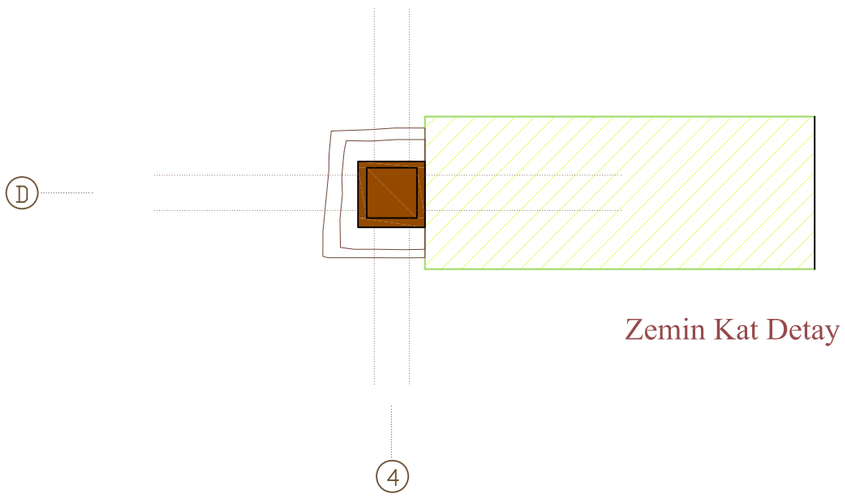
ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

Zemin Kat Sistem Detayı

Zemin Kat Tavan
Sistem Detayı

Zemin Kat Detay A

0 10 20 30 40 50 100cm

EDİRNE KOZAHAN
BİNASI

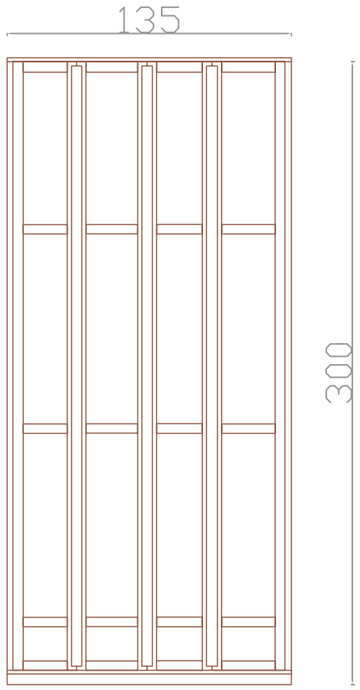
RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

PAFTA NO: Röl 11/12

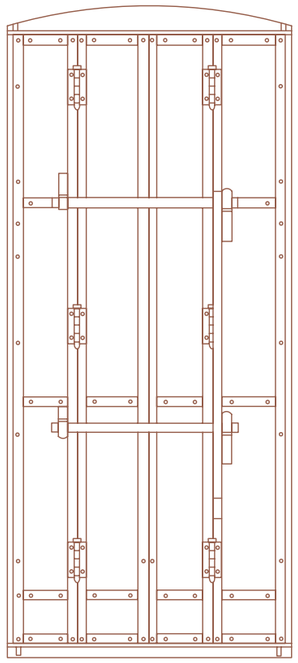
Sistem Detayı

Ölçek: 1/100

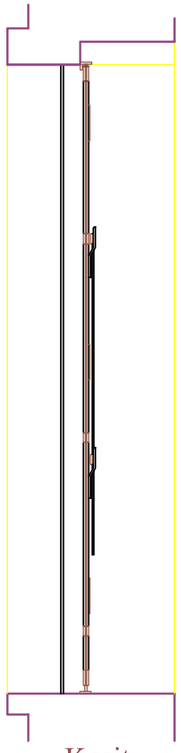
ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

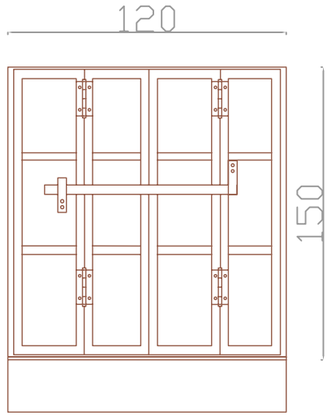
Dıştan Görünüş

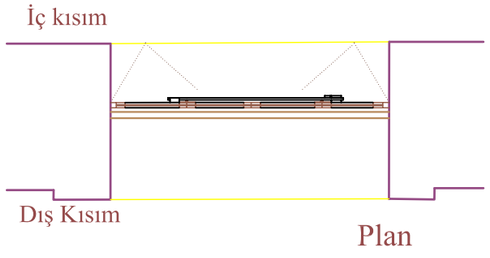
İçten Görünüş

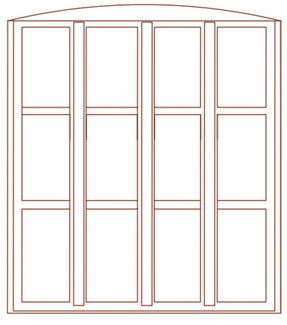
Kesit

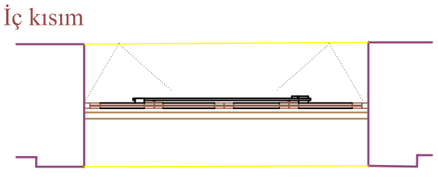
İçten Görünüş

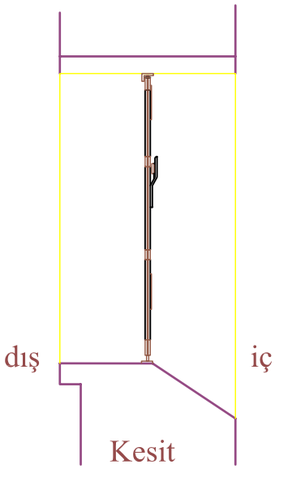
Plan

Dıştan Görünüş

Plan

Kesit

1.KAT VE 2. KAT PENCERESİ

ZEMİN KAT PENCERESİ

0 10 20 30 40 50 100cm

EDİRNE KOZAHAN BİNASI

RÖLÖVE
ÖLÇÜLÜ ÇİZİM

PAFTA NO: Röl 12/12

Pencere Detayları

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

K

KOZAHANA BİTİŞİK OLARAK BULUNAN MÜHDES BİNA

muhdes duvar

muhdes beton merdiven

muhdes ahşap merdiven

ZEMİN KAT
Tavan : Ahşap
Zemin : Şap
Duvarlar : Taş örgü
Alan : 456.58 m2

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

ANA GİRİŞ

BAHÇE GİRİŞİ

BAHÇE

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHANESİ

Analiz Paftası

PAFTA NO: Analiz 1/8

Zemin Kat Planı
-1.28 Kotu

Ölçek: 1/100

- Duvar Yüzeyinde Aşınma
- Sıva Dökülmesi
- Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
- Yosunlanma
- Taş yüzeyinde renk değişimi
- Sıva yüzeyindeki renk değişimi
- Duvar yüzeyindeki renk değişimi
- Ahşap bozulma
- Çatlak
- Eksik Parçalar
- Niteliksiz Ekler
- Boyanmış Yüzey
- Çimento Harçlı Sıva
- Şap

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

KOZAHAN'A BİTİŞİK OLARAK
BULUNAN MUHDES BİNA

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

BAHÇE GİRİŞİ

1.KAT
Tavan : Ahşap
Zemin : Ahşap Döşeme
Duvarlar : 4 sıra tuğla + Taş
(Almaşık örgü)
Alan : 456,58 m2

BU BÖLÜMDE ÖLÇÜ ALINAMAMIŞTIR. 2. KAT ZEMİNİ
BÖLÜM ÜZERİNE YIKILDIĞI İÇİN GİRİLEMEMİŞTİR.

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE
KOZAHANESİ

Analiz Paftası

PAFTA NO: Analiz 2/8

1.Kat Planı
+2.00 Kotu

Ölçek: 1/100

- Duvar Yüzeyinde Aşınma
- Sıva Dökülmesi
- Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
- Yosunlanma
- Taş yüzeyinde renk değişimi
- Sıva yüzeyindeki renk değişimi
- Duvar yüzeyindeki renk değişimi
- Ahşap bozulma
- Çatlak
- Eksik Parçalar
- Niteliksiz Ekler
- Boyanmış Yüzey
- Çimento Harçlı Sıva

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

K

2.KAT

DÖŞEMEDEKİ EKSİK KISIM

KOZAHAN'A BİTİŞİK OLARAK BULUNAN MUHDEŞ BİNA

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

BAHÇE GİRİŞİ

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHANESİ

Analiz Paftası

PAFTA NO: Analiz 3/8

2.Kat Planı

Ölçek: 1/100

- Duvar Yüzeyinde Aşınma
- Sıva Dökülmesi
- Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
- Yosunlanma
- Taş yüzeyinde renk değişimi
- Sıva yüzeyindeki renk değişimi
- Ahşap bozulma
- Çatlak
- Eksik Parçalar
- Niteliksiz Ekler
- Boyanmış Yüzey
- Çimento Harçlı Sıva

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Analiz Paftası

PAFTA NO: Analiz 4/8

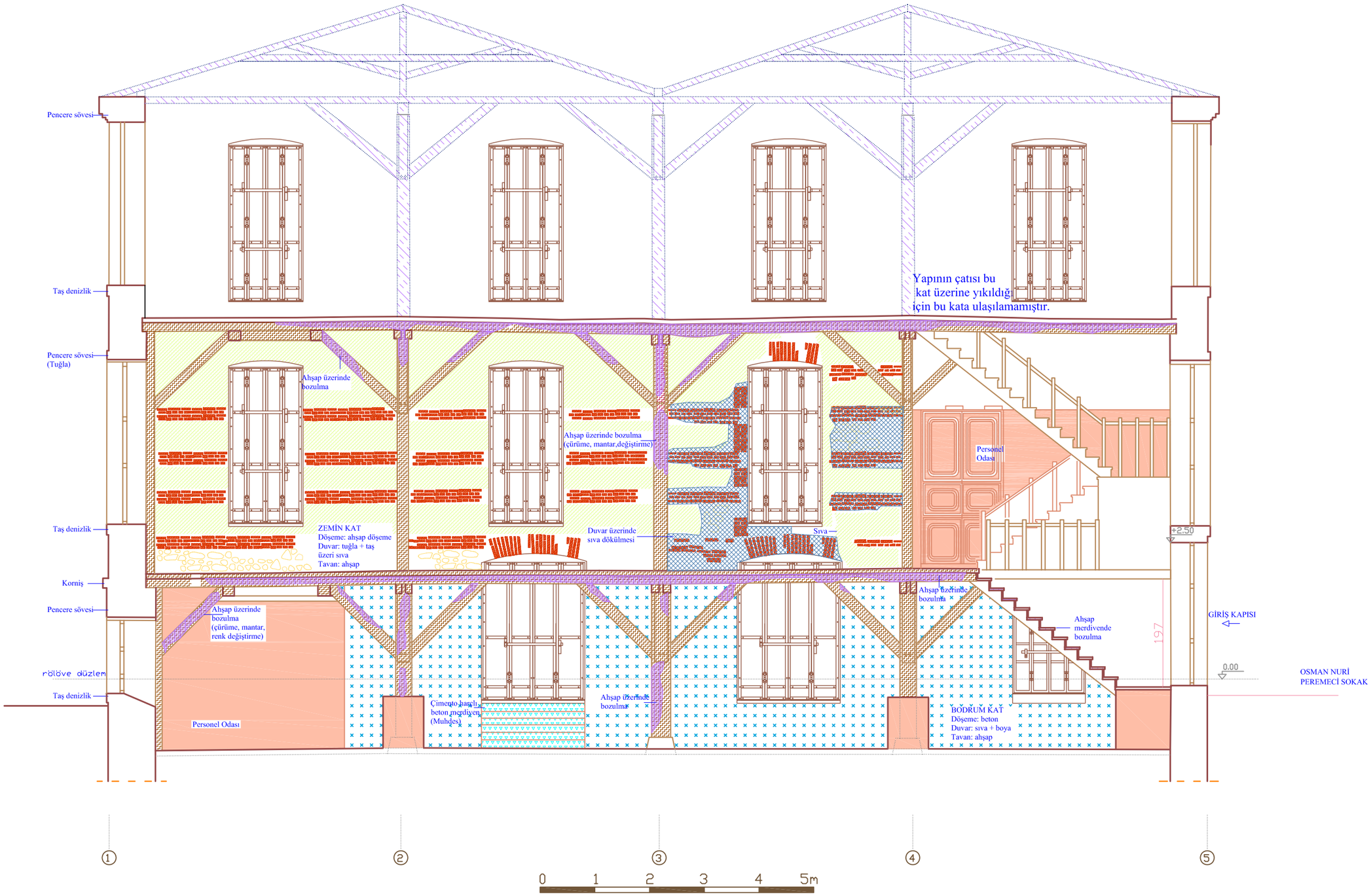
Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

- Duvar Yüzeyinde Aşınma
- Sıva Dökülmesi
- Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
- Yosunlanma
- Taş yüzeyinde renk değişimi
- Sıva yüzeyindeki renk değişimi
- Ahşap bozulma
- Çatlak
- Eksik Parçalar
- Niteliksiz Ekler
- Boyanmış Yüzey
- Çimento Harçlı Sıva

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Analiz Paftası

PAFTA NO: Analiz 5/8

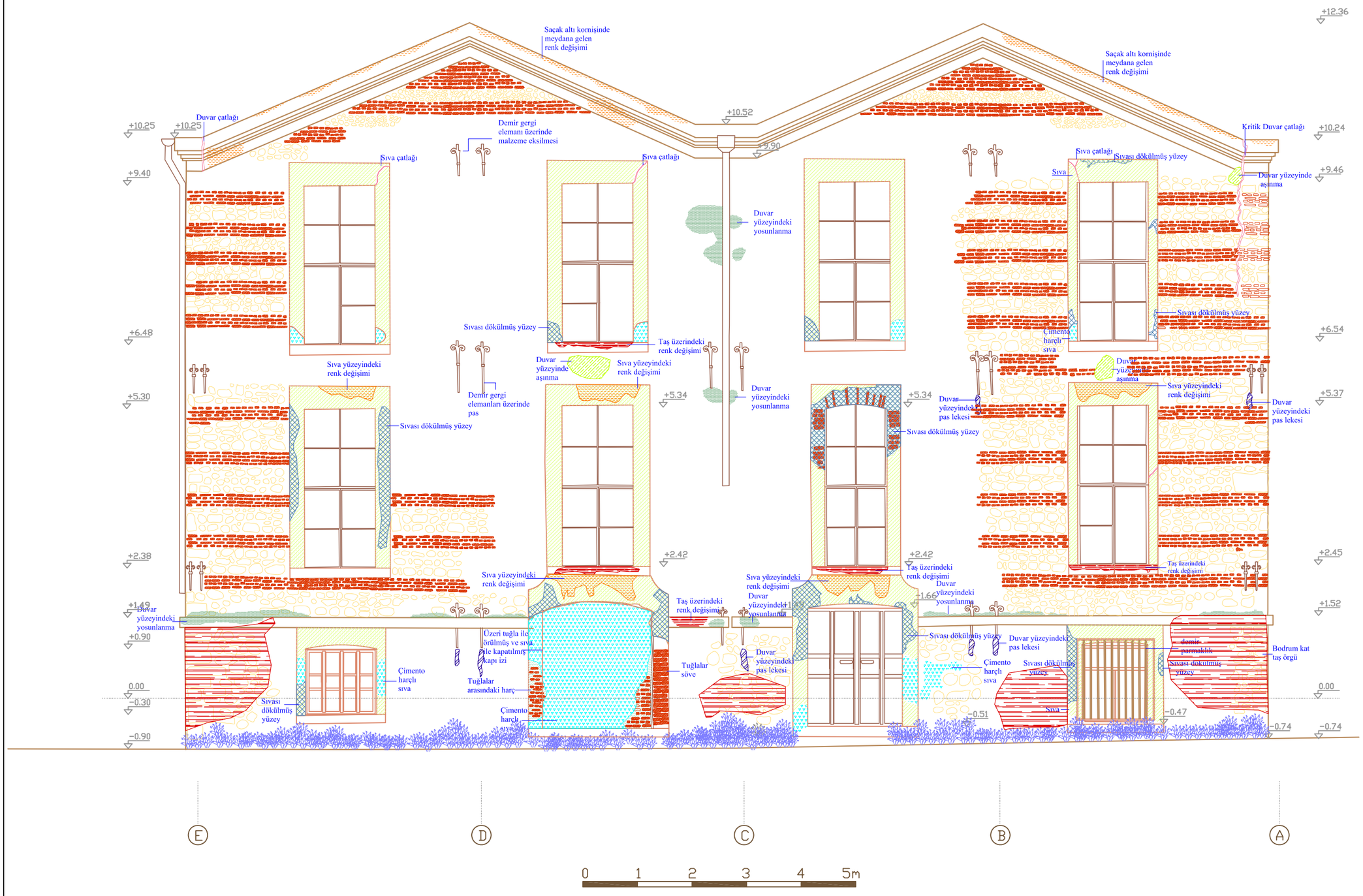
Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

- Duvar Yüzeyinde Aşınma
- Sıva Dökülmesi
- Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
- Yosunlanma
- Taş yüzeyinde renk değişimi
- Sıva yüzeyindeki renk değişimi
- Ahşap bozulma
- Çatlak
- Eksik Parçalar
- Boyanmış Yüzey
- Niteliksiz Ekler
- Çimento Harçlı Sıva

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Hasar Tespiti

PAFTA NO: Analiz 6/8

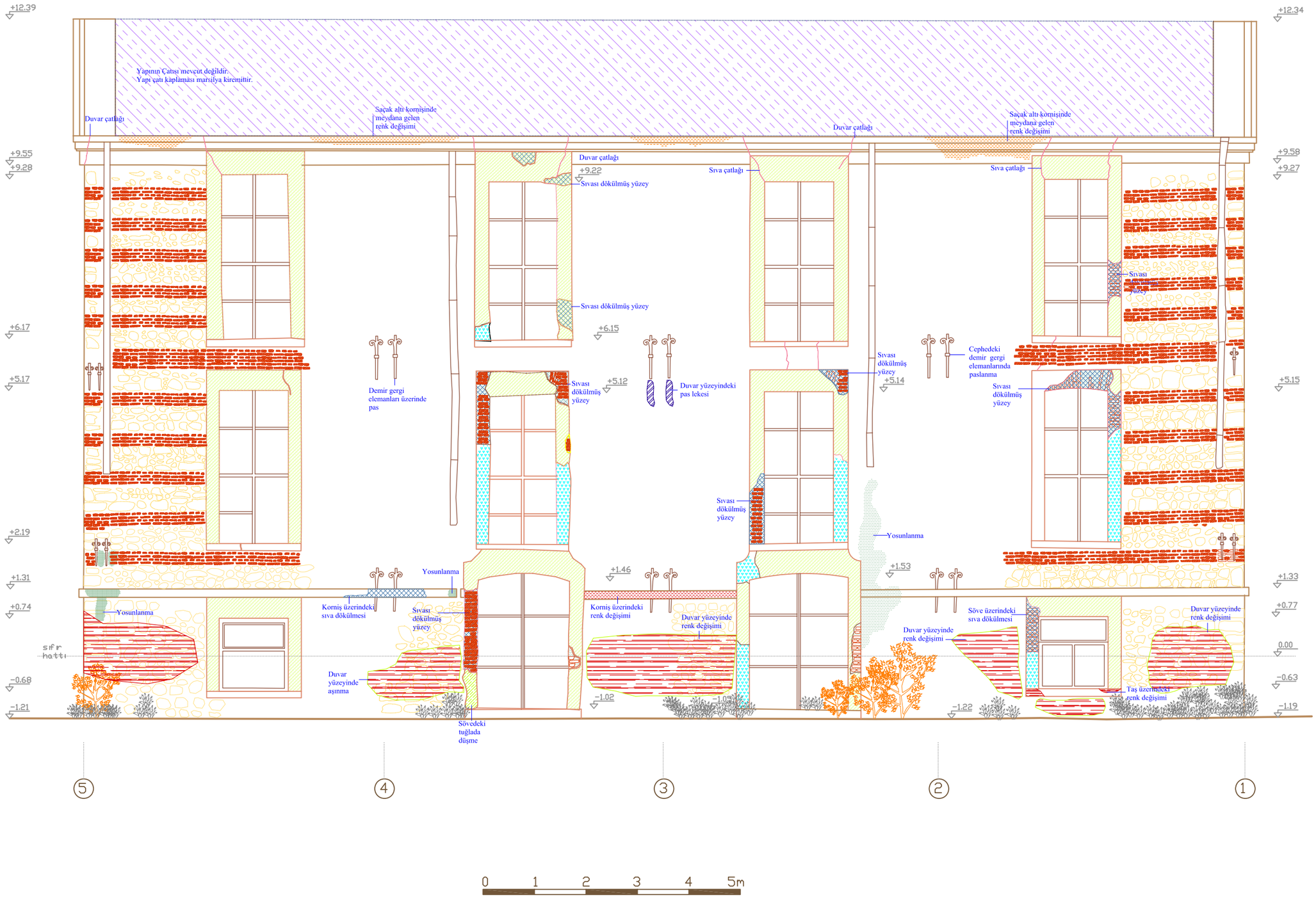
Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

- Duvar Yüzeyinde Aşınma
- Sıva Dökülmesi
- Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
- Yosunlanma
- Taş yüzeyinde renk değişimi
- Sıva yüzeyindeki renk değişimi
- Ahşap bozulma
- Çatlak
- Eksik Parçalar
- Boyanmış Yüzey
- Çimento Harçlı Sıva

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Hasar Tespiti

PAFTA NO: Analiz 7/8

Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

- Duvar Yüzeyinde Aşınma
- Sıva Dökülmesi
- Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
- Yosunlanma
- Taş yüzeyinde renk değişimi
- Sıva yüzeyindeki renk değişimi
- Ahşap bozulma
- Çatlak
- Eksik Parçalar
- Boyanmış Yüzey
- Çimento Harçlı Sıva

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Hasar Tespiti

PAFTA NO: Analiz 8/8

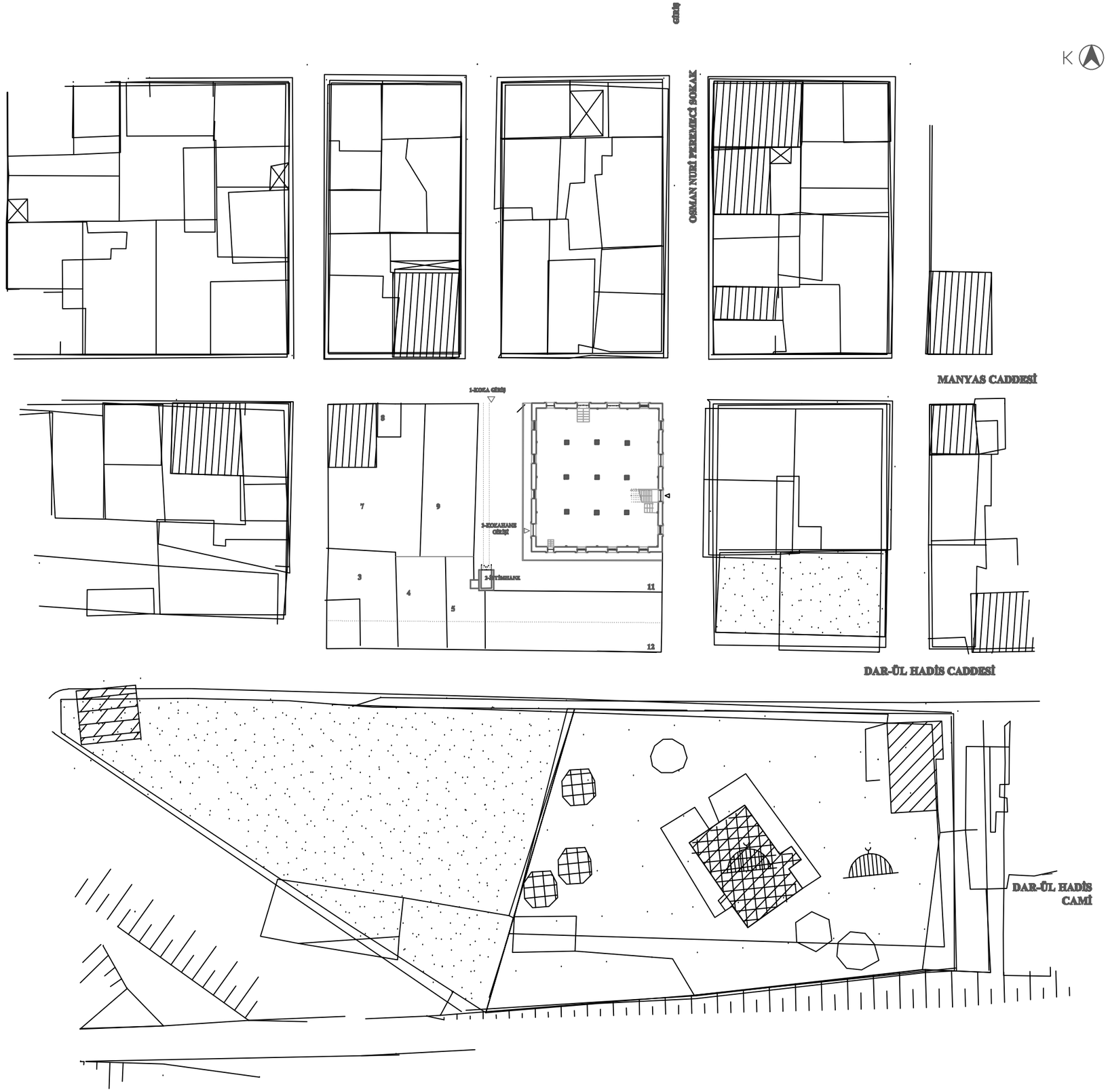
Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

- Duvar Yüzeyinde Aşınma
- Sıva Dökülmesi
- Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
- Yosunlanma
- Taş yüzeyinde renk değişimi
- Sıva yüzeyindeki renk değişimi
- Ahşap bozulma
- Çatlak
- Eksik Parçalar
- Boyanmış Yüzey
- Çimento Harçlı Sıva

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE
KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 1/12

Vaziyet Planı

İL: EDİRNE
İLÇE: MERKEZ
PAFTA: 2
ADA: 6
PARSEL: 11

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

ANA GİRİŞ

BAHÇE

Kazanım Girişi

İstimlâkten

K

EDİRNE KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 2/12

Zemin Kat Planı
-1.28 Kotu

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKÇİ

0 1 2 3 4 5m

MANYAS CADDESİ

K

A B C D E

1 2 3 4 5

A B

1. Kat döşemesinde bulunan parçalı alçıp döşeme

+2.00

+3.65

+2.00

-0.14

1. Kat döşemesinde bulunan parçalı alçıp döşeme

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

BAHÇE GİRİŞİ

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 3/12

1.Kat Planı
+2.00 Kotu

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

K

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

BAHÇE GİRİŞİ

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 4/12

2.Kat Planı

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 5/12

A-A Kesit

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE
KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 6/12

A'-A' Kesit

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE
KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 7/12

Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 8/12

Doğu Cephe

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 9/12

Güney Cephe

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

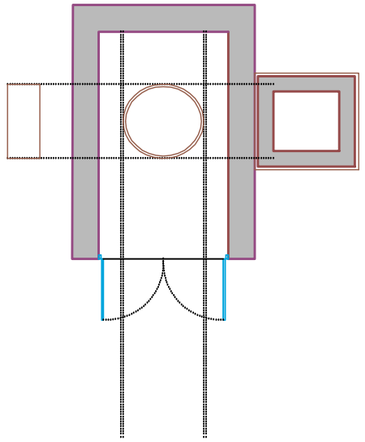
RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 10/12

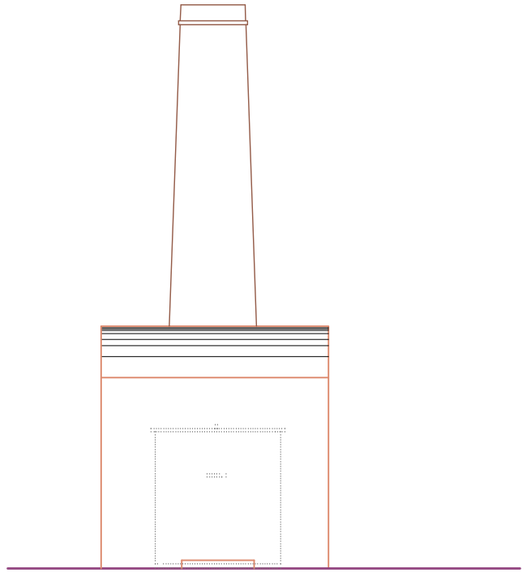
Batı Cephe

Ölçek: 1/100

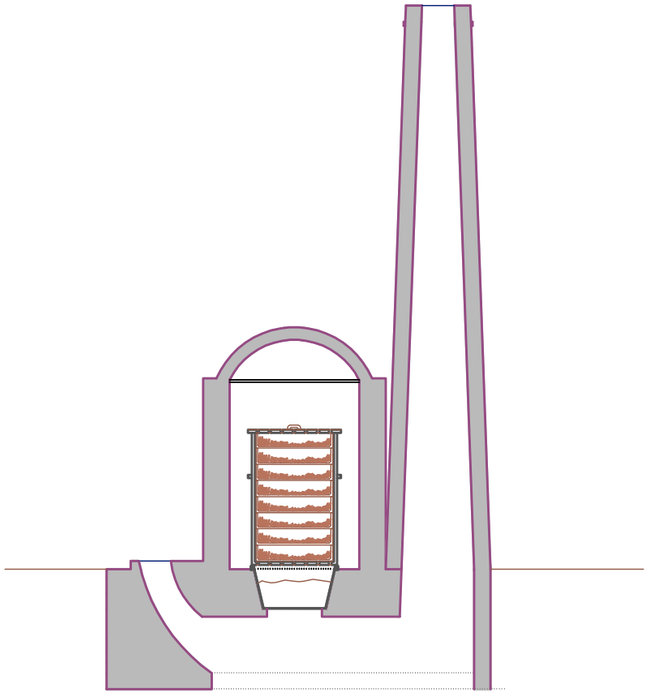
ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

Baca ve İstimhane Planı

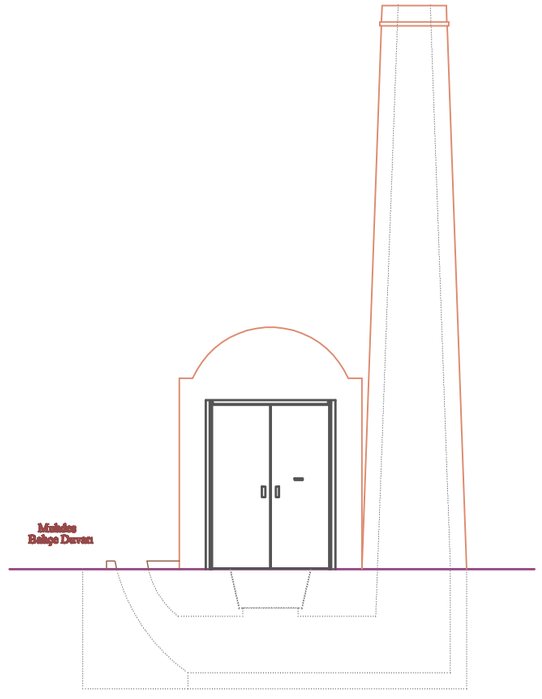

Baca ve İstimhane Doğu Görünüş

Baca ve İstimhane Kesiti

0 1 2 3 4 5m

Baca ve İstimhane Kuzey Görünüş

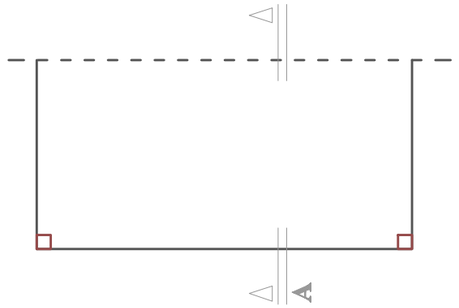
EDİRNE
KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

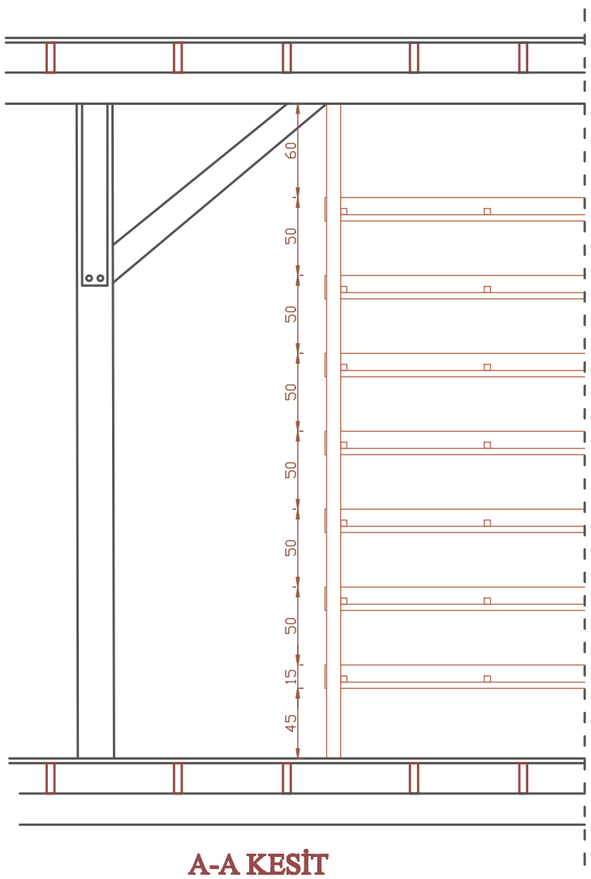
PAFTA NO: Rest 11/12

İstimhane

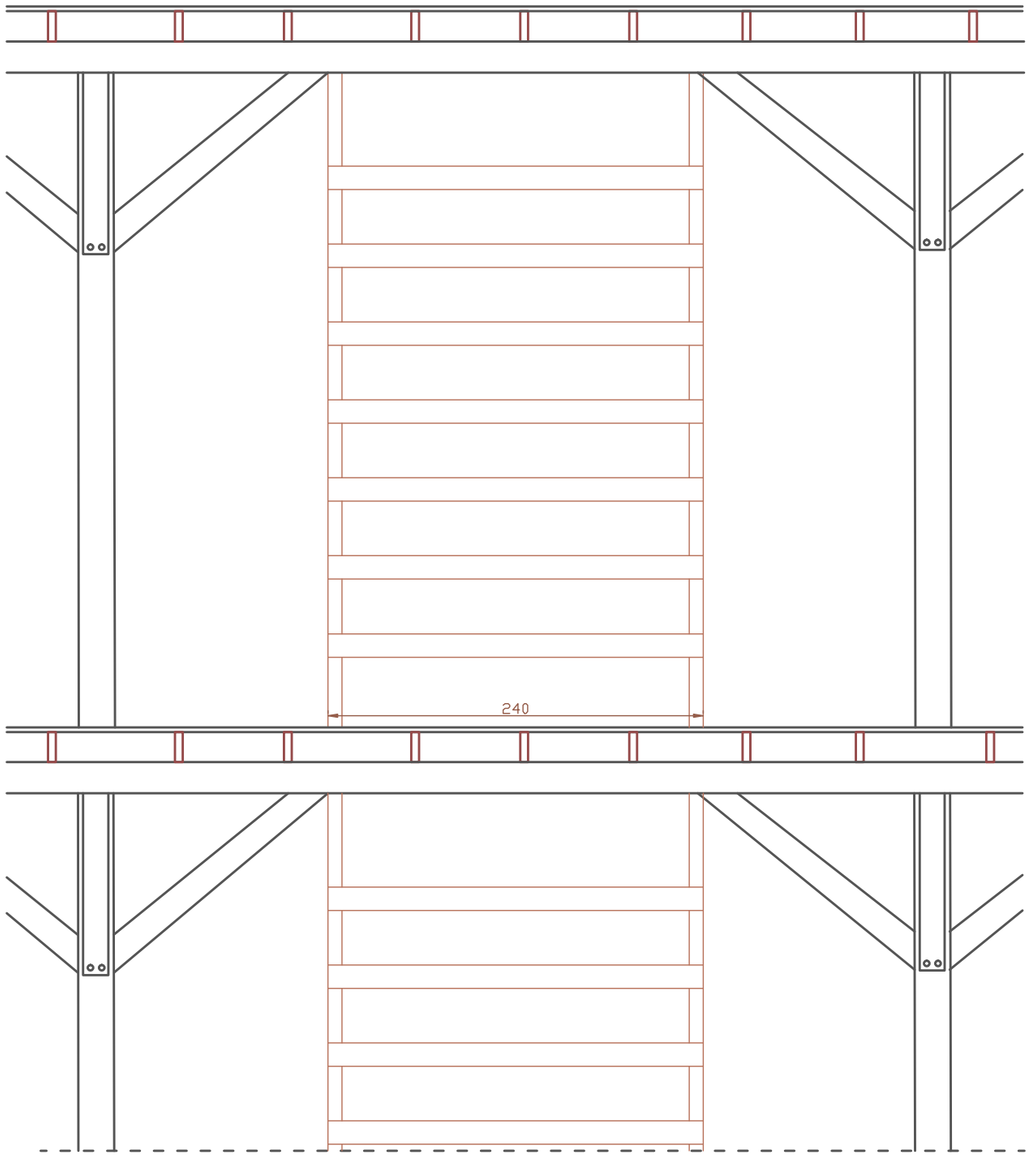
ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

PLAN

A-A KESİT

SİSTEM DETAYI

EDİRNE
KOZAHANESİ

RESTİTÜSYON

PAFTA NO: Rest 12/12

Kerevet Detayı

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

K

muhdes duvar

muhdes beton merdiven

muhdes ahşap merdiven

ZEMİN KAT
Tavan : Ahşap
Zemin : Şap
Duvarlar : Taş örgü
Alan : 456.58 m2

KOZAHANA BİTİŞİK OLARAK BULUNAN MUHDES BİNA

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

ANA GİRİŞ

BAHÇE GİRİŞİ

BAHÇE

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHANESİ

Restorasyon

PAFTA NO: Res 1/8

Zemin Kat Planı
-1.28 Kotu

Ölçek: 1/100

Duvar Yüzeyinde Aşınma
Duvar temizlenip olduğu gibi bırakılacak.

Sıva Dökülmesi
Sıvalara raspa yapılacak. Kapı pencere söveleri aslına uygun sıva uygulanacaktır.

Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
Lekeli bölgelerde kimyasal temizlik uygulanacaktır.

Yosunlanma
Mekanik yöntemle fırçalanarak temizlenecek.

Taş yüzeyinde renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Duvar yüzeyindeki renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Ahşap bozulma
Bozulan kısımlar aynı tür, emprenye edilmiş ağaçla yenilenmelidir.

Çatlak
1 cm kadar olan çatlaklarda enjeksiyon
1-3 cm arası çatlaklarda metal kenetler
3-5 cm arası çatlaklarda ise metal kenetlerle dikiş atıp hidrolik kireç harcı ile doldurulmalıdır.

Eksik Parçalar
Aynı tür malzemeden aslına uygun olarak bütünleme yapılacaktır.

Niteliksiz Ekler
Niteliksiz ekler kaldırılacaktır.

Boyanmış Yüzey
Boyanmış yüzeylere raspa yapılacaktır.

Çimento Harçlı Sıva
Mekanik yöntemle temizlenecektir.

Şap
Mekanik yöntemle temizlenecektir.

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

KOZAHAN'A BİTİŞİK OLARAK BULUNAN MUHDEŞ BİNA

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

BAHÇE GİRİŞİ

1.KAT
Tavan : Ahşap
Zemin : Ahşap Döşeme
Duvarlar : 4 sıra tuğla + Taş (Almaşık örgü)
Alan : 456,58 m2

BU BÖLÜMDE ÖLÇÜ ALINAMAMIŞTIR. 2. KAT ZEMİNİ BÖLÜM ÜZERİNE YIKILDIĞI İÇİN GİRİLEMEMİŞTİR.

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHANESİ

Restorasyon

PAFTA NO: Res 2/8

1.Kat Planı
+2.00 Kotu

Ölçek: 1/100

Duvar Yüzeyinde Aşınma
Duvar temizlenip olduğu gibi bırakılacak.

Sıva Dökülmesi
Sıvalara raspa yapılacak. Kapı pencere söveleri aslına uygun sıva uygulanacaktır.

Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
Lekeli bölgelerde kimyasal temizlik uygulanacaktır.

Yosunlanma
Mekanik yöntemle fırçalanarak temizlenecek.

Taş yüzeyinde renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Duvar yüzeyindeki renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Ahşap bozulma
Bozulan kısımlar aynı tür, emprenye edilmiş ağaçla yenilenmelidir.

Çatlak
1 cm kadar olan çatlaklarda enjeksiyon
1-3 cm arası çatlaklarda metal kenetler
3-5 cm arası çatlaklarda ise metal kenetlerle dikiş atıp hidrolik kireç harcı ile doldurulmalıdır.

Eksik Parçalar
Aynı tür malzemeden aslına uygun olarak bütünleme yapılacaktır.

Niteliksiz Ekler
Niteliksiz ekler kaldırılacaktır.

Boyanmış Yüzey
Boyanmış yüzeylere raspa yapılacaktır.

Çimento Harçlı Sıva
Mekanik yöntemle temizlenecektir.

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

K

2.KAT

DÖŞEMEDEKİ EKSİK KISIM

KOZAHAN'A BİTİŞİK OLARAK BULUNAN MUHDES BİNA

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

BAHÇE GİRİŞİ

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHANESİ

Restorasyon

PAFTA NO: Res 3/8

2.Kat Planı

Ölçek: 1/100

Duvar Yüzeyinde Aşınma
Duvar temizlenip olduğu gibi bırakılacak.

Sıva Dökülmesi
Sıvalara raspa yapılacak. Kapı pencere söveleri aslına uygun sıva uygulanacaktır.

Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
Lekeli bölgelerde kimyasal temizlik uygulanacaktır.

Yosunlanma
Mekanik yöntemle fırçalanarak temizlenecek.

Taş yüzeyinde renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Duvar yüzeyindeki renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Ahşap bozulma
Bozulan kısımlar aynı tür, emprenye edilmiş ağaçla yenilenmelidir.

Çatlak
1 cm kadar olan çatlaklarda enjeksiyon
1-3 cm arası çatlaklarda metal kenetler
3-5 cm arası çatlaklarda ise metal kenetlerle dikiş atıp hidrolik kireç harcı ile doldurulmalıdır.

Eksik Parçalar
Aynı tür malzemeden aslına uygun olarak bütünleme yapılacaktır.

Niteliksiz Ekler
Niteliksiz ekler kaldırılacaktır.

Boyanmış Yüzey
Boyanmış yüzeylere raspa yapılacaktır.

Çimento Harçlı Sıva
Mekanik yöntemle temizlenecektir.

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Restorasyon

PAFTA NO: Res 4/8

Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

Duvar Yüzeyinde Aşınma
Duvar temizlenip olduğu gibi bırakılacak.

Sıva Dökülmesi
Sıvalara raspa yapılacak. Kapı pencere söveleri aslına uygun sıva uygulanacaktır.

Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
Lekeli bölgelerde kimyasal temizlik uygulanacaktır.

Yosunlanma
Mekanik yöntemle fırçalanarak temizlenecek.

Taş yüzeyinde renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Duvar yüzeyindeki renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Ahşap bozulma
Bozulan kısımlar aynı tür, emprenye edilmiş ağaçla yenilenmelidir.

Çatlak
1 cm kadar olan çatlaklarda enjeksiyon
1-3 cm arası çatlaklarda metal kenetler
3-5 cm arası çatlaklarda ise metal kenetlerle dikiş atıp hidrolik kireç harcı ile doldurulmalıdır.

Eksik Parçalar
Aynı tür malzemeden aslına uygun olarak bütünleme yapılacaktır.

Niteliksiz Ekler
Niteliksiz ekler kaldırılacaktır.

Boyanmış Yüzey
Boyanmış yüzeylere raspa yapılacaktır.

Çimento Harçlı Sıva
Mekanik yöntemle temizlenecektir.

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Restorasyon

PAFTA NO: Res 5/8

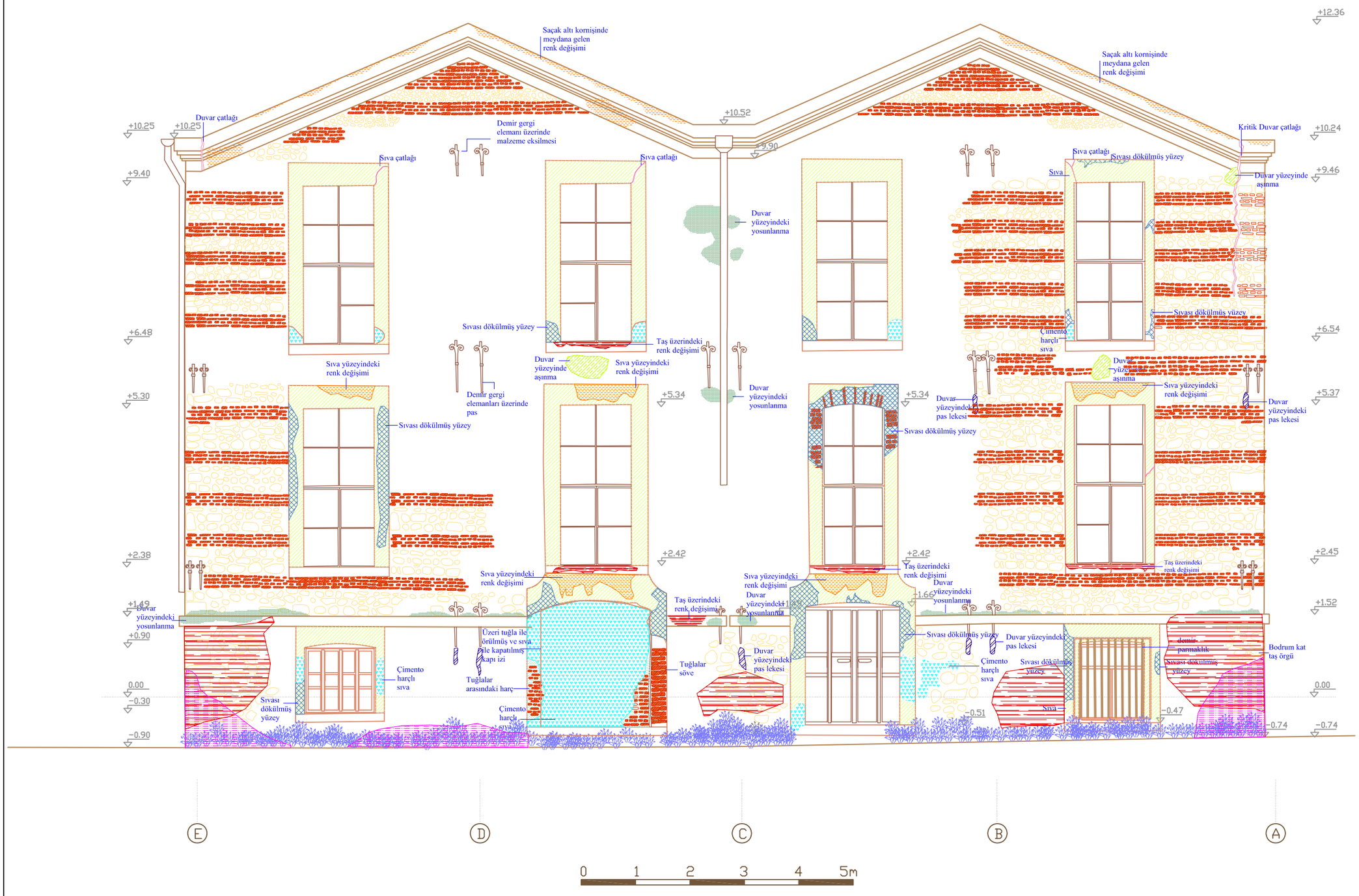
Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

- **Duvar Yüzeyinde Aşınma** — Duvar temizlenip olduğu gibi bırakılacak.
- **Sıva Dökülmesi** — Sıvalara raspa yapılacak. Kapı pencere söveleri aslına uygun sıva uygulanacaktır.
- **Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi** — Lekeli bölgelerde kimyasal temizlik uygulanacaktır.
- **Yosunlanma** — Mekanik yöntemle fırçalanarak temizlenecek.
- **Taş yüzeyinde renk değişimi** — Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.
- **Duvar yüzeyindeki renk değişimi** — Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.
- **Ahşap bozulma** — Bozulan kısımlar aynı tür, emprenye edilmiş ağaçla yenilenmelidir.
- **Çatlak** — 1 cm kadar olan çatlaklarda enjeksiyon 1-3 cm arası çatlaklarda metal kenetler 3-5 cm arası çatlaklarda ise metal kenetlerle dikiş atıp hidrolik kireç harcı ile doldurulmalıdır.
- **Eksik Parçalar** — Aynı tür malzemeden aslına uygun olarak bütünleme yapılacaktır.
- **Niteliksiz Ekler** — Niteliksiz ekler kaldırılacaktır.
- **Boyanmış Yüzey** — Boyanmış yüzeylere raspa yapılacaktır.
- **Çimento Harçlı Sıva** — Mekanik yöntemle temizlenecektir.

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Restorasyon

PAFTA NO: Res 6/8

Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

Duvar Yüzeyinde Aşınma
Duvar temizlenip olduğu gibi bırakılacak.

Sıva Dökülmesi
Sıvalara raspa yapılacak. Kapı pencere söveleri aslına uygun sıva uygulanacaktır.

Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
Lekeli bölgelerde kimyasal temizlik uygulanacaktır.

Yosunlanma
Mekanik yöntemle fırçalanarak temizlenecek.

Taş yüzeyinde renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Duvar yüzeyindeki renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Ahşap bozulma
Bozulan kısımlar aynı tür, emprenye edilmiş ağaçla yenilenmelidir.

Çatlak
1 cm kadar olan çatlaklarda enjeksiyon 1-3 cm arası çatlaklarda metal kenetler 3-5 cm arası çatlaklarda ise metal kenetlerle dikiş atıp hidrolik kireç harcı ile doldurulmalıdır.

Eksik Parçalar
Aynı tür malzemeden aslına uygun olarak bütünleme yapılacaktır.

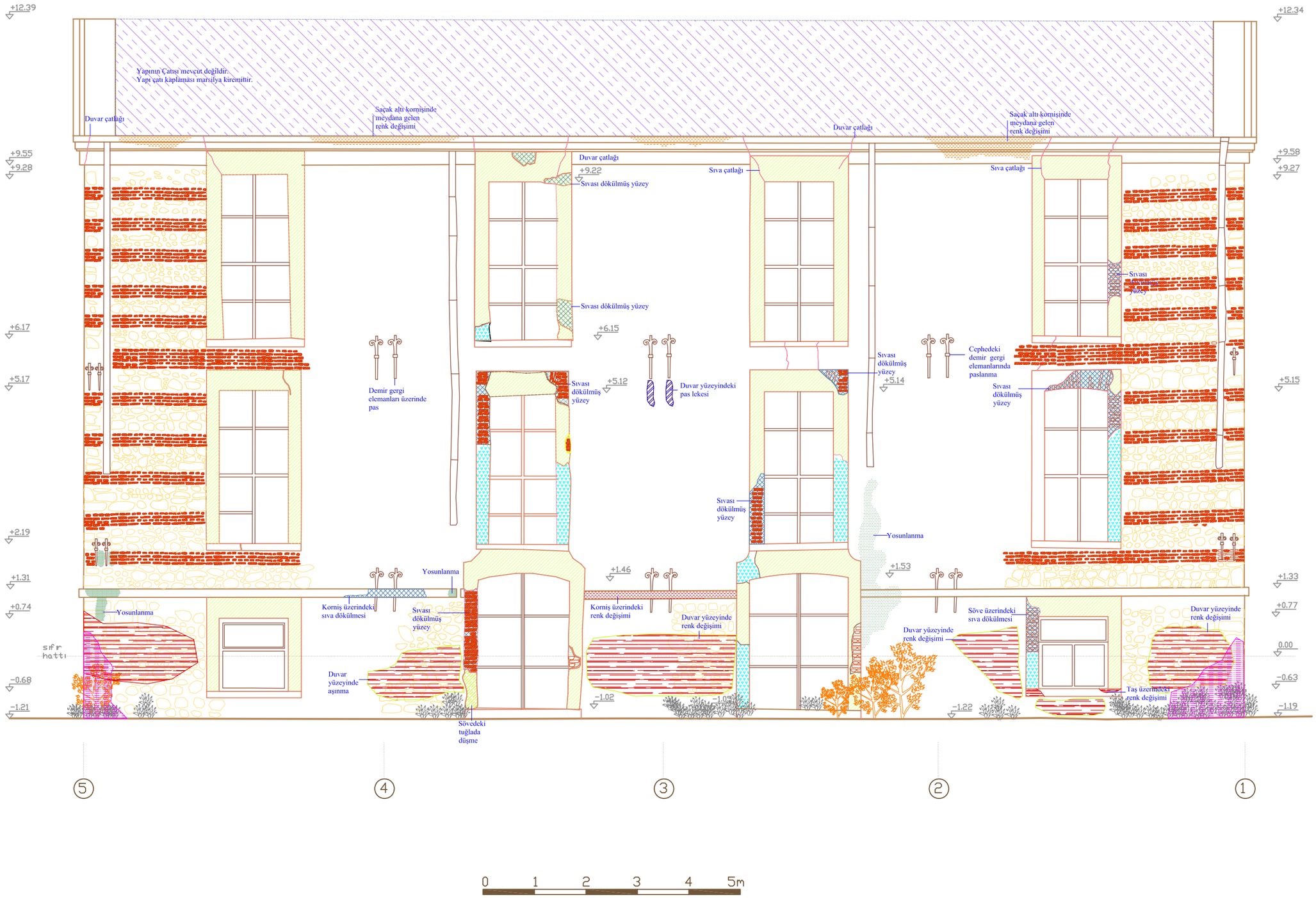
Niteliksiz Ekler
Niteliksiz ekler kaldırılacaktır.

Boyanmış Yüzey
Boyanmış yüzeylere raspa yapılacaktır.

Çimento Harçlı Sıva
Mekanik yöntemle temizlenecektir.

Tuzlanma
Tuz Eksteraksiyonu yapılacaktır (kağıt hamur ile tuz emdirme).

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Restorasyon

PAFTA NO: Res 7/8

Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

Duvar Yüzeyinde Aşınma
Duvar temizlenip olduğu gibi bırakılacak.

Sıva Dökülmesi
Sıvalara raspa yapılacak. Kapı pencere söveleri aslına uygun sıva uygulanacaktır.

Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
Lekeli bölgelerde kimyasal temizlik uygulanacaktır.

Yosunlanma
Mekanik yöntemle fırçalanarak temizlenecek.

Taş yüzeyinde renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Duvar yüzeyindeki renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Ahşap bozulma
Bozulan kısımlar aynı tür, emprenye edilmiş ağaçla yenilenmelidir.

Çatlak
1 cm kadar olan çatlaklarda enjeksiyon
1-3 cm arası çatlaklarda metal kenetler
3-5 cm arası çatlaklarda ise metal kenetlerle dikiş atıp hidrolik kireç harcı ile doldurulmalıdır.

Eksik Parçalar
Aynı tür malzemeden aslına uygun olarak bütünleme yapılacaktır.

Niteliksiz Ekler
Niteliksiz ekler kaldırılacaktır.

Boyanmış Yüzey
Boyanmış yüzeylere raspa yapılacaktır.

Çimento Harçlı Sıva
Mekanik yöntemle temizlenecektir.

Tuzlanma
Tuz Eksteraksiyonu yapılacaktır (kağıt hamur ile tuz emdirme).

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

Restorasyon

PAFTA NO: Res 8/8

Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

Lejant:

Duvar Yüzeyinde Aşınma
Duvar temizlenip olduğu gibi bırakılacak.

Sıva Dökülmesi
Sıvalara raspa yapılacak. Kapı pencere söveleri aslına uygun sıva uygulanacaktır.

Duvar Yüzeyindeki Pas Lekesi
Lekeli bölgelerde kimyasal temizlik uygulanacaktır.

Yosunlanma
Mekanik yöntemle fırçalanarak temizlenecek.

Taş yüzeyinde renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Duvar yüzeyindeki renk değişimi
Lekeli bölgelerde lokal kimyasal temizlik yapılacaktır.

Ahşap bozulma
Bozulan kısımlar aynı tür, emprenye edilmiş ağaçla yenilenmelidir.

Çatlak
1 cm kadar olan çatlaklarda enjeksiyon
1-3 cm arası çatlaklarda metal kenetler
3-5 cm arası çatlaklarda ise metal kenetlerle dikiş atıp hidrolik kireç harcı ile doldurulmalıdır.

Eksik Parçalar
Aynı tür malzemeden aslına uygun olarak bütünleme yapılacaktır.

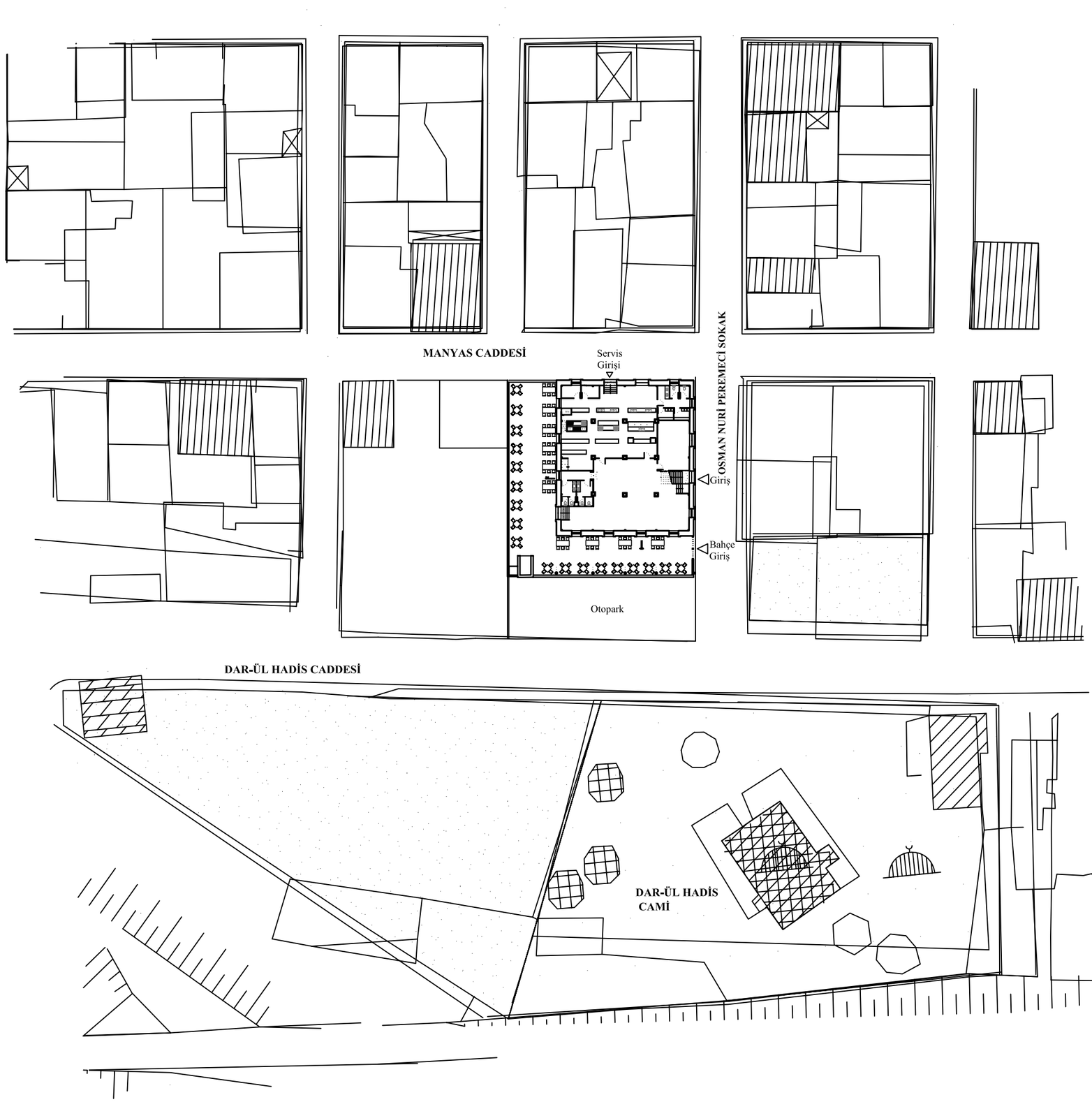
Niteliksiz Ekler
Niteliksiz ekler kaldırılacaktır.

Boyanmış Yüzey
Boyanmış yüzeylere raspa yapılacaktır.

Çimento Harçlı Sıva
Mekanik yöntemle temizlenecektir.

Tuzlanma
Tuz Eksteraksiyonu yapılacaktır (kağıt hamur ile tuz emdirme).

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 1 /11

Vaziyet Planı

İL: EDİRNE
İLÇE: MERKEZ
PAFTA: 2
ADA: 6
PARSEL: 11

Tescilli Yapılar

Tescilli Sivil Yapılar

Tescilli Dini Yapılar

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

K

Servis Girişi

soğuk depo

günlük depo

ZEMİN KAT
MUTFAK

fırın

Ön Hazırlık Bölümü

Bulaşık Bölümü

Bay Soyunma Odası

Bayan Soyunma Odası

Pişirme Bölümü

Yönetim

Servis

Monşarj Asansör

BAHÇE

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

Ana Giriş

BAR

BAHÇE ÇIKIŞI

Bahçe Girişi

İklimlendirme sistemi için dış ünite

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 2 /11

Zemin Kat Planı
-1.28 Kotu

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

MANYAS CADDESİ

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

Servis Alanı

Vestiyer

1.KAT
RESTORAN

EDİRNE
KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 3/11

1.Kat Planı
+2.00 Kotu

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

0 1 2 3 4 5m

MANYAS CADDESİ

K

Servis Alanı

2.KAT
RESTORAN

Bayan Wc

Bay Wc

OSMAN NURİ PEREMECİ SOKAK

0 1 2 3 4 5m

EDİRNE
KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 4 /11

2.Kat Planı

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE
KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 5/11

A-A Kesit

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE
KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 6/11

B-B Kesit

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE
KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 7/11

Kuzey Cephe

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE
KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 8/11

Doğu Cephe

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE
KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 9/11

Güney Cephe

Ölçek: 1/100

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

EDİRNE
KOZAHANESİ

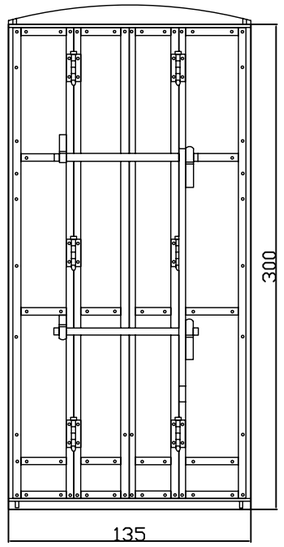
YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO:II Res 10/11

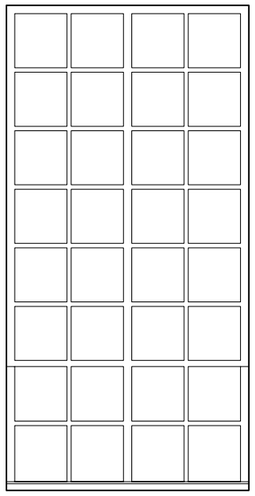
Batı Cephe

Ölçek: 1/100

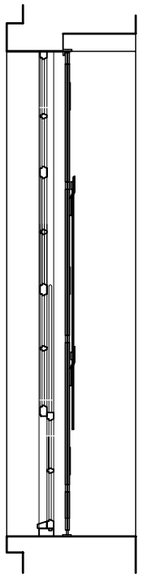
ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ

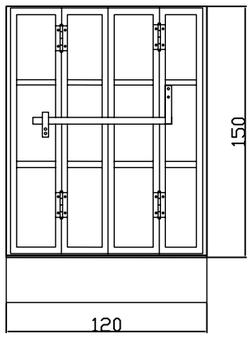
İç

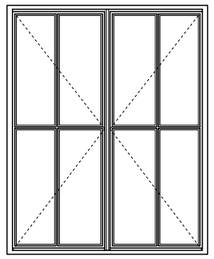
Dış

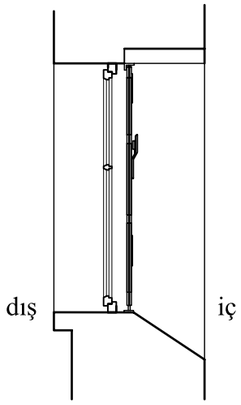
Kesit

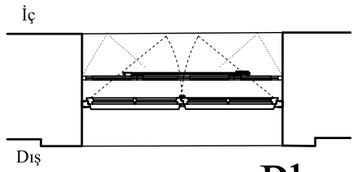
İç

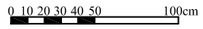
Dış

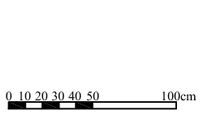

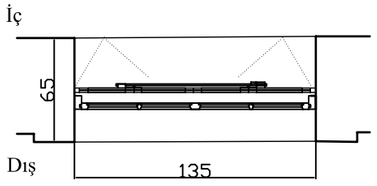
Kesit

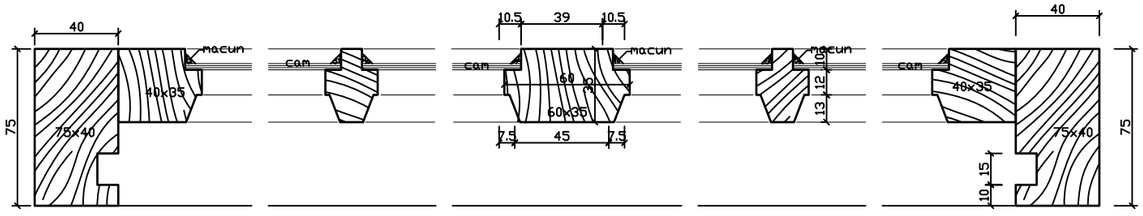
Plan

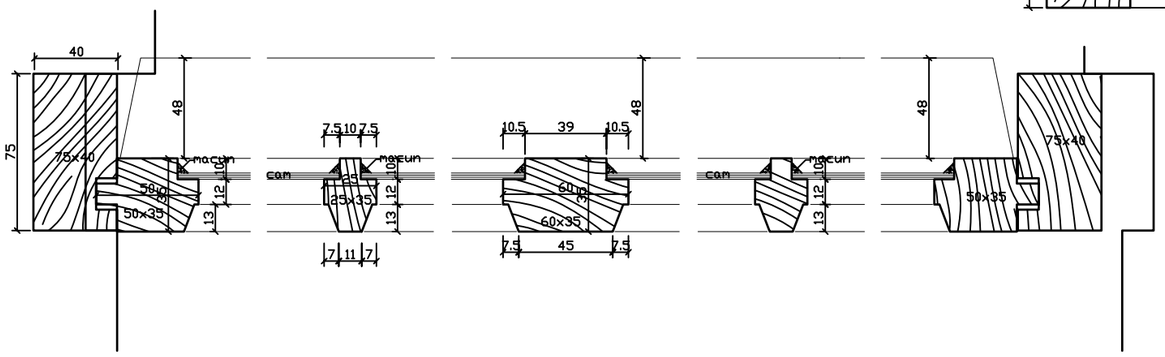

Plan

Sürme Pencere Detayı 2

Sürme Pencere Detayı 1

EDİRNE
KOZAHANESİ

YENİ İŞLEV ÖNERİSİ

PAFTA NO: II Res 11/11

Pencere Detayları

ÇİZİM
Mimar Cennet EMEKCİ